

KATSE KAUNOKIRJALLISUUTEEN

Kaunokirjallisuuden valinta verkkopalvelun avulla

Janna Pöntinen

Tampereen yliopisto
Informaatiotieteiden yksikkö
Informaatiotutkimus ja
interaktiivinen media
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2013

TAMPEREEN YLIOPISTO, Informaatitieteiden yksikkö

Informaatitutkimus ja interaktiivinen media

PÖNTINEN, JANNA: Katse kaunokirjallisuuteen. Kaunokirjallisuuden valinta verkkopalvelun avulla.

Pro gradu -tutkielma, 67 s., 8 liites.

Huhtikuu 2013

Kaunokirjallisuuden hakuun kohdistunut tutkimus on perinteisesti keskittynyt siihen, miten lukijat valitsevat välittömässä fyysisessä läheisyydessään olevia teoksia. Kaunokirjallisuuden haku verkosta lisääntyy kuitenkin jatkuvasti, joten on tärkeää tutkia, miten luettavaa valitaan verkkopalvelun avulla. Kaunokirjallisuuden hakua tukevien verkkopalveluiden kehittämiseksi tarvitaan lisää ymmärrystä lukijoiden keinoista löytää itselleen mieluisaa luettavaa sekä tietoa seikoista, joita lukijat käyttävät hyvän luettavan tunnistamisessa.

Tässä tutkimuksessa selvitettiin, mitkä kuvailutiedot ovat keskeisiä kaunokirjallisuuden lukijoiden valitessa itselleen luettavaa verkkopalvelun avulla. Tutkimuksessa verrattiin perinteisen kirjastojärjestelmän (www.satakirjastot.fi) ja rikastetun kaunokirjallisuusaiheisen verkkopalvelun (www.kirjasampo.fi) käyttöä. Luettavan valintaprosessin tarkastelussa keskityttiin ensisijaisesti yksittäisiin teossivuihin ja niillä oleviin kuvailutietoihin. Kaunokirjallisuuden hakua ei ole aiemmin tutkittu tästä näkökulmasta.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin koeasetelmaa, jossa tutkimukseen osallistuneet henkilöt suorittivat etukäteen laadittuja simuloituja hakutehtäviä. Hakutehtävät oli suunniteltu aiemman tutkimuksen perusteella siten, että ne edustaisivat mahdollisimman hyvin tyypillisiä kaunokirjallisuuden hakutilanteita. Aineisto kerättiin katseenseurannan, kyselyiden ja havainnoinnin avulla. Katseenseuranta-aineisto ja kyselyvastaukset analysoitiin kvantitatiivisesti ja niiden tulkinnaissa käytettiin apuna testitilanteiden havainnoinnissa tehtyjä muistiinpanoja.

Tulosten perusteella keskeisin teoksen valintaan vaikuttanut seikka oli teoksen ja tekijän nimi. Katseenseuranta osoitti, että nimitietojen katsominen oli yhteydessä kiinnostavan teoksen valintaan, ja kyselyvastauksissa nimi sai eniten mainintoja tärkeimpänä valintaan vaikuttaneena seikkana. Osallistujien kyselyvastausten perusteella myös teoksen kuvauksella ja asiasanoilla oli keskeinen rooli teoksen valinnassa. Katseenseurannan avulla selvisi lisäksi, että Kirjasammossa kansikuvan katsominen ennusti kiinnostavan teoksen löytymistä. Satakirjastossa teoksen valinnassa korostui puolestaan julkaisutietojen rooli. Osallistujat onnistuivat hakutehtävissä löytämään itseään kiinnostavia teoksia, sillä suurin osa valituista teoksista arvioitiin erittäin tai melko kiinnostaviksi sekä Kirjasammossa että Satakirjastossa.

Tutkimus osoitti, että teossivuilla olevien kuvailutietojen esiintyvyys ja sijoittelu ovat tärkeitä kaunokirjallisuuden valinnassa. Teoksista tulisi tarjota kattavat ja yhtäläiset tiedot kaikilla teossivuilla, jotta lukijat saisivat riittävästi tietoa valintapäätöksensä tueksi. Tämän tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää kirjastojärjestelmien ja kaunokirjallisuusaiheisten verkkopalveluiden suunnittelu- ja toteuttamistyössä kehitettäessä entistä hakijaystävällisempiä tapoja esittää kaunokirjallisuutta verkossa.

Avainsanat: katseenseuranta, kaunokirjallisuus, kirjastojärjestelmät, tiedonhaku, verkkopalvelut

SISÄLLYS

1	Johdanto	5
2	Kaunokirjallisuus tiedonhaun haasteena	7
2.1	Luettavan haku yleisessä kirjastossa.....	7
2.2	Hyvän luettavan valinta	10
2.3	Kaunokirjallisuus verkossa	13
3	Katseenseuranta tiedonhaketutkimuksessa	18
3.1	Katseenseurannan mittarit.....	18
3.2	Katseen kohdistuminen verkkosivulla	20
4	Tutkimuksen toteutus	24
4.1	Tutkimuskysymykset	24
4.2	Aineiston hankinta	25
4.2.1	Testausjärjestelyt	25
4.2.2	Hakutehtävät	28
4.2.3	Osallistujat	30
4.2.4	Tutkitut verkkopalvelut	31
4.2.5	Teossivut ja kuvailutiedot.....	38
4.3	Aineiston analyysi.....	41
5	Tulokset.....	44
5.1	Hakutehtävien suoritus aika.....	44
5.2	Avatut teossivut ja niiden tarkastelu aika	45
5.3	Kuvailutiedot.....	45
5.3.1	Esiintyvyys	45
5.3.2	Katsomiskerrat.....	46
5.3.3	Katsomisajat	47
5.4	Kiinnostavuusarviot	48
5.5	Katse ja kiinnostavuus	49
5.6	Valintaperusteet	51
5.7	Yhteenveto	53
6	Tulosten tarkastelu	55
6.1	Teoksen valinta	55
6.2	Tutkimuksen rajoitukset.....	58
7	Johtopäätökset	62
	Lähteet.....	64
	Liitteet	68
	Liite 1. Alkukysely.....	68
	Liite 2. Loppukysely: Kirjasampo.....	70
	Liite 3. Loppukysely: Satakirjasto	72
	Liite 4. Hakutehtävät	74
	Liite 5. Hakutehtävien jälkeiset kysymykset.....	75

LUETTELO KUVIOISTA

Kuvio 1. Katsepolkuesimerkki

Kuvio 2. Kirjasammon etusivun yläosa

Kuvio 3. Kirjasammon hakutulostusta

Kuvio 4. Kirjasammon teossivu

Kuvio 5. Satakirjaston etusivu

Kuvio 6. Satakirjaston sanahaku

Kuvio 7. Aineistolajeittain ryhmitelty hakutulostusta Satakirjastossa

Kuvio 8. Lista haun tuloksena saaduista teoksista Satakirjastossa

Kuvio 9. Satakirjaston teossivu

Kuvio 10. Teossivulla olevat kuvailutietoalueet Satakirjastossa

Kuvio 11. Teoksen kuvaus Satakirjastossa

Kuvio 12. Teossivulla olevat kuvailutietoalueet Kirjasammossa

LUETTELO TAULUKOISTA

Taulukko 1. Kirjasammon ja Satakirjaston keskeiset ominaisuudet

Taulukko 2. Hakutehtävän suorittamiseen kulunut aika

Taulukko 3. Avattujen teossivujen tarkasteluun käytetty aika sekunteina

Taulukko 4. Kuvailutietojen esiintyvyys teossivuilla

Taulukko 5. Kuvailutietoihin kohdistuneiden katsomiskertojen lukumäärä

Taulukko 6. Kuvailutietojen katsomiseen käytetty aika sekunteina

Taulukko 7. Valitun teoksen kiinnostavuus (%)

Taulukko 8. Teosten kiinnostavuuspisteet (%)

Taulukko 9. Kuvailutietojen katsomisen yhteys teoksen kiinnostavuuteen Kirjasammossa

Taulukko 10. Kuvailutietojen katsomisen yhteys teoksen kiinnostavuuteen Satakirjastossa

Taulukko 11. Tärkein teoksen valintaan vaikuttanut seikka (%)

1 JOHDANTO

Kaunokirjallisuuden haku verkosta lisääntyy jatkuvasti. Kaunokirjallisuutta voi hakea esimerkiksi kirjastojärjestelmien, verkkokirjakauppojen ja kaunokirjallisuusaiheisten verkkopalveluiden avulla. Valitessaan kaunokirjallisuutta verkossa on hakijan pääteltävä teoksen kiinnostavuus verkkosivulla olevien tietojen perusteella. Adkinsin ja Bossallerin (2007) mukaan olisi tärkeää tutkia kaunokirjallisuuden hakua verkossa, jotta voitaisiin tarkastella miten lukijat tekevät valintapäätöksen ilman fyysisten teosten läsnäoloa. Erityisesti on puute sellaisista tutkimuksista, joissa tarkastellaan mistä ominaisuuksista lukija päättelee yksittäisen teoksen kiinnostavuuden. (Adkins & Bossaller 2007, 366.)

Kaunokirjallisuuden hakuun kohdistunut tutkimus on perinteisesti keskittynyt siihen, miten lukijat valitsevat välittömässä fyysisessä läheisyydessään olevia teoksia (esim. Spiller 1980; Goodall 1989; Ross 2000; Saarinen & Vakkari 2013). Muutaman viimeksi kuluneen vuoden aikana kiinnostus kaunokirjallisuuden verkkotiedonhaun tutkimiseen on vähitellen lisääntynyt (esim. Adkins & Bossaller 2007; Buchanan & McKay 2011; Oksanen & Vakkari 2012; Thudt ym. 2012). Kaunokirjallisuuden hakua tukevien järjestelmien kehittämiseksi tarvitaan kuitenkin edelleen lisää ymmärrystä lukijoiden keinoista löytää itselleen mieluisaa luettavaa sekä tietoa vihjeistä, joita lukijat käyttävät hyvän luettavan tunnistamiseen (Oksanen & Vakkari 2012).

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, mitkä ominaisuudet yksittäisen teoksen tiedoissa ovat keskeisiä lukijoiden valitessa kaunokirjallisuutta verkkopalvelun avulla. Tutkimuksessa vertaillaan perinteisen kirjastojärjestelmän ja rikastetun kaunokirjallisuusaiheisen verkkopalvelun käyttöä. Tutkimuksen lähtökohtana on Oksasen ja Vakkarin (2012) havainto siitä, että hakuprosessissa hakutulosten tarkasteluun käytetty vaiva on kiinnostavan teoksen löytymisessä tuloksellisempaa kuin kyselyn muotoilu. Koska hakutulosten esittämisellä on ilmeisen keskeinen rooli kiinnostavan luettavan löytymisessä, on tärkeää selvittää, mistä kuvailutiedoista kaunokirjallisuuden lukijat päättelevät yksittäisen teoksen kiinnostavuuden. Kaunokirjallisuuden hakutulosten arviointia ei ole aiemmin tutkittu tältä kannalta.

Tutkimusmenetelmänä käytetään koeasetelmaa, jossa tutkimukseen osallistuneet henkilöt suorittavat etukäteen laadittuja simuloituja hakutehtäviä. Aineisto kerätään testitilanteessa katseenseurannan, kyselylomakkeiden ja havainnoinnin avulla. Katseenseuranta-aineisto ja kyselyvastaukset analysoidaan kvantitatiivisesti. Havainnointiaineistoa käytetään apuna tulosten

tulkinnassa. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää kirjastojärjestelmien ja kaunokirjallisuusaiheisten verkkopalveluiden suunnittelu- ja toteuttamistyössä kehitettäessä entistä hakijaystävällisempiä tapoja esittää kaunokirjallisuutta digitaalisessa ympäristössä.

Tutkimus jakaantuu seitsemään pääluukuun. Toisessa pääluvussa perehdytään kaunokirjallisuuden hakuun ja valintaan liittyvään aiempaan tutkimukseen. Kolmannessa pääluvussa tutustutaan katseenseurantamenetelmään ja katseenseurannan käyttöön tiedonhaketutkimuksissa. Neljännessä pääluvussa käydään läpi tutkimuskysymykset, aineiston hankinta ja aineiston analysointitavat. Tutkimuksen tulokset esitellään viidennessä pääluvussa. Kuudennessa pääluvussa tarkastellaan tuloksia ja käydään läpi tutkimuksen rajoitukset. Viimeisessä pääluvussa tuloksia verrataan aiempaan tutkimukseen ja esitetään jatkotutkimustarpeet.

2 KAUNOKIRJALLISUUS TIEDONHAUN HAASTEENA

Lukeminen on yksi yleisimmistä harrastuksista Suomessa. Tilastokeskuksen vuoden 2009 ajankäyttötutkimuksen mukaan 75 prosenttia yli 10-vuotiaista vastaajista oli lukenut vähintään yhden kirjan tutkimusta edeltäneen vuoden aikana (SVT 2009). Vuonna 2010 aikuisista 80 % oli lukenut vähintään yhden kaunokirjallisen teoksen viimeksi kuluneen vuoden aikana (Serola & Vakkari 2011).

Kaunokirjallisuus tai *fiktio* on mielikuvitukseen perustuvaa kirjallisuutta, joka kuvaa keksittyjä paikkoja, tapahtumia ja henkilöitä (Hosiaislouma 2003, 405). Kaunokirjallisuuden kirjoittaja voi vapaasti tuoda esiin subjektiivisia näkemyksiään tapahtumista, olosuhteista ja ilmiöistä. Kaunokirjallisuuden tyypillisenä tehtävänä on tarinan kertominen, jolloin tavoitteena on herättää lukijassa tietty mielentila kuten rentoutuminen tai viihtyminen. (Pejtersen & Austin 1984, 25–26.) Fiktiivinen kirjallisuus erotetaan yleensä todellisuutta objektiivisesti kuvaamaan pyrkivästä ei-fiktiivisestä tietokirjallisuudesta. Fiktio ja faktan raja on kuitenkin häilyvä, sillä myös jälkimmäiseen voi sisältyä kertomuksellisia piirteitä. (Hosiaislouma 2003, 248.) *Kaunokirjallinen teos* tarkoittaa tässä tutkimuksessa romaanien lisäksi novelli- ja runokokoelmia sekä näytelmiä.

Tässä luvussa selvitetään aiemman tutkimuksen avulla, miten kaunokirjallisuutta haetaan fyysisessä kirjasto-ympäristössä ja millaisia seikkoja hyvän luettavan valintaan liittyy. Lisäksi perehdytään siihen, miten kaunokirjallisuutta esitetään ja haetaan verkossa.

2.1 Luettavan haku yleisessä kirjastossa

Kaunokirjallisuudella on merkittävä rooli yleisten kirjastojen kokoelmissa ja lainauksessa (Hypén 2009, 2). Kaunokirjallisuus muodostaa yli puolet yleisten kirjastojen kokoelmista. Vuonna 2012 kaunokirjallisuuden osuus yleisten kirjastojen kirjakokoelmista oli lähes 57 prosenttia ja lainatuista kirjoista 68 prosenttia. (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2012.) Serolan ja Vakkarin (2011) kyselytutkimukseen vastanneista peräti 81 prosenttia ilmoitti yleisen kirjaston olevan heidän tärkein kanavansa kaunokirjallisuuden hankkimiseen (Serola & Vakkari 2011, 93).

Spiller (1980) selvitti kyselytutkimuksen avulla, miten lukijat etsivät kaunokirjallisuutta yleisessä kirjastossa. Tutkimukseen osallistui yhteensä 500 kirjaston asiakasta neljässä eri kirjastossa. Tutkimustulosten mukaan 54 % vastaajista etsi kaunokirjallisuutta tekijän tai teoksen nimen tuttuuden perusteella ja 46 % satunnaisen selailun avulla. Satunnaisella selailulla tarkoitettiin

kaunokirjallisuuden etsimistä silmäilemällä kirjaston hyllyillä olevia teoksia. Tutkimukseen osallistuneista suurin osa ilmoitti käyttävänsä molempia tapoja eli etsivänsä kaunokirjallisuutta sekä tunnetun nimekkeen perusteella että selaushaun avulla. Ystävän tai median kautta saatu tieto jonkin tekijän tai teoksen nimestä voi jäädä lukijan mieleen ja nousta myöhemmin pinnalle selailutilanteessa. Tulosten perusteella suurin vaikutus valintapäätökseen selailutilanteessa oli takakansitekillä: 78 % vastaajista mainitsi takakansitekstin, ja useimmilla heistä se oli tärkein valintaan vaikuttanut seikka. Moni vastaaja mainitsi, että ei lainaa lainkaan teoksia, joissa ei ole takakansitekstiä. 29 % vastaajista kertoi lukevansa usein katkelmia tekstistä ennen teoksen lainaamista. Kirjan kannen visuaalinen ilme vaikutti valintaan 27 % vastaajista, ja 19 % vastaajista kiinnostui teoksesta sen nimen perusteella. (Spiller 1980.)

Myös Goodallin (1989, 73) mukaan useimmat kaunokirjallisuuden lukijat käyttävät eri menetelmien yhdistelmiä etsiessään itselleen luettavaa. Lukijat etsivät usein tiettyjä kirjailijoita ja lainaavat mielellään sellaisten tekijöiden teoksia, joiden tuotantoon he ovat tutustuneet jo aiemmin. Ongelmia ilmenee yleensä silloin, kun suosikkikirjailijan teoksia ei löydy kirjaston hyllyiltä tai kun lukija on jo lukenut kaikki suosikkikirjailijansa kirjoittamat teokset. Tällöin lukijat siirtyvät usein selailuun, mikä ei välttämättä tarkoita, että lukijat selailisivat vasten tahtoaan. Goodallin (1989, 73) mukaan lukijat pitävät siitä, että heillä on vapaus etsiä kaunokirjallisuutta selailun avulla. Entuudestaan tuntemattomia teoksia löydetäänkin juuri sattumanvaraisen selailun tai henkilökohtaisten suositusten avulla (Goodall 1989, 85). Lukijat löytävät yleensä luettavaa itselleen, vaikka luettavaksi valittu teos ei olisikaan se, mitä he alun perin etsivät. Kaunokirjallisten teosten keskuudessa vallitsee siis suuri korvaavuusaste. (Goodall 1989, 73.)

Ooi ja Liew (2011) haastattelivat 12 kaunokirjallisuuden lukijaa tavoitteenaan selvittää, mistä lukijat saavat tietoa teoksista, joita he lainaavat yleisestä kirjastosta. Tutkimuksessa tuli ilmi, että yleinen kirjasto ei ollut kaunokirjallisuuden lukijoille ensisijainen lähde lukuvinkkien hankkimiseen. Kirjasto oli kuitenkin pääasiallinen paikka, josta kaunokirjallisuus hankittiin luettavaksi. Monilla lukijoilla oli kertomansa mukaan vain rajallisesti aikaa selailuun, joten useimmat olivat suunnitelleet jo ennen kirjastokäyntiään, mitä he aikoisivat lainata. Lukijoilla oli yleensä mielessään jonkin teoksen tai tekijän nimi, jonka he olivat valinneet arjen tietolähteidensä kautta ja joka sopi heidän henkilökohtaisiin mieltymyksiinsä ja elämäntilanteeseensa. Jotkut osallistujat etsivät kaunokirjallisuutta kirjastossa myös selailun avulla keskittyen uutuus- ja palautushyllyjen tai tiettyyn lajityyppiin kuuluvien teosten tarkasteluun. (Ooi & Liew 2011.)

Mikkonen ja Vakkari (2012) tutkivat, kuinka yleisiä erilaiset lukijoiden käyttämät kaunokirjallisuuden hakutavat ovat yleisessä kirjastossa. He selvittivät myös, onko iällä, sukupuolella, koulutuksella, kirjastokäyntien tiheydellä, lukemisaktiivisuudella ja luettujen teosten tyyppillä yhteyttä lukijoiden käyttämiin hakutapoihin. Tutkimusaineisto koostui 1000 postikyselyyn osallistuneen 15–79-vuotiaan suomalaisen vastauksista. Kyselyssä vastaajia pyydettiin arvioimaan kuinka usein he etsivät teoksia selailemalla kirjahyllyjä, palautushyllyjä ja esille nostettuja teoksia, hakemalla tunnetun tekijän tai teoksen nimen perusteella, käyttämällä kirjastojärjestelmää sekä kysymällä kirjastonhoitajalta. Lisäksi kyselyssä tiedusteltiin muun muassa vastaajien lukemisaktiivisuutta ja luettujen teosten tyyppiä. (Mikkonen & Vakkari 2012.)

Tutkimuksessa analysoidut hakutaktiikat olivat 1) tunnettu teos tai tekijä 2) hyllyjen selailu 3) palautuskirjojen silmäily 4) kirjastojärjestelmän käyttö 5) kirjastonhoitajalta kysyminen ja 6) esille nostettujen kirjojen selailu. Tulosten analyysiin otettiin mukaan vain ne vastaajat, jotka olivat lukeneet vähintään yhden kirjan viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana. Tulosten perusteella useimmin käytetyt hakutaktiikat teosten etsimiseen yleisessä kirjastossa olivat haku tunnetun tekijän tai teoksen nimen perusteella ja haku selailun avulla. 84 % vastaajista haki teoksia tunnetun nimekkeen perusteella vähintään joskus. Hyllyjen selailu oli toiseksi yleisin hakutapa, jota käytti 67 % vastaajista. Kaunokirjallisuuden etsiminen selaamalla tarkoittaa paitsi hyllyillä olevien teosten silmäilyä myös esille nostettujen teosten tarkastelua ja muiden asiakkaiden juuri palauttamien teosten läpikäymistä. Esille nostettuja teoksia ja palautushyllyjä ilmoitti tarkastelevansa hieman yli puolet vastaajista. Lisäksi noin kolmannes vastaajista käytti kirjastojärjestelmää apunaan teosten etsimisessä. Tulokset vahvistavat ja tarkentavat esimerkiksi Spillerin (1980) tutkimustuloksia kaunokirjallisuuden hakutapojen suosiosta. Haku tunnetun nimekkeen perusteella on huomattavasti suositumpi verrattuna eri selailutaktiikoihin. (Mikkonen & Vakkari 2012.)

Yksityiskohtaisemman analyysin saamiseksi hakutaktiikoiden käytön yhteyttä eri muuttujiin tutkittiin myös lineaarisella regressioanalyysillä. Tässä yhteydessä hakutaktiikat vähennettiin faktorianalyysillä kuudesta kahteen: tunnetun nimekkeen hakuun ja selailuhakuun. (Mikkonen & Vakkari 2012, 221.) Tulosten perusteella hakutaktiikat erosivat eri lukijaryhmien välillä. Hakutaktiikoiden käyttö oli yhteydessä etenkin sukupuoleen, koulutustasoon, luettujen kirjojen tyyppiin ja kirjastokäyntien tiheyteen. Sukupuoli oli yhteydessä selailutaktiikoihin eli hyllyjen selailuun, palautuskirjojen silmäilyyn ja esille nostettujen kirjojen selailuun. Naiset käyttivät

selailuhakua miehiä enemmän, mikä johtuu todennäköisesti siitä, että naiset lukevat tyypillisesti miehiä enemmän. Korkeasti koulutetut vastaajat hakivat teoksia muita useammin tunnetun nimekkeen perusteella. Selailuhaun käyttö oli puolestaan yhteydessä kirjastokäyntien tiheyteen ja luetun kaunokirjallisuuden määrään. (Mikkonen & Vakkari 2012, 221.)

Saaduista tuloksista huolimatta monet hakutaktiikoiden vaihtelua selittävät tekijät jäivät vielä tuntemattomiksi. Mikkosen ja Vakkarin (2012) mukaan jatkossa olisi hyvä tunnistaa tekijöitä, jotka ovat yhteydessä teosten hakutapoihin yleisessä kirjastossa. Esimerkiksi asiakkaiden kirjastossa viettämän ajan, yksilöllisten erojen ja lukijoiden kirjan valintakriteereiden yhteys hakutaktiikoihin on toistaiseksi selvittämättä. (Mikkonen & Vakkari 2012, 222.)

Kaunokirjallisuuden etsiminen koetaan usein henkilökohtaiseksi prosessiksi eikä siihen välttämättä kaivata ulkopuolisten apua. Spillerin (1980, 257) tutkimuksessa selvisi, että yli 90 % lukijoista ei kysy koskaan apua kirjastonhoitajalta luettavaa etsiessään. Monet Ooin ja Liewin (2011) tutkimuksessakaan haastatelluista lukijoista eivät halunneet kysyä neuvoa kaunokirjallisuuden etsimiseen kirjaston henkilökunnalta. Osa lukijoista epäili, että henkilökunta ei löytäisi hänelle sopivaa luettavaa ja osa empi lähestyä kirjastonhoitajia peläten näiden olevan liian kiireisiä. (Ooi & Liew 2011, 764.) Mikkosen ja Vakkarin (2012, 221) tutkimuksessa 44 % vastaajista kysyi apua kirjastonhoitajilta vähintään joskus, mutta tutkimuksessa ei eritelty kysyttiinkö kirjastonhoitajilta esimerkiksi lukuvinkkejä vai apua tietyn teoksen löytämiseen kirjastosta.

2.2 Hyvän luettavan valinta

Käsitykset hyvästä luettavasta vaihtelevat, ja toisinaan kaunokirjallisuuden lukijan voi olla vaikea tietää, mitä hän haluaisi lukea. Lukija ei yleensä etsi mitä tahansa hyvää teosta, vaan teosta, joka täyttää hänen henkilökohtaiset kriteerinsä hyvästä luettavasta (Adkins & Bossaller 2007, 354). Hyvä luettava voi koostua useista ominaisuuksista kuten aiheesta, tunnekokemuksesta ja luettavuudesta (Pejtersen & Austin 1984).

Goodallin (1989, 82) mukaan hyvän luettavan valintaan liittyy lukuisia seikkoja, joista osa on ulkoisia kuten se, onko teoksessa takakansiteksti tai onko teos esitelty houkuttelevasti. Osa seikoista on sen sijaan puhtaasti henkilökohtaisia, jopa tiedostamattomia. Teoksen kansi ja nimi ovat usein vastuussa lukijan houkuttelemisesta teokseen tarttumiseksi, mutta ne eivät yksinään määritä, päättääkö lukija valita teoksen vai ei. Teoksen takakansiteksti ja tekstisisältö vaikuttavat sen sijaan

olevan määrittävä tekijä teoksen valinnassa. Goodallin (1989, 83) mukaan takakansiteksti ei kuitenkaan ole kaikkein luotettavin tiedonlähde. Takakansitekstin lisäksi lukijoille tulisi tarjota myös muuta tietoa teoksesta kuten teosarvosteluja. (Goodall 1989, 82–83.)

Ross (2000) selvitti 194 lukijan haastattelun avulla, miten lukijat valitsevat tai hylkäävät jonkin teoksen. Hänen mukaansa lukijan sitoutuminen tiettyyn teokseen on yhteydessä lukijan henkilökohtaiseen taustaan. Lukijan henkilökohtaiseen taustaan kuuluvat lukijan aiemmasta lukukokemuksesta koostuva kirjallinen kompetenssi, lukijan kirjallisten mieltymysten kehitys hänen lukuhistoriansa aikana sekä lukijan kulloinenkin elämäntilanne, joka vaikuttaa lukijan mielialaan ja lukemiseen käytettävissä olevaan aikaan. Kaikki nämä henkilökohtaiset tekijät määrittelevät sitä, mitä lukija kullakin hetkellä tarkoittaa hyvällä luettavalla. (Ross 2000.)

Kaunokirjallisuuden valinta riippuu usein huomattavissa määrin lukijan aiemmasta kokemuksesta ja hänen kirjailijoihin, julkaisijoihin, kansigrafiikkaan, kirjamainonnan konventioihin liittyvästä tiedostaan sekä perheensä ja ystäviensä muodostamasta sosiaalisesta verkostosta. Aiempi kokemus kirjoista ja muistissa olevat teosarvostelut tai suositukset auttavat lukijaa hänen selaillessaan teoksia kirjastossa tai kirjakaupassa. Jokainen luettu teos lisää lukukokemuksen määrää, mikä parantaa lukijan kykyä valita lisää itselleen mieluisaa luettavaa. (Ross 2000, 11–12.)

Tärkeimmäksi lukijoiden käyttämäksi valintastrategiaksi Rossin (2000) tutkimuksessa osoittautui tunnetun ja luotetun kirjailijan teoksen valitseminen. Selailussa puolestaan teoksen kansi, takakansiteksti ja tekstinäyte olivat suosituimmat teoksen valintaan vaikuttaneet seikat. Rossin (2000) mukaan vihjeiden vaikutus valintaan on kuitenkin yksilöllinen: sama seikka joka saa toisen lukijan valitsemaan teoksen voi toisella lukijalla vaikuttaa aivan päinvastoin. Lukijat painottivat, että heidän on arvioitava vihjeitä kriittisesti ja epäilevästi. Valintapäätöstä tehtäessä teosta tarkastellaan monelta kannalta. Kansikuvaa ja takakansitekstiä pidettiin toisinaan harhaan johtavina, joten monet lukivat myös muutaman kappaleen tai sivun teoksesta saadakseen näkemyksen kirjailijan kirjoitustyylistä. Tuntemattomien teosten yhteydessä myös epätavallinen ja tarttuva nimi saattoivat saada lukijan valitsemaan teoksen. Jokin tietty genre, kuten romantiikka tai kauhu, oli puolestaan lukijoiden tyypillisin syy olla valitsematta jotakin teosta. Lisäksi lukijat mainitsivat erilaisia ominaisuuksia, kuten tietyn tyyppisen henkilöhahmon, sisällön tai kirjoitustyylin, jotka estivät teoksen valitsemisen luettavaksi. (Ross 2000, 14–15.)

Rossin (2000, 13) mukaan sopivan teoksen valinta perustuu myös pitkälti lukijan mielialaan. Tutkimuksessa haastatellut lukijat kertoivat, että he valitsevat teoksia mielialansa ja meneillään olevien elämäntapahtumiensa perusteella. Teoksen valintaan liittyvistä tunnetiloista voidaan erottaa esimerkiksi stressaantunut ja rento, väsynyt ja levännyt, surullinen ja iloinen sekä se, haluaako lukija samankaltaista luettavaa kuin aiemmin vai jotakin uutta. Lukijat valitsevat lyhyitä, helppolukuisia ja vanhoja suosikkeja kun he ovat kiireisiä tai stressaantuneita. Vaativampaa ja vieraampaa luettavaa he valitsevat elämäntilanteensa ollessa rauhallisempi. Useissa tapauksissa lukijat tiesivät tarkasti millainen teos sopisi heidän mielialaansa. Vanhat suosikit tai tutun kirjailijan uudet teokset olivat varmoja valintoja. Toisinaan lukijat taas valitsivat entuudestaan tuntemattoman tekijän tai genren halutessaan lukea jotain uutta ja arvaamatonta. (Ross 2000, 13–14.)

Ooin ja Liewin (2011) tutkimuksessa haastatelluista 12 lukijasta seitsemän oli sitä mieltä, että mieliala vaikutti heidän lukuvalintoihinsa. Loput viisi lukijaa olivat sitä mieltä, että mielialalla ei ollut vaikutusta valintoihin. Sen sijaan kaikki lukijat olivat yksimielisiä siitä, että elämäntapahtumat, kuten lomamatka tai lasten syntymä, vaikuttivat luettavan valintaan. Tutkimustulosten perusteella kaunokirjallisuus valitaan osana arjen toimintaansa, johon vaikuttavat lukijoiden omien persoonallisten piirteiden lisäksi erilaiset tietolähteet kuten perheenjäsenet, ystävät ja media. Lukijat ovat kuitenkin valikoivia sen suhteen, mihin lajityyppiin kuuluvia teoksia he valitsevat. (Ooi & Liew 2011, 758.)

Saarinen ja Vakkari (2013) selvittivät, mitkä ominaisuudet kaunokirjallisessa teoksessa herättävät lukijan kiinnostuksen ja miten päätös teoksen valitsemista lopulta tehdään. Tutkimuksessa haastateltiin 16 eri-ikäistä yleisen kirjaston käyttäjää. Tutkimuksessa haastatellut jaettiin vastausten perusteella Lukinin (1994) tekemän luokituksen mukaisesti kolmeen lukijatyyppiin: viihtyjiin, esteetikoihin ja tiedollisesti suuntautuneisiin lukijoihin. Luokittelukriteereinä käytettiin luettavan tyyppiä eli millaista kirjallisuutta haastateltu lukee, lukemistapaa eli haastatellun odotuksia luettavasta tai sitä mihin hän lukiessaan kiinnittää huomiota sekä lukemismotiivia eli miksi haastateltu lukee kaunokirjallisuutta. (Lukin 1994; Saarinen & Vakkari 2013.)

Tutkimuksen tulosten mukaan viihtyjille lajityyppi, juoni ja samaistuttavuus ovat usein tärkeitä ja he lukevat lähinnä rentoutuakseen. Esteetikot kiinnittävät huomiota kerronnallisiin seikkoihin ja he haluavat lukemisen avulla paitsi rentoutua myös kehittää itseään ja saada uusia näkökulmia. Tiedollisesti suuntautuneet lukevat mielellään realistisia tai tiettyyn aiheeseen liittyviä kuvauksia

lajityypistä riippumatta ja he haluavat sekä oppia uusia asioita että rentoutua. Valitessaan sopivaa luettavaa viihtyjä kiinnittää huomiota erityisesti juoneen ja tapahtumiin, sillä tälle lukijatyypille jännittävyys ja tapahtumien paljous ovat tärkeitä. Esteetikkojen mielestä teoksen tulisi olla taidokkaasti kirjoitettu ja sen pitäisi haastaa lukijansa. Esteetikot ottavat valinnassa huomioon kielellisiä ja kerronnallisia seikkoja. Tiedollisesti suuntautuneet puolestaan etsivät arkitodellisuutta kuvaavia tarinoita. (Saarinen & Vakkari 2013.)

Lukijatyypin lisäksi Saarinen ja Vakkari (2013) jakoivat haastatellut lukemisaktiivisuuden ja lukemismieltyymysten perusteella aktiivisiin ja satunnaisiin lukijoihin. Tulosten perusteella aktiivisille lukijoille on ominaista, että he lukevat jatkuvasti ja laajasti erilaista kirjallisuutta, seuraavat kirjallisuutta mediasta ja varaavat teoksia saadakseen juuri tietyn teoksen. Satunnaisten lukijoiden ominaispiirteiksi kuvattiin lukeminen kausittaisesti lähinnä rentoutumismielessä, keskittyminen tuttuihin kirjailijoihin ja lajityyppeihin sekä suuri korvaavuus eli jos he eivät saa juuri tietty teosta käsiinsä he voivat ottaa jonkin toisen sen tilalle. Luettavan valinnassa lukijat käyttivät apunaan etenkin teoksen ja tekijän nimeä, takakansitekstiä ja teoksen selailua. Takakansiteksti oli tärkein keino satunnaisille lukijoille kun taas aktiiviset lukijat tutkivat myös teoksen sisältöä. (Saarinen & Vakkari 2013.)

Luettavan valinnassa suositukset ovat Rossin (2000) mukaan monille lukijoille tärkeitä, mutta vain jos suositukset ovat peräisin luotetusta lähteestä. Lukijat luottavat lähteeseen, jonka maun lukija tietää olevan yhteensopiva oman makunsa kanssa. Tällaisia lähteitä voivat olla esimerkiksi tietyt kriitikot, perheenjäsenet ja ystävät, valikoitu kirjakauppojen ja kirjaston henkilökunta ja verkkotietolähteet. (Ross 2000, 12.) Myös Ooin ja Liewin (2011, 758) tutkimuksen perusteella lukijat luottavat perheenjäseniltään ja ystäviltään saamiinsa suosituksiin, mutta kääntyvät vain niiden puoleen, joiden näkemyksiin he kokevat luottavansa. Saarisen ja Vakkarin (2013) tutkimuksessa haastatellut toivoivat kirjastonhoitajien tekemiä suosituslistoja avuksi luettavan valintaan.

2.3 Kaunokirjallisuus verkossa

Tiedonhaku verkosta lisääntyy jatkuvasti. *Verkkosivulla* tarkoitetaan yhtä internetissä olevaa hypertekstijärjestelmän sivua (ATK-sanakirja 2008, 385). Tietyn organisaation tuottamien tai tiettyä aihetta käsittelevien verkkosivujen kokonaisuus muodostaa *verkkosivuston*. Verkkosivuston kautta

tarjottavaa palvelua kutsutaan puolestaan *verkkopalveluksi*. (Sanastokeskus TSK ry 2012.) *Verkkokirjasto* tarkoittaa kirjaston kaikkien verkossa olevien palveluiden kokonaisuutta (Haavisto, Jokinen & Ojala 2009, 3–5).

Kirjastojärjestelmä on tiedonhallintajärjestelmä, jonka avulla hallitaan kirjaston kokoelmia ja niiden käyttöä. Kirjaston asiakkaiden käytössä olevasta kirjastojärjestelmän osasta voidaan käyttää myös nimitystä näyttöluettelo tai asiakaskäyttöliittymä. Kirjastojärjestelmä mahdollistaa kirjaston aineistotietojen käytön fyysisen kirjaston ulkopuolella. Sen avulla kirjaston asiakkaat voivat hakea tietoa kirjaston aineistotietokannasta ja hallita omia lainaustietojaan. (Saarti 2012.) Tässä tutkimuksessa kirjastojärjestelmällä tarkoitetaan kirjaston asiakkaiden käytössä olevaa aineistotietokantaa, jonka avulla asiakkaat voivat hakea tietoa kirjaston kokoelmista.

Kirjastojärjestelmän aineistotietokannassa olevat bibliografiset tallenteet koostuvat *kuvailutiedoista*, jotka kuvailevat kirjaston kokoelmaa kuten kirjoja, lehtiä ja cd-levyjä. Kirjastojärjestelmien lisäksi kuvailutietojen avulla luonnehditaan usein myös digitaalista tietoa, joka on verkossa saatavilla esimerkiksi hakukoneiden hakutulostojen kautta. Kuvailutiedot ovat metadataa eli ”tietoa tiedosta” (Zeng & Qin 2008, 7). Tässä tutkimuksessa käytetään termiä kuvailutiedot, mutta aiemmissa tutkimuksissa tietojen kuvailusta on käytetty myös muun muassa termejä ”tiedon korvikkeet” (metadata surrogates) ja ”tarttumapisteet” (access points). (Balatsoukas, Morris & O’Brien 2009; Adkins & Bossaller 2007.)

Kuvailutiedot tarjoavat tiivistelmän kohteen sisällöstä, ominaisuuksista ja käytöstä kuten otsikon, tekijän, aiheen, kielen ja kontekstin. Kuvailutietoja tarkastelemalla käyttäjä voi arvioida kokotekstin relevanssin tutkimatta itse kokotekstiä ja säästää siten huomattavan määrän aikaa ja vaivaa. (Zeng & Qin 2008; Balatsoukas, Morris & O’Brien 2009.) *Relevanssilla* tarkoitetaan yhteyttä käyttäjien tilanteiden ja dokumenttien sisältämän informaation välillä. Dokumentit sisältävät vaihtelevan määrän vihjeitä, jotka auttavat ratkaisemaan dokumentin relevanssin kulloisessakin tilanteessa. (Barry 1998.) Kuvailutiedoilla on tärkeä rooli hakutulosten relevanssin arviointiprosessissa, sillä puutteelliset tiedot saattavat vaikuttaa käyttäjien relevanssiarvion tarkkuuteen. Monissa tapauksissa graafiset tai visuaaliset apukeinot täydentävät tekstuaalisia kuvailutietoja. (Balatsoukas, Morris & O’Brien 2009; Balatsoukas, Morris & O’Brien 2010.)

Adkins ja Bossaller (2007) tekivät sisällönanalyysin kuudesta kirjallisuusaiheisesta verkkotietolähteestä. Heidän tavoitteenaan oli selvittää, mitkä lähteet hyödyntävät aiemmissa tutkimuksissa tunnistettuja lukijaa auttavia kuvailutietoja. Kuvailutiedot eli tiedot teoksista ja niiden sisällöstä auttavat lukijaa ratkaisemaan täyttääkö jokin tietty teos hänen kriteerinsä hyvästä luettavasta. Tutkimuksessa vertailtiin samojen teosten tietueita kahdessa verkkokirjakaupassa, kahdessa kirjastojärjestelmässä ja kahdessa kirjavinkkaussivustossa. Sisällönanalyysin avulla tarkasteltiin, minkä tyyppisiä kuvailutietoja lähteet sisältävät, kuinka monta kuvailutietoa kukin lähde tarjoaa ja onko kuvailutietoja saatavilla laajalle ajanjaksolle kaunokirjallisuutta. Kuvailutiedot jaettiin objektiivisiin eli niihin, jotka eivät tarvitse tulkintaa, ja subjektiivisiin eli luokittelijan tulkintapäätöksiä vaativiin kuvailutietoihin. Objektiivisiä kuvailutietoja ovat muun muassa teoksen kansikuva, takakansiteksti, sivumäärä, henkilöhahmojen nimet ja kirjallisuudenlaji. Subjektiivisiin kuvailutietoihin sisältyvät esimerkiksi teoksen tuottamat tunnekokemukset ja arviot teoksesta. (Adkins & Bossaller 2007.)

Adkinsin ja Bossallerin (2007) mukaan lähde, joka tarjoaa enemmän tietoa ja kattaa useampia tekijöitä voi olla hyödyllisempi kuin lähde, joka tarjoaa vähemmän tietoa. Lisäksi lähde, joka tarjoaa yhtäläiset tiedot eri teoksista voi olla hyödyllisempi kuin lähde, joka tarjoaa vaihtelevan määrän tietoa. Tutkimustulosten perusteella tietyt kuvailutiedot ovat yleisempiä kuin toiset. Painotus on informaatioissa pikemmin kuin teoksen aikaansaamissa tunnetiloissa. Mitä objektiivisempi tarttumapiste on, sitä todennäköisemmin se esiintyy. Subjektiivisiä kuvailutietoja esiintyy vähemmän säännöllisesti, sillä niiden tarjoamiseksi jokainen teos olisi luettava ja analysoitava. Tutkimuksessa todettiin, että tietolähteinä verkkokirjakaupat, kirjastojärjestelmät ja kirjavinkkaussivustot ovat toisiaan täydentäviä. Verkkokirjakaupat tarjoavat runsaasti tietoa teoksista. Kirjavinkkaussivustot tarjoavat sen sijaan usein tietoa, jota ei ole saatavilla verkkokirjakaupoissa. Kirjastojärjestelmät voivat puolestaan olla suhteellisen tehokkaita ennalta tiedetyn tekijän tai teoksen etsimisessä. (Adkins & Bossaller 2007, 366–367.)

Oksanen ja Vakkari (2012) tutkivat, kuinka verkkokirjastoa käytetään etsittäessä kiinnostavaa kaunokirjallisuutta luettavaksi. Tutkimukseen osallistui 58 kirjastonkäyttäjää, jotka suorittivat tutkijoiden laatiman hakutehtävän käyttäen apunaan PIKI-verkkokirjastoa. Hakutehtävässä osallistujia pyydettiin kuvittelemaan tilanne, jossa heillä ei ole selkeää käsitystä siitä, mitä he haluaisivat lukea ja etsimään sitten yksi heitä kiinnostava kaunokirjallinen teos. Haut kestivät keskimäärin kolme ja puoli minuuttia, ja viittä osallistujaa lukuun ottamatta kaikki osallistujat

löysivät itseään kiinnostavan teoksen PIKI-verkkokirjastosta. Tulosten perusteella hakijan lukeneisuus oli yhteydessä löytyneen teoksen kiinnostavuuteen. Mitä enemmän hakija oli lukenut, sitä vähemmän kiinnostavan teoksen hän onnistui löytämään. Oksasen ja Vakkarin (2012) mukaan tämä johtuu siitä, että runsas tietämys kaunokirjallisuudesta tekee lukijoista kriittisempiä luettavaa valittaessa. Tulos poikkeaa Rossin (2000) käsityksestä, jonka mukaan mitä enemmän lukijat tietävät kirjallisuudesta sitä paremmin he kykenevät valitsemaan teoksen etsiessään hyvää luettavaa selailun avulla. Oksasen ja Vakkari (2012) tutkimuksessa lukeneisuus ilmeni kuitenkin lähinnä tietona teosten ja tekijöiden nimistä tietyn genren sisällä, ei esimerkiksi lukijan kykynä ilmaista oletuksia miellyttävästä lukukokemuksesta. (Oksanen & Vakkari 2012.)

Oksasen ja Vakkarin (2012) tutkimuksen keskeisin tulos oli, että kiinnostavan teoksen löytymiseen ei vaikuta niinkään hakijan kyselyn muotoiluun käyttämä vaiva vaan se, missä määrin hakija käyttää aikaa hakutulosten tarkasteluun. Heidän mukaansa hakutulosten rikastaminen on tärkeää, sillä lukijat tarvitsevat enemmän vaihtoehtoja ja vihjeitä, joiden avulla he voivat päätellä teoksen kiinnostavuuden. Esimerkiksi muiden lukijoiden ja kirjastonhoitajien tekemät kirjasuositukset, takakansitekstit, tekstikatkelmat, tekijätiedot ja linkit teosarvioihin voisivat auttaa lukijaa kiinnostavien teosten valinnassa. (Oksanen & Vakkari 2012.)

Kaunokirjallisuuden valintaprosessin monipuolistamiselle on siis tarvetta. Tällä hetkellä perinteiset kirjastojärjestelmät tukevat lähinnä hakutapaa, jossa lukija tietää kirjoittajan tai teoksen nimen etukäteen. Nimekehaun lisäksi olisi tarve kehittää myös muunlaisia hakutapoja tukevia järjestelmiä. (Oksanen & Vakkari 2012.) Thudt, Hinrichs ja Carpendale (2012) ovat osaltaan pyrkineet vastaamaan tähän haasteeseen kehittämällä The Bohemian Bookshelf -järjestelmän, jonka tarkoituksena on toimia digitaalisena vastineena perinteisessä kirjastoympäristössä tapahtuvalle hyllyjen selailulle. The Bohemian Bookshelf -järjestelmässä edistetään sattumanvaraisten löytöjen tekemistä 1) tarjoamalla moninaisia visuaalisia tarttumakohtia kokoelmaan 2) korostamalla teosten vierekkäisyyttä 3) tarjoamalla joustavia visuaalisia polkuja kokoelman tutkimiseen 4) herättämällä uteliaisuutta käsitteellisesti, metaforisesti ja visuaalisesti selkeillä kuvauksilla teoksista sekä 5) mahdollistamalla leikillinen lähestymistapa tiedon etsimiseen. Järjestelmän tavoitteena on monipuolistaa kaunokirjallisuuden valintaprosessia verkossa. (Thudt, Hinrichs ja Carpendale 2012.)

Mikkosen ja Vakkarin (2012) tutkimuksen perusteella luettavan etsiminen kirjastojärjestelmän avulla ei ole kovin suosittu tapa etsiä kaunokirjallisuutta. Kirjastojärjestelmien käyttäjien ja

kirjaston ulkopuolella tehtävien hakujen määrän ennustetaan kuitenkin kasvavan. (Mikkonen & Vakkari 2012, 221–222.) Kirjastojärjestelmien kehittäminen valintaprosessia monipuolistamalla voisi lisätä niiden käytön suosiota. Järjestelmiä tulisi myös markkinoida paremmin, jotta esimerkiksi kiireiset lukijat omaksuisivat niiden käytön avuksi hyvän luettavan etsimiseen ennen kirjastovierailujaan (Ooi & Liew 2011, 766).

3 KATSEENSEURANTA TIEDONHAKUTUTKIMUKSESSA

Katseenseuranta on menetelmä, joka mahdollistaa osallistujien silmänliikkeiden tutkimisen. Sen avulla voidaan kerätä tietoa esimerkiksi siitä, mihin osallistujan katse kohdistuu, kuinka kauan osallistuja katsoo tiettyä kohdetta, ja miten osallistujan katse siirtyy verkkosivun eri osien välillä. Katseenseuranta voi paljastaa tietoa tarkkaavaisuuden suuntautumisesta, vaikka katseen ja tarkkaavaisuuden kohde eivät välttämättä aina kohtaa. (Buscher ym. 2012, 378–379; Rayner 1998.) Tiedonhakututkimuksissa katseenseurantaa on hyödynnetty muun muassa selvittäessä, mitä ominaisuuksia käyttäjät tarkastelevat hakukoneen hakutulostassa ja miten he valitsevat hakutulostasta sopivan linkin (esim. Granka, Joachims & Gay 2004; Aula, Majaranta & Räihä 2005; Rele & Duchowski 2005; Lorigo ym. 2006; Cutrell & Guan 2007; Kules ym. 2009; Balatsoukas & Ruthven 2012).

Tässä luvussa käydään läpi tyypillisimpiä katseenseurannassa tarkasteltavia silmänliikkeitä ja esitellään kaksi tutkimusta, joissa on selvitetty mihin käyttäjien katse verkkosivulla kohdistuu heidän suorittaessaan tiedonhakutehtäviä.

3.1 Katseenseurannan mittarit

Tyypillisiä katseenseurannan avulla tarkasteltavia silmänliikkeitä ovat fiksaatiot, sakkadit, katsepolut ja katseen kesto. Tutkimuksissa tarkastellaan usein tietylle mielenkiinnon kohdealueelle kohdistuneita silmänliikkeitä. Seuraavaksi käydään lyhyesti läpi näiden silmänliikkeiden määritelmät ja esitellään katseenseurannassa käytettyjä mittareita.

Fiksaatio (fixation) on keskimäärin 250 millisekunnin pituinen aika, jolloin silmä tuijottaa suhteellisen vakaasti yhteen pisteeseen (Rayner 1998, 373). Fiksaation vähimmäiskesto on tyypillisesti 100–200 millisekuntia. Fiksaation keston vaikuttavat muun muassa luetun tekstin vaikeus, sanojen ennustettavuus, taustatiedot ja lukijan lukustrategia. (Jacob & Karn 2003, 581).

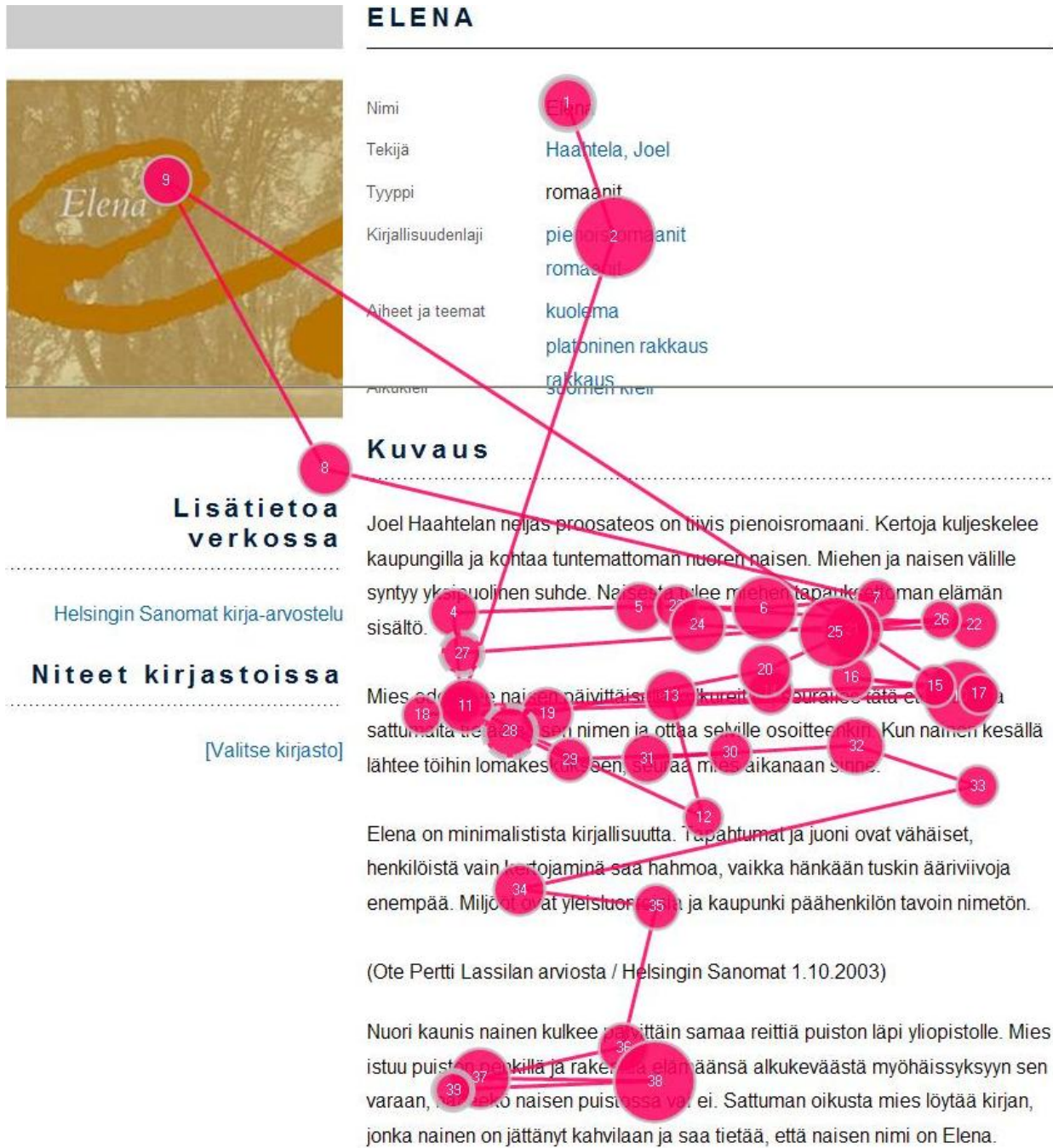
Sakkadi (saccade) on nopea silmänliike yhdestä fiksaatiosta toiseen (Rayner 1998, 737). Luettaessa tekstiä tyypillinen vasemmalta oikealle etenevän sakkadin koko on 7–9 kirjaimen pituinen. Sakkadin koko samalla lukijalla vaihtelee yhdestä viiteentoista merkkiin. Tekstiä luettaessa sakkadeista noin 10–15 % on regressioita eli liikkeitä oikealta vasemmalle pitkin nykyistä riviä tai liikkeitä takaisin aiemmin luetuille riveille. (Rayner 1998, 375.) Kuten fiksaation keston, myös sakkadin kokoon vaikuttavat muun muassa luetun tekstin vaikeus, sanojen ennustettavuus, taustatiedot ja lukijan lukustrategia (Jacob & Karn 2003).

Katsepolku (gaze plot) on peräkkäisten fiksaatioiden ja sakkadien sarja (Jacob & Karn 2003). Katsepolun visualisoinnin avulla voidaan esittää, mihin kohtiin ja missä järjestyksessä fiksaatiot ovat esimerkiksi verkkosivulla kohdistuneet (kuvio 1).

Katseen kesto (gaze duration) on peräkkäisten fiksaatioiden yhteenlaskettu kesto tietyn mielenkiinnonkohdealueen sisällä. Katseen kesto voi sisältää useita fiksaatioita ja lyhyitä sakkadeja näiden fiksaatioiden välillä. (Jacob & Karn 2003, 581.)

Mielenkiinnon kohdealue (area of interest) on tutkijan määrittelemä alue, joka on kiinnostava kyseisen tutkimuksen kannalta (Jacob & Karn 2003). Mielenkiinnon kohdealue voi olla esimerkiksi tietty verkkosivulla oleva elementti kuten otsikko tai kuva.

Katseenseurantatutkimuksissa tarkastellaan usein tietyille mielenkiinnon kohdealueille kohdistuneiden fiksaatioiden kestoja ja lukumäärää (Jacob & Karn 2003, 584). Fiksaation kesto mittaa jokaisen yksittäisen fiksaation keston sekunneissa, ja fiksaatioiden lukumäärä kertoo kuinka monta fiksaatiota tietylle alueelle on kohdistunut. Katseenseurannan avulla voidaan selvittää myös, kuinka monta kertaa tietylle alueelle katsotaan ja kuinka kauan tiettyä aluetta katsotaan. Katsomiskertojen lukumäärän ja keston selvittämiseksi lasketaan, kuinka monta kertaa katse on käynyt tietyn mielenkiinnon kohdealueen sisällä ja kuinka monta sekuntia aluetta on yhteensä katsottu. Esimerkiksi Tseng ja Howes (2008) analysoivat katseiden määrää ja kestoja tutkiessaan visuaalista tiedonhakukäyttäytymistä. Katseenseurantatutkimuksessa voidaan myös laskea katsomisprosentti eli tietyn mielenkiinnon kohdealueen katsomiseen käytetyn ajan osuus kaikkien alueiden katsomisajasta. (Jacob & Karn 2003; Tobii Studio User Manual 2010, 130–138.)

Kuvio 1. Katsepolkuesimerkki. Numeroidut ympyrät kuvaavat fiksaatioita ja niiden järjestystä. Ympyrän koko havainnollistaa fiksaation kestoa: mitä suurempi ympyrä, sitä pidempi fiksaation kesto.

3.2 Katseen kohdistuminen verkkosivulla

Katseen kohdistumista kuvia katsottaessa on tutkittu paljon. Katseen sijoittumiseen vaikuttaviksi päätekijöiksi ovat katseenseurantatutkimuksissa osoittautuneet 1) kuvan keskeiset alueet 2) muisti ja oletukset siitä mistä tietoa löytyy 3) kulloinenkin tehtävä ja tiedontarve. Verkkosivun voidaan

ajatella olevan yksi monitahoinen kuva, mutta kohdistuuko katse verkkosivuja katsottaessa samoin kuin perinteisempiä kuvia tarkasteltaessa? (Buscher, Cutrell & Morris 2009.)

Buscher, Cutrell & Morris (2009) olivat kiinnostuneita siitä, mihin ihmiset kohdistavat visuaalisen huomionsa katsoessaan verkkosivuja: mitkä osat sivuilla saavat eniten huomiota ja onko huomion kohdentuminen riippuvainen hakutehtävästä. Tutkimukseen osallistui 20 henkilöä, jotka etsivät tietoa ennalta määräytyistä aiheista yhdeksällä tutkijoiden etukäteen valitsemalla verkkosivustolla. Tiedonhakutehtävien aiheista neljä oli tarkasti rajattu ja yksi oli vapaamuotoinen. Tiedonhakutehtävien lisäksi osallistujat suorittivat tunnistustehtäviä, joissa heitä pyydettiin tunnistamaan sekä tehtävien tekemisen aikana nähtyjä verkkosivuja että muita verkkosivuja. (Buscher, Cutrell & Morris 2009.)

Verkkosivujen rakenteen suunnitteluun on luotu malleja, joiden seurauksena tietyt elementit (esimerkiksi logo ja navigointipalkki) ovat monilla sivulla tietyssä kohdassa. Tästä johtuen käyttäjillä on yleisiä odotuksia siitä, mistä jokin tieto verkkosivulta löytyy. Tutkimuksessa huomattiin, että hakutehtävästä riippumatta osallistujilla näytti olevan yleinen suuntautumisvaihe heidän katsoessaan sivua ensimmäistä kertaa: vasen yläosa kiinnitti visuaalisen huomion muita alueita nopeammin. Ensimmäisten hetkien aikana osallistujat silmäilivät sivun vasenta yläosaa etsien todennäköisesti vihjeitä sisällöstä, alkuperästä ja tiedon tyyppistä kyseisellä sivulla. Elementit kuten logot, otsikot, nimet tai sisältöön liittyvä tärkeä kuva, jotka normaalisti näkyvät sivun vasemmassa yläosassa, vaikuttivat olevan tärkeitä sivun tunnistamisessa ja luokittelemisessa. (Buscher, Cutrell & Morris 2009.)

Tutkimuksessa havaittiin, että moni osallistuja jätti sivujen oikean kolmanneksen lähes huomiotta. Jos osallistujat katsoivatkin tälle alueelle, he eivät katsoneet sitä kauan. Buscherin, Cutrellin ja Morrisin (2009) mukaan tämä osoittaa, että osallistujilla ei ollut korkeita odotuksia sivujen oikean puolen informaation sisällöstä tai yleisestä relevanssista. Monilla sivustoilla mainokset on sijoitettu oikeaan reunaan, mikä saattaa osaltaan selittää ihmisten taipumusta välttää katsomasta sivujen oikealle puolelle. (Buscher, Cutrell & Morris 2009, 27.)

Tehtävittäin tarkasteltuna verkkosivun vasen puoli, erityisesti vasen yläkulma ja vasen keskiosa, sekä sivujen keskusta olivat tärkeitä tietoa haettaessa. Verkkosivujen tunnistamisessa puolestaan sivun yleiset elementit ja yläosa osoittautuivat keskeisiksi. Katsomistiheyden perusteella sivun

vasen puoli oli tärkein erityisesti tunnistustehtävissä. Yleisesti ottaen tiedonhakutehtävissä katsekäyttäytyminen oli ensimmäisten sekuntien aikana monipuolisempaa kuin sivun tunnistustehtävissä. Osallistujan tavoite löytää tehtäväkohtaista tietoa näyttää suuntaavan fiksaatioita jo muutamien ensimmäisten sekuntien aikana verkkosivua katsottaessa. (Buscher, Cutrell & Morris 2009, 26–27.)

Tutkimuksessa analysoitiin vain keskimääräistä katsekäyttäytymistä. Tietyillä sivun asetteluilla tai muotoiluilla voi kuitenkin olla erityinen vaikutus silmänliikkeisiin. Tietoa ihmisten visuaalisen huomion kohdistumisesta voidaan käyttää apuna verkkosivujen suunnittelussa. Tällaisen tiedon avulla esimerkiksi sivulla olevat elementit voidaan järjestää siten, että käyttäjien huomio saadaan keskittymään sivun tärkeimpiin seikkoihin. Verkkosivuja suunniteltaessa olisi hyvä pitää mielessä, että ihmisillä voi olla taipumus välttää katsomasta sivun oikeaan reunaan. Toisaalta on olemassa monia sivustoja, jossa tärkeää tietoa löytyy sivun oikealta puolelta: esimerkiksi faktaruudut Wikipediassa. (Buscher, Cutrell & Morris 2009.)

Clark ym. (2012) olivat kiinnostuneita siitä, mitkä ominaisuudet Wikipedia-artikkeleissa ovat osallistujille tärkeimpiä heidän suorittaessaan annettuja hakutehtäviä. He halusivat selvittää, mihin osallistajat kohdistavat katseensa muutamien ensimmäisten sekuntien aikana artikkelisivuja katsoessaan sekä mitkä ominaisuudet ja rakenteet ovat käytetyimpiä sopivia tietoja etsittäessä. Tutkimuksessa käytettiin simuloituja hakutehtäviä, eli luonnollisia ja realistisia tehtäviä, jotka edustivat muutamia yleisimpiä Wikipediaan tehtyjä hakukyselyjä. Hakutehtävissä osallistujille kuvattiin jokin tavoite, esimerkiksi esseen kirjoittaminen tietystä aiheesta, ja pyydettiin heitä etsimään aiheeseen sopivaa tietoa Wikipediasta. Tutkimusaineisto koostui kysely- ja katseenseuranta-aineistosta, joiden avulla tutkittiin osallistujien tapoja katsoa artikkelien ominaisuuksia. 30 osallistujaa suoritti yhteensä 396 kyselyä, ja haettuja artikkeleita oli kaiken kaikkiaan 332 kappaletta. Kyselyissä tehtyjen virheiden ja puuttuvan katsedatan takia analyysissä oli kuitenkin käytössä vain 270 artikkelia. (Clark ym. 2012.)

Artikkelisivut jaettiin mielenkiinnonkohdealueisiin kuten pää- ja alaotsikkoon, sisällysluetteloon, tiivistelmään, taulukoihin ja kuvateksteihin. Eri alueista laskettiin niihin kohdistuneiden fiksaatioiden määrä, katsomiskertojen määrä, yksittäisten katsomiskertojen keskimääräinen kesto ja katseen kokonaiskesto. Katsomiskerta tietyllä alueella määriteltiin alkaneeksi kun osallistujan katse ensimmäisen kerran kohdistuu alueelle ja päättyneeksi kun katse siirtyy alueen ulkopuolelle. Tietyille alueelle kohdistuneiden fiksaatioiden määrä on Clarkin ym. (2012, 151) mukaan osoitus

kyseisen alueen tärkeydestä ja osallistujan kognitiivisesta aktiivisuudesta hakutehtävän suorittamisessa. Tietyn alueen, kuten tiivistelmän, sisältämä tekstin määrä voi kuitenkin vaikuttaa olennaisesti fiksaatioiden määrään. (Clark ym. 2012.)

Muutamien ensimmäisten sekuntien aikana keskeisimmiksi alueiksi osoittautuivat sisällysluettelo sivun vasemmassa laidassa, faktaruutu sekä tiivistelmä. Rungas tekstin määrä saattoi vinouttaa tuloksia tiivistelmän osalta, mutta tiivistelmän asemaa pidettiin kuitenkin tärkeänä. Suuri fiksaatiomäärä tiivistelmien kohdalla ei tutkijoiden mukaan johtunut tiivistelmien huolellisesta lukemisesta rivi riviltä, vaan tekstin silmäilystä sopivaa tietoa etsittäessä. Katseenseurannan perusteella alaotsikot olivat katsotuimpia. Lisäksi sisällysluettelo ja sivun yläosassa oleva tiivistelmä saivat paljon huomiota. Sisällysluettelo ja tiivistelmää katsottiin esimerkiksi enemmän ja pidempään kuin pääotsikkoa ja lähteitä. Nämä havainnot saivat tukea kyselyvastauksista. Vastausten perusteella osallistujat pitivät hakutehtäviä tehdessään tärkeinä alaotsikoita, taulukoita, sisällysluetteloja ja faktaruutuja. (Clark ym. 2012.)

Tutkimuksessa tuli esille muutamia tapauksia, joissa osallistujat eivät mieltäneet tiettyä aluetta hyödylliseksi, mutta katseenseuranta osoitti toisin. Näitä tapauksia ei tutkimuksessa kuitenkaan käyty tarkemmin läpi. Tutkijat arvelivat tiettyjen alueiden hyödyntämisen riippuvan hakutehtävästä, mutta myös tämä tehtävien vaikutusten arviointi katsekäyttäytymiseen jäi tutkimuksen ulkopuolelle. (Clark ym. 2012.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitkä kuvailutiedot ovat keskeisiä valittaessa kaunokirjallisuutta luettavaksi verkkopalvelun avulla. Tutkimus toteutetaan käytettävyystudkimusta muistuttavalla koeasetelmalla, jossa tietoa kerätään katseenseurannan, kyselylomakkeiden ja havainnoinnin avulla. Tässä luvussa käydään läpi tutkimuskysymykset, aineiston hankinta ja aineiston analysointitavat.

4.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa tarkastellaan verkkopalveluiden avulla tapahtuvaa kaunokirjallisuuden valintaa vertaamalla kahden erilaisen verkkopalvelun käyttöä. Valintaprosessin tarkastelussa keskitytään ensisijaisesti yksittäisiin teossivuihin ja niillä oleviin kuvailutietoihin. Kaunokirjallisuuden hakua ei ole aiemmin tutkittu tästä näkökulmasta, joten tämän kuvailevan tutkimuksen tarkoituksena on luoda alustava silmäys aiheeseen. Täsmennetyt tutkimuskysymykset ovat:

Millä tavalla kaunokirjallisuuden lukijat tarkastelevat teossivuja valitessaan luettavaa verkkopalvelun avulla? Onko teossivujen tarkastelutavoissa eroja perinteisen kirjastojärjestelmän ja rikastetun kaunokirjallisuusaiheisen verkkopalvelun välillä?

- Kuinka kauan teosten valintaan käytetään aikaa?
- Kuinka monta teossivua valinnan aikana avataan ja kuinka kauan niitä tarkastellaan?
- Esiintyykö kaikilla teossivuilla sama määrä kuvailutietoja?
- Kuinka monta kertaa ja kuinka kauan teossivulla olevia kuvailutietoja katsotaan?
- Onko kuvailutietojen katsominen yhteydessä kiinnostavan teoksen valintaan?
- Mitä seikkoja lukijat pitävät tärkeinä kiinnostavan teoksen valinnassa?

Tutkimuskysymyksiin vastataan hankkimalla osallistujien silmänliikedatasta koostuva tutkimusaineisto, joka analysoidaan kvantitatiivisesti. Katseenseuranta tarjoaa arvokasta tietoa esimerkiksi siitä, kuinka kauan osallistujat katsovat verkkosivun eri osia ja mitkä osat ovat mahdollisesti olleet heistä kiinnostavia (Laarni 2004; Buscher ym. 2012). Pelkkää katseenseurannan avulla kerättyä tietoa on kuitenkin hankala tulkita ilman keskustelua osallistujien kanssa (Hyrskykari ym. 2008). Tässä tutkimuksessa tietoa kerätään katseenseurannan lisäksi kyselylomakkeiden avulla. Osallistujien toimintaa havainnoidaan myös koko testin ajan ja heidän kommenttejaan kirjataan muistiin. Silmänliikkeiden yhdistäminen laadullisesti kerättyyn aineistoon tarjoaa tehokkaan työkalun osallistujien arviointikäyttäytymisen tarkasteluun (Balatsoukas &

Ruthven 2012, 1742–1745). Usean menetelmän yhdistelmä mahdollistaa monipuolisen aineiston keräämisen ja kattavan vastaamisen asetettuihin tutkimuskysymyksiin.

4.2 Aineiston hankinta

Tutkimusaineisto hankittiin käytettävyystudkimusta muistuttavan koeasetelman avulla. Tyypillinen käyttäjien ja kuvailutietojen välistä vuorovaikutusta tarkasteleva käytettävyydesti sisältää taustakyselyn täyttämisen, hakutehtävien suorittamisen, käyttäjätyytyväisyyskyselyn ja haastattelun. Suuri osa käytettävyydesteistä järjestetään kontrolloidussa laboratorio-olosuhteissa. (Balatsoukas, Morris & O'Brien 2009.)

Käytettävyydesteillä on lukuisia etuja muihin käytettävyyden arvioinnin menetelmiin kuten kenttätutkimuksiin ja asiantuntija-arviointeihin nähden. Kenttätutkimuksissa ei esimerkiksi ole kontrollia muuttujiin, jotka voivat vaikuttaa osallistujan käyttäytymiseen. Asiantuntija-arvioinneissa ei puolestaan ole mukana todellisia käyttäjiä, vaan arviointi pohjautuu heuristiikkoihin ja ohjeisiin tai palvelun käyttöä simuloiviin käyttöskenaarioihin ja mallinnuksiin. Käytettävyydesteissä etuna on käyttäjän mukana olo arviointiprosessissa, mahdollisuus käyttäjän ja palvelun vuorovaikutuksen tutkimiseen erilaisten tehtävien aikana, monipuolisen aineiston kerääminen ja testitulosten pohjalta suunnitellut suositukset testatun palvelun jatkokehittämiseksi. (Balatsoukas, Morris & O'Brien 2009.) Käytettävyydestien yhteydessä voidaan käyttää katseenseurantamenetelmää. Katseenseurannalla kerätty silmänliikedata voi tuoda ilmi kuvan osallistujien kognitiivisista ponnisteluista esimerkiksi relevanssin arviointiprosessin aikana (Balatsoukas & Ruthven 2012, 1743).

Tässä alaluvussa kuvataan aluksi testausjärjestelyt. Sen jälkeen käydään läpi hakutehtävät sekä osallistujien hankinta ja heidän taustatietonsa. Lopuksi esitellään tutkimuksessa käytetyt verkkopalvelut sekä määritellään tutkimuksen kohteena olevat teossivut ja kuvailutiedot.

4.2.1 Testausjärjestelyt

Testit järjestettiin Tampereen yliopiston informaatiotieteiden yksikön katselaboratoriossa syyskuussa 2012. Jokaisessa testitilanteessa paikalla olivat vain tutkimuksen tekijä ja yksi osallistuja. Ennen varsinaisia testejä kyselylomakkeiden ja testien toimivuus arvioitiin pilottitestein, joiden perusteella testausjärjestelyihin tehtiin tarvittavat muutokset. Testissä jokainen osallistuja suoritti etukäteen laadittuja hakutehtäviä käyttäen joko perinteistä kirjastojärjestelmää tai rikastettua kaunokirjallisuusaiheista verkkopalvelua. Hakutehtävien suorittamisen lisäksi osallistujaa

pyydettiin alku- ja loppukysely sekä vastaamaan jokaisen hakutehtävän jälkeen kahteen kyseiseen tehtävään liittyvään kysymykseen.

Alkukyselyn (viimeistä kysymystä lukuun ottamatta kysely oli samanlainen sekä Kirjasampoa että Satakirjastoa käyttäneille osallistujille) avulla selvitettiin osallistujan taustatietoja kuten suoritettua koulutusta, luettujen kaunokirjallisten teosten määrää viimeisen vuoden aikana, kaunokirjallisuuden lainausaktiivisuutta ja verkkokirjaston käyttötiheyttä sekä aiempaa kokemusta tutkimuksen kohteena olevasta verkkopalvelusta (liite 1). Näitä tietoja kysyttiin, koska ne ovat aiemman tutkimuksen perusteella yhteydessä lukijoiden käyttämiin hakutaktiikoihin. Mikkosen ja Vakkarin (2012) mukaan sukupuolella ja taipumuksella lukea kaunokirjallisuutta on vahva yhteys selailuhaun käyttöön. Tunnetun nimekkeen hakua selittävät puolestaan parhaiten sukupuoli, koulutus ja luetun tietokirjallisuuden määrä. (Mikkonen & Vakkari 2012, 221.) Lisäksi hakijan lukeneisuuden on havaittu olevan yhteydessä löytyneen teoksen kiinnostavuuteen (Oksanen & Vakkari 2012).

Alkukyselyn täyttämisen jälkeen osallistujalle esiteltiin tutkimuksen tarkoitus ja selitettiin, miten testi etenee. Osallistujalle kerrottiin myös, että hän voi halutessaan keskeyttää yksittäisen hakutehtävän tekemisen tai koko testin missä vaiheessa tahansa. Hakutehtävien suorittamiseen käytettävää aikaa ei rajattu, jotta osallistuja saisi käyttää itse sopivaksi katsomansa ajan jokaisen hakutehtävän suorittamiseen. Jo ennalta oli tiedossa, että Kirjasammon hakutoiminto saattaisi toimia ajoittain erittäin hitaasti. Osallistujaa varoitettiin Kirjasammon hitaudesta etukäteen, jotta ylimääräiseltä ihmettelystä ja hermostumiselta vältyttäisiin.

Ohjeistusta seurasi kalibrointi osallistujan silmänliikkeiden tallentamista varten. Kalibroinnissa osallistujaa pyydettiin katsomaan näytölle vuorotellen ilmestyvää yhdeksää pistettä, jotta katseenseurantalaite voisi analysoida osallistujan silmien sijainnin. Tarvittaessa kalibrointi suoritettiin uudestaan mahdollisimman tarkan lopputuloksen varmistamiseksi. Kalibroinnin jälkeen näytölle ilmestyi lyhyt ohjeistus, joka toimi johdatuksena hakutehtävien suorittamiselle: ”Tavoitteesi on etsiä tehtävänantojen mukaisia teoksia [Kirjasammon tai Satakirjaston] avulla. Voit kuvitella istuvasi tietokoneen ääressä jonakin kiireettömänä hetkenä esimerkiksi kotonasi. Sinulla on juuri nyt hyvin aikaa etsiä itsellesi sopivaa luettavaa.”

Testi oli rakennettu Tobii Studio -ohjelmiston avulla. Aluksi näytölle ilmestyi tehtävänanto, jonka jälkeen käytetyn verkkopalvelun etusivu aukesi näytölle automaattisesti. Hakutehtävän

suorittamisen jälkeen osallistujaa pyydettiin sulkemaan selainikkuna, jolloin näytölle tuli kaksi kysymystä liittyen juuri suoritettuun hakutehtävään (liite 5). Ensimmäisessä hakutehtävän jälkeisessä kysymyksessä osallistujaa pyydettiin arvioimaan valitun teoksen kiinnostavuus. Vaihtoehtoina teoksen kiinnostavuusarvioksi olivat erittäin kiinnostava, melko kiinnostava, ei kovin kiinnostava, en löytänyt kiinnostavaa teosta ja en osaa sanoa. Toisessa hakutehtävän jälkeisessä kysymyksessä osallistujalta tiedusteltiin tärkeintä juuri kyseisen teoksen valintaan vaikuttanutta seikkaa. Vastausvaihtoehdot annettiin valmiina ja niitä olivat muun muassa nimi, asiasanat, julkaisutiedot, kuvaus, kansikuva ja jokin muu. Kysymysten jälkeen näytölle ilmestyi seuraava tehtävänanto.

Kaikkien hakutehtävien suorittamisen jälkeen osallistujaa pyydettiin täyttämään loppukysely (Kirjasampoa käyttäneet osallistujat liite 2 ja Satakirjastoa käyttäneet osallistujat liite 3). Loppukyselyssä osallistujalta tiedusteltiin, kuinka tärkeinä hän piti testissä käytetyn verkkopalvelun eri ominaisuuksien kaunokirjallisuuden valinnassa. Kyselyssä oli lisäksi väittämiä, joiden avulla kartoitettiin osallistujan mielipiteitä tutkimuksen kohteena olleen verkkopalvelun käytöstä sekä kommenttiosio, johon osallistuja sai kirjoittaa vapaasti ajatuksiaan kaunokirjallisuuden hausta, mielipiteitään testatusta verkkopalvelusta sekä kommentteja tutkimuksesta. Osallistujan näkemysten kartoittaminen on tärkeää, sillä aiemman tutkimuksen perusteella tiedon esittämistavalla ja ulkoasulla voi olla vaikutusta osallistujan suoritukseen ja tyytyväisyyteen hänen arvioidessaan hakutulosten relevanssia (Balatsoukas, Morris & O'Brien 2009). Loppukyselyn täyttämisen jälkeen osallistujaa kiitettiin vaivannäöstä ja hänelle annettiin elokuvalippu kiitokseksi tutkimukseen osallistumisesta.

Tutkimuksessa käytettiin Tobii T60 -katseenseurantalaitetta ja Tobii Studio -ohjelmistoa lukuun ottamatta paperille täytettyjä alku- ja loppukyselyjä. Tobii T60-laite on integroitu 17-tuumaiseen näyttöön eli se muistuttaa tavallista tietokonenäyttöä. Laite sallii suhteellisen vapaat pään liikkeet, mikä mahdollistaa osallistujalle melko luonnollisen käyttäytymisen testin aikana. Tobii T60 -laite soveltuu useimmiten hyvin myös silmälaseja käyttävien henkilöiden katseen seuraamiseen, joten osallistujiksi ei tarvinnut valita vain silmälaseja käyttämättömiä henkilöitä. Tietokoneen käyttöjärjestelmänä toimi Microsoft Windows XP ja internetselaimena Internet Explorer, sillä Tobii-järjestelmä ei tällä hetkellä tue muiden selainten käyttöä. Näytön resoluutio oli 1280x1024 pikseliä. Fiksaation vähimmäiskesto oli 100 millisekuntia, joka on tyypillinen vähimmäiskesto fiksaatiolle (Jacob & Karn 2003). Fiksaation enimmäissäde oli 60 pikseliä.

4.2.2 Hakutehtävät

Tätä tutkimusta varten suunniteltiin neljä hakutehtävää, joiden avulla pyrittiin simuloimaan aiemmissa tutkimuksissa havaittuja tyypillisiä kaunokirjallisuuden hakutilanteita (Spiller 1980; Goodall 1989; Pejtersen 1989; Yu & O'Brien 1996; Ross 2000). Hakutehtävien suunnittelussa käytettiin mallina ideaa simuloituista työtehtävistä. *Simuloitu työtehtävä* on lyhyt "kehystarina". Sen tarkoituksena on kuvata realistinen tiedontarve, joka motivoi osallistujaa etsimään tietoa. Realistisen skenaarion kuvaus simuloitussa työtehtävässä on tärkeää. Tehtävän aiheen tulisi olla mielekäs, mutta sen tulisi myös tarjota tarpeeksi tilaa mielikuvitukselle, jotta osallistuja voi parhaansa mukaan samastua tilanteeseen. (Borlund & Schneider 2010; Borlund & Ingwersen 1997.) Tässä tutkimuksessa simuloituja työtehtäviä nimitetään hakutehtäviksi, sillä osallistujia pyydettiin nimenomaan suorittamaan tiedonhakuja, toisin sanoen etsimään ja valitsemaan tehtävänannoissa kuvatut kriteerit täyttäviä teoksia (liite 4).

Tutkimuksessa käytetyt hakutehtävät olivat:

1. Lukemista harrastava ystäväsi kehottaa sinua tutustumaan Joel Haahtelan tuotantoon. Valitse yksi itseäsi miellyttävä Haahtelan teos.
2. Etsi sellainen ystävyteen liittyvä teos, jonka haluaisit lukea.
3. Haluat tutustua kirjailijoihin ja teoksiin, joita et vielä tunne. Valitse kaksi sinulle ennestään tuntemattoman kirjailijan teosta, jotka herättävät kiinnostuksesi.
4. Olet lähdössä lomamatkalle. Etsi jokin hyvä romaani matkalukemiseksi.

Ensimmäisessä tehtävässä (jatkossa *tekijähaku*) osallistujaa pyydettiin valitsemaan ystävän suosituksesta yksi Joel Haahtelan teos. Tekijähaussa simuloitiin tilannetta, jossa hakija tietää tekijän nimen entuudestaan, sillä aiempien tutkimusten mukaan haku tunnetun tekijän tai teoksen nimen perusteella on suosittu tapa etsiä kaunokirjallisuutta yleisessä kirjastossa (Spiller 1980; Goodall 1989; Mikkonen & Vakkari 2012). Rossin (2000) mukaan myös suositukset ovat lukijoille tärkeitä, joten tehtävässä osallistujaa motivoitiin ystävän suosituksen avulla. Lisäksi tekijähaun tavoitteena oli toimia helpohkona aloitustehtävänä, jotta osallistujat pääsisivät hyvin alkuun hakutehtävien suorittamisessa ja tutustuisivat tutkimuksen kohteena olevaan verkkopalveluun.

Lukijalla ei välttämättä aina ole etukäteen mielessään tiettyä kirjailijaa, teosta tai lajityyppiä jonka perusteella hän suorittaisi haun. Toisessa tehtävässä (jatkossa *aihehaku*) jäljiteltiin Pejtersenin (1989) tunnistamaa kaunokirjallisuuden hakutapaa, jossa lukija haluaa löytää tiettyyn aihepiiriin liittyvän teoksen. Aiheeksi valittiin laaja ja yleinen aihe ystävyys, sillä aihehausta ei haluttu tehdä liian tarkasti rajattua tai vaikeaa ja toisaalta yhden kaikkia osallistujia kiinnostavan spesifin aiheen löytäminen olisi ollut liki mahdotonta. Kolmannessa tehtävässä (jatkossa *tuntemattomat*) tarkoituksena oli saada aikaan selailua, sillä tunnetun nimekkeen hakemisen ohella selailu on suosittu tapa etsiä kaunokirjallisuutta (Spiller 1980; Goodall 1989; Mikkonen & Vakkari 2012). Pyytämällä osallistujia etsimään heille entuudestaan tuntemattomia teoksia vältettiin myös se, että osallistujat valitsisivat kaikissa tehtävissä heille jo ennestään tuttuja teoksia.

Neljännän tehtävän (jatkossa *matkalukeminen*) avulla simuloitiin tilannetta, jossa lukijan tavoitteena on löytää "jotakin hyvää luettavaa". Tehtävää ei rajattu esimerkiksi tekijän nimen, aiheen tai teoksen tunnettuuden perusteella, sillä osallistujalle haluttiin antaa mahdollisuus valita juuri häntä itseään kiinnostava teos. Hyvän luettavan kriteerit vaihtelevat lukijakohtaisesti, ja ne voivat olla yhdistelmä useista ominaisuuksista kuten aiheesta, tunnekokemuksesta ja luettavuudesta (Ross 2000; Pejtersen & Austin 1984). Toisaalta termit "lomamatka" ja "matkalukeminen" saattoivat ohjata osallistujaa etsimään tietyn tyyppisiä teoksia kuten entuudestaan tuttua, matkailuun tai johonkin maahan liittyvää luettavaa.

Tämä tutkimus muistuttaa luonteeltaan käytettävyydestä, joten hakutehtävien järjestyksen laatimisessa noudatettiin käytettävyydestä suunnitteluun liittyviä ohjeita. Käytettävyydestä ohjeissa suositellaan, että ensimmäinen tehtävä tulisi olla helppo, jotta osallistuja rentoutuisi ja saisi onnistumisen kokemuksen heti testin alussa. Lisäksi viimeisen tehtävän tulisi niin ikään olla suhteellisen helppo, jotta osallistujalle jäisi positiivinen kuva testistä. (Nielsen 1993.) Hakutehtävien järjestys laadittiin edellä mainitut ohjeet mielessä pitäen. Tekijähaku ja tuntemattomien teosten etsimistehtävä olivat samassa järjestyksessä kaikkien osallistujien kohdalla, jotta alussa olisi helpohko perustehtävä ja jotta pilottitestien perusteella pisimmäksi osoittautunut hakutehtävä ei jäisi kenellekään viimeiseksi. Aihehaun ja matkalukemisen etsimistehtävän järjestystä vaihdeltiin siten, että 12 osallistujan kohdalla aihehaku ja 18 osallistujan kohdalla matkalukemisen etsiminen jäi viimeiseksi hakutehtäväksi.

4.2.3 Osallistujat

Tutkimukseen rekrytoitiin ensisijaisesti kaunokirjallisuudesta kiinnostuneita henkilöitä, sillä verkkopalveluita tulisi testata mieluiten niiden potentiaalisten käyttäjien kanssa. Hakutehtävien suorittaminen on mielekkäämpää, kun tiedonhakutilanteet ovat osallistujille realistisia. (Borlund & Ingwersen 1997.) Osallistujat hankittiin välittämällä ilmoitus informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median ainejärjestö UDK:n ja kirjallisuustieteen opiskelijoiden ainejärjestö Teeman sähköpostilistojen kautta sekä mainostamalla tutkimusta informaatiotutkimuksen tutkimusmenetelmäopintojen luennolla. Osallistujien rekrytoinnissa käytettiin myös niin sanottua lumipallomenetelmää eli tutkimukseen osallistuneita henkilöitä pyydettiin välittämään kaunokirjallisuudesta kiinnostuneille tuttavilleen tietoa mahdollisuudesta osallistua tutkimukseen. Osallistujille kerrottiin rekrytoinnin yhteydessä, että tutkimus kestää korkeintaan tunnin. Aika-arvio pohjautui pilottitestien keston.

Tutkimukseen osallistui yhteensä 32 henkilöä, joista kahden osallistujan aineisto jouduttiin teknisten ongelmien takia jättämään analysoinnin ulkopuolelle. Tutkimusaineisto koostuu 30 osallistujalta kerätystä aineistosta. Näistä 30 osallistujasta naisia oli 24 ja miehiä kuusi. Osallistujien keski-ikä oli 28,6 vuotta. Nuorin osallistuja oli 20-vuotias ja vanhin 48-vuotias. Osallistujista 23 oli opiskelijoita: 12 informaatiotutkimuksen opiskelijaa ja 11 kirjallisuustieteen opiskelijaa. 14 osallistujan korkein suoritettu koulutus oli ylioppilastutkinto, 14 yliopistotutkinto ja kahden ammattikorkeakoulututkinto.

Kahdeksan osallistujaa arvioi lukeneensa korkeintaan kymmenen kirjaa kuluneen vuoden aikana, kymmenen osallistujan arvio liikkui 11 ja 20 kirjan välillä ja 12 osallistujaa arvioi lukeneensa vähintään 21 kirjaa vuodessa. Arviot viimeisen 12 kuukauden aikana luettujen kaunokirjallisten teosten määrästä vaihtelivat yhdestä viiteenkymmeneen keskiarvon ollessa 16 teosta. Lukeneisuuden vaikutusten tarkastelu jää kuitenkin tämän tutkimuksen ulkopuolelle, jotta työn laajuus pysyisi kohtuullisena.

Osallistujista 19 ilmoitti käyvänsä lainaamassa kaunokirjallisuutta yleisessä kirjastossa vähintään kerran kuukaudessa, kahdeksan osallistujaa muutaman kerran puolessa vuodessa ja kolme osallistujaa kerran tai kaksi vuodessa. Puolet osallistujista ilmoitti etsivänsä kaunokirjallisuutta verkkokirjastosta vähintään kerran kuukaudessa. Lähes kaikki osallistujat arvioivat tietokoneen käyttötaitonsa vähintään ”hyväksi”: 17 osallistujaa arvioi omaavansa erinomaiset tai kiitettävät

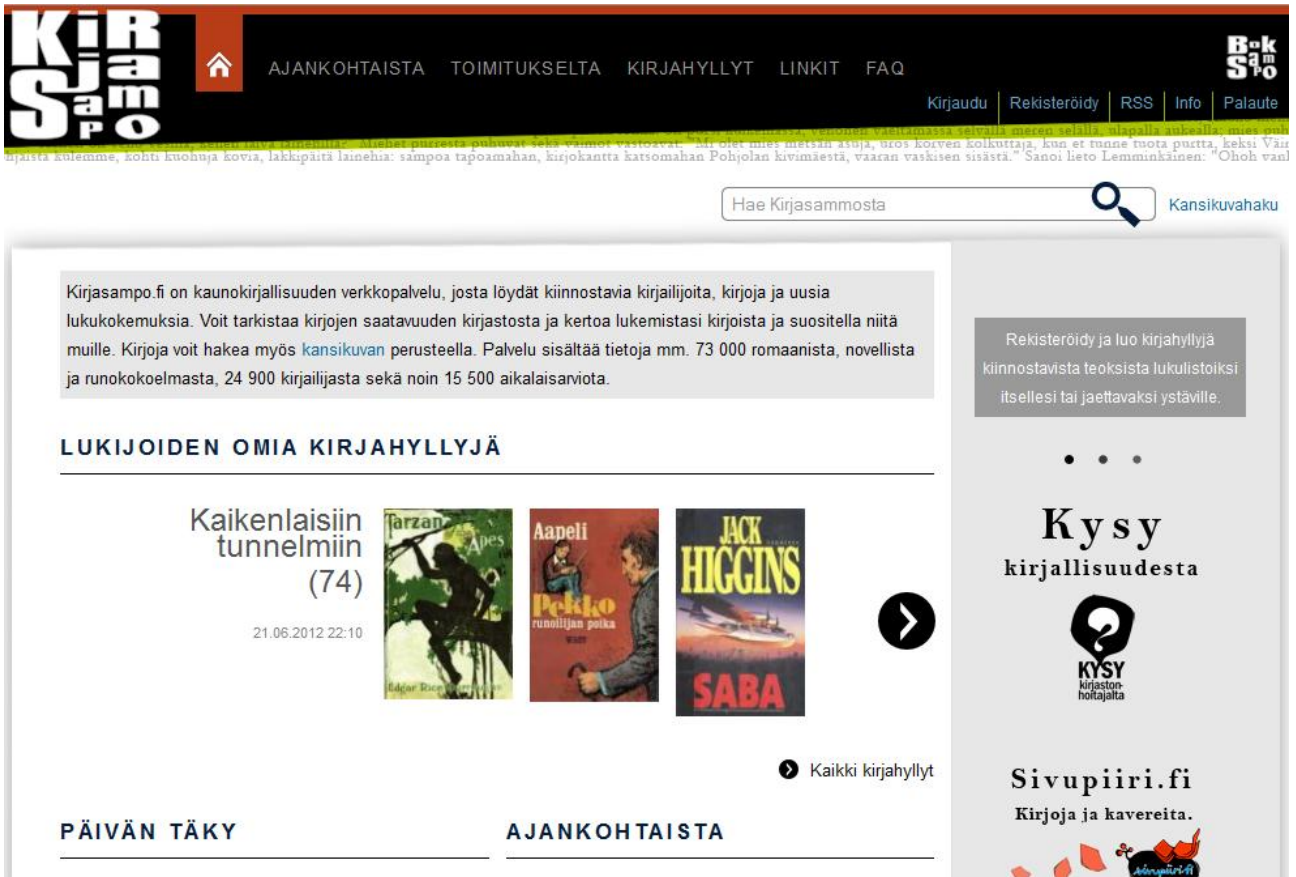
taidot, 11 osallistujaa hyvät taidot ja vain yksi tyydyttävät taidot. Satakirjaston testaukseen osallistuneista 15 osallistujasta kukaan ei ollut käyttänyt Satakirjastoa aiemmin. Kirjasampo oli käyttänyt kaksi osallistujaa. Kolme osallistujaa ei osannut sanoa ja loput eivät olleet käyttäneet Kirjasampo.

4.2.4 Tutkitut verkkopalvelut

Tutkimuksen kohteena ovat rikastettu kaunokirjallisuusaiheinen verkkopalvelu *Kirjasampo* (www.kirjasampo.fi) ja perinteinen kirjastojärjestelmä *Satakirjastot* (www.satakirjastot.fi). Seuraavaksi nämä verkkopalvelut esitellään tarkemmin ja samalla käydään läpi niiden tärkeimpiä ominaisuuksia tämän tutkimuksen näkökulmasta. Verkkopalvelut kuvataan sellaisina kuin ne olivat syksyllä 2012.

Rikastettu kaunokirjallisuusaiheinen verkkopalvelu Kirjasampo on suhteellisen uusi verkkopalvelu, joka julkistettiin vuonna 2011. Kirjasampo on osa Kirjastot.fi -palvelukokonaisuutta ja sitä ylläpidetään sekä suomeksi (Kirjasampo) että ruotsiksi (Boksampo). Kirjasammon toiminnasta ja kehittämisestä vastaavat Turun ja Vaasan kaupunginkirjastot, Kirjastot.fi -toimitus ja Aalto-yliopiston Semanttisen laskennan tutkimusryhmä SeCo. (Hypén & Impivaara 2011.)

Kirjasampo sisältää tietoa kaunokirjallisista teoksista ja niiden tekijöistä, ajankohtaisia kirjallisuusuutisia ja kirjasuosituksia sekä mahdollisuuden tarkistaa teosten saatavuus tietystä kirjastosta. Kirjasammossa tavoitteena on pyrkiä yhdistämään uusia semanttisen webin tekniikoita, kirjastojen kaunokirjallisuuteen liittyvää tietämystä ja lukijoiden kokemuksia. Uudet tekniikat kuten sisällönkuvailussa asiasanastojen sijaan käytettävät ontologiat, rdf-muotoinen tietokanta sekä Kirjasampo varten kehitetty annotaatioeditori SAHA mahdollistavat tallennetun tiedon monipuolisen prosessoinnin ja teosten välisten yhteyksien näkyväksi tekemisen. (Hypén & Impivaara 2011.)

Kuvio 2. Kirjasammon etusivun yläosa. Sivun oikeassa yläreunassa on sanahakulaatikko, johon käyttäjä voi muotoilla haluamansa hakukyselyn.

Kirjasammossa käyttäjälle tarjotaan erilaisia reittejä sopivan teoksen etsimiseen. Käyttäjä voi suorittaa sana- tai kansikuvahaun, hyödyntää etusivulla olevia kirjavinkkejä tai valita jonkin teoksen lukijoiden omien kirjahyllyjen kautta. Tässä yhteydessä esitellään lyhyesti, miten hakuprosessi etenee käyttäjän etsiessä teoksia sanahauulla *joel haahtela*. Kirjasammon oikeassa yläreunassa on hakukenttä, johon käyttäjä voi muotoilla haluamansa hakukyselyn (kuvio 2). Suoritettuaan hakukyselyn käyttäjä saa hakutulostilan, jossa tulokset on jaoteltu henkilön ja kirjallisuudenlajin mukaan. Avattuaan jonkin kategorian käyttäjä voi tarkastella "esikatselunäkymää", jossa näkyy teoksen nimi, kansikuva ja muutamia asiasanoja (kuvio 3). Klikkaamalla jotakin listassa olevaa teosnimeä käyttäjä pääsee siirtymään yksittäisen teoksen tietoihin. Teosta kuvaillaan sekä abstraktilla että fyysisellä tasolla (Mäkelä, Hypén & Hyvönen 2011). Yksittäisestä teoksesta löytyy teossivulta muun muassa teoksen ja tekijän nimi, asiasanat, kuvaus, tekstinäyte, julkaisutiedot, kansikuva, aikalaisarvio, lisätietoja ja Katso myös -suosituksia (kuvio 4). Jokaisella teossivulla ei esiinny kaikkia näitä tietoja.

joel haahtela

► **Henkilö, kirjailija tai muu tekijä (4)**

► **Novellit (1)**

▼ **Romaanit (8)**

Perhoskerääjä

Kuvaus | ... jossa yhden arvoituksen selviäminen johtaa seuraavaan. **Joel Haahtela** (s. 1972) on helsinkiläinen kirjailija ja lääkäri, jonka ...

Tekijä | **Haahtela, Joel**

Kuvaus | ... Agios Nikolaoksen kuumalla hiekkarannalla tapahtuu jotain. **Haahtelan** niukkaeleinen kerronta on jälleen tutun haikeaa ja kaunista. On kui ...

Naiset katsovat vastavaloon

Kuvaus | ... muualla, tai pelkkä kuvitelma. Ei ole sattuma, että **Haahtelan** romaanissa katsotaan Godardin elokuvaa Viimeiseen hengenvetoon. ...

Tekijä | **Haahtela, Joel**

Lisätietoa muualla verkossa | Kirjastokaista: Teosesittelyssä **Joel Haahtelan** Naiset katsovat vastavaloon

Katoamispiste

Tekijä | **Haahtela, Joel**

Kuvaus | ... parhaista hetkistä. Siihen jäljet päättyvät. **Joel Haahtela** sanoo, että melankoliasta ja suuresta yksinäisyyden tunteesta ...

Elena

Kuvaus | **Joel Haahtelan** neljäs proosateos on tiivis pienoisromaanini. Kertoja kuljeskele ...

Tekijä | **Haahtela, Joel**

Tule risteykseen seitsemältä

Kuvaus | ... ja asemansa melankolisen kauniissa matkakertomuksessa. **Haahtelamaiseen** tyyliin hiljalleen esiintulevat yhdistävät seitit liittä ...

Tekijä | **Haahtela, Joel**

Traumbach

Tekijä | **Haahtela, Joel**

Kaksi kertaa kadonnut

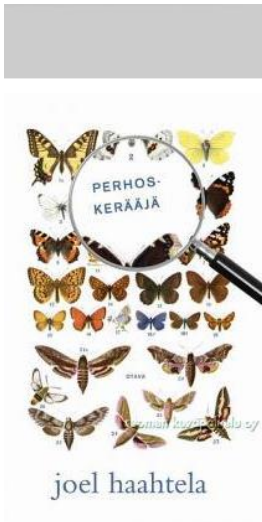
Tekijä | **Haahtela, Joel**

Lumipäiväkirja

Tekijä | **Haahtela, Joel**

Kuvio 3. Kirjasammon hakutulostulo

PERHOSKERÄÄJÄ

Nimi	Perhoskerääjä
Tekijä	Haahtela, Joel
Tyyppi	romaanit
Kirjallisuudenlaji	psykologiska romaner
Aiheet ja teemat	keräily matkat muistot perhesalaisuudet perhokset torjunta vieraus yksinäisyys
Henkilöt, toimijat	äidit
Asiasanayhdistelmät	katoaminen : äidit
Aalkieli	suomen kieli

Lisätietoa verkossa

[Kiiltomato kirja-arostelu](#)

Niteet kirjastoissa

[\[Valitse kirjasto\]](#)

Kuvaus

Mies saa perinnön täysin tuntemattomalta ihmiseltä. Henri Ruzicka, entisestä itä-Saksasta Suomeen muuttanut opettaja ja perhostutkija on jättänyt perinnöksi talon, perhoskokoelman, muistikirjan, kirjeitä ja palan vereen tahrin kangasta. Mies lähtee kirjeiden salaperäinen Anna Prinz kompassinaan etsimään tietoja Ruzickasta Saksan kautta Garda-järvelle ja Kreetan saarelle. Mysteeri ei tunnu avautuvan, kunnes Agios Nikolaoksen kuumalla hiekkarannalla tapahtuu jotain. Haahtelan niukkaeleinen kerronta on jälleen tutun haikaa ja kaunista. On kuin matkustaisi vanhojen valokuvien maailmaan, istuisi viileässä huoneessa pitsiverhojen leyhyessä avoimen ikkunan edessä, pysähtyisi aikaan ja paikkaan. Tässä alati kiihtyvässä elämänpyörässä hetken rauha, jonka kirja voi antaa, on ihana lahja.

(Satu Vähämaa/ Sanojen aika)

Tunnelmaltaan lumoava tarina elämän lankojen oikullisesta kutoutumisesta

Mies saa asianajajalta kirjeen, jossa hänen kerrotaan perineen talon ja jonkin verran rahaa. Testamentin on tehnyt Henri Ruzicka, Suomessa asunut saksalainen, josta kertoja ei ole koskaan kuullutkaan. Kun mies matkustaa tutkimaan taloa, hän löytää valtavan perhoskokoelman, matkapäiväkirjoja ja kirjeitä Saksasta Anna Prinz -nimiseltä naiselta.

Kirjeet ja muistiinpanot johdattavat miehen matkalle Etelä-Eurooppaan ja samalla menneisyyteen, jossa yhden arvoituksen selviäminen johtaa seuraavaan.

Joel Haahtela (s. 1972) on helsinkiläinen kirjailija ja lääkäri, jonka edellinen romaani Elena oli Finlandia-ehdokkaana 2003. Perhoskerääjä on hänen viides teoksensa.

(Otava)

Julkaisut

■ Nimi	Perhoskerääjä
Alanimeke	romaanit
Ensimmäinen julkaisu	kyllä
Ilmestymisaika	2006
Sivumäärä	189
Kustantaja	Otava
Kieli	suomen kieli

Katso myös

- ▶ tutkimusmatkat
- ▶ maailmanympärimatkat
- ▶ löytöretket
- ▶ Katoamispiste
- ▶ työmatkat
- ▶ luokkaretket
- ▶ Merenjakkaja
- ▶ vahingontorjunta
- ▶ Tule risteykseen seitsemältä
- ▶ Lumipäiväkirja

Rekisteröidy ja luo kirjahyllyjä kiinnostavista teoksista lukulistoiksi itsellesi tai jaettavaksi ystäville.

Kuvio 4. Kirjasammon teossivu

Perinteinen kirjastojärjestelmä Satakirjastot on Satakunnan kirjastojen yhteisjärjestelmä (kuviokuva 5). Yhteisjärjestelmä tuo asiakkaiden saataville yksittäistä kirjastoa laajempia kokoelmia (Saarti 2012, 13). Järjestelmän pohjana on kirjastojen verkkopalveluiden tuottamiseen keskittyneen Axiell-yrityksen Origo-kirjastojärjestelmä. Jatkossa tästä järjestelmästä käytetään nimitystä Satakirjasto.

Satakirjastossa käyttäjä voi etsiä tietoa Satakunnan alueen kirjastojen kokoelmista sanahaun, tarkennetun haun ja selaushaun avulla. Omat tiedot -kohdan kautta Satakirjastoon kirjautuneet käyttäjät voivat muun muassa uusia lainojaan ja tehdä varauksia. Satakirjastossa on myös Kori-toiminto, johon voi tallentaa tietoa teoksista yhden istunnon ajaksi. Korin sisällön voi lähettää sähköpostiin tai järjestelmään kirjautuneena tallentaa teosten tiedot omaan hyllyyn. Tässä tutkimuksessa keskitytään vain niihin ominaisuuksiin, jotka eivät vaadi kirjautumista järjestelmään.

Web-Origo
Satakirjastot

Etusivu

Tiedonhaku

- Sanahaku
- Tarkennettu haku
- Selaushaku
- Kori

Omat tiedot

Poistu

Ohje

På svenska
In English

Satakirjastot

– Satakunnan kirjastojen yhteisjärjestelmä

- Voit tehdä seutuvarauksen kaikista Satakirjastoista (maksu 1 €)
- Voit lainata Satakirjastojen yhteisellä kirjastokortilla tai aiemmillä kuntakohtaisilla korteilla
- Voit palauttaa lainasi mihin tahansa Satakirjastoon
- Lainat saa uusia 8 kertaa

Kirjautu sisään **Omat tiedot -kohdasta**, jotta voit uusia lainoja, tehdä varauksia ja tarkastella maksuja.

Tietokannan toiminnassa voi olla katkoksia yöaikaan eli n. kello 23.00 - 6.00.

[Lainattavat e-kirjat](#)

[Satakirjastojen rekisteriseloste](#)

- Verkkö-YKL (Kirjastoluokitus)
- YSA-Asiasanat
- Palaute

Satakirjastot

- [Porin kaupunginkirjasto](#)
- [Rauman kaupunginkirjasto](#)
- [Euran kunnankirjasto](#)
- [Eurajoen kunnankirjasto](#)
- [Harjavalan kaupunginkirjasto](#)
- [Honkajoen kunnankirjasto](#)
- [Huittisten kaupunginkirjasto](#)
- [Jämijärven kunnankirjasto](#)
- [Kankaanpään kaupunginkirjasto](#)
- [Karvian kunnankirjasto](#)
- [Kiikolaisten kunnankirjasto](#)
- [Kokemäen kaupunginkirjasto](#)
- [Kovijoen kunnankirjasto](#)
- [Lavian kunnankirjasto](#)
- [Luvian kunnankirjasto](#)
- [Merikarvian kunnankirjasto](#)
- [Nakkilan kunnankirjasto](#)
- [Pomarkun kunnankirjasto](#)
- [Siikaisten kunnankirjasto](#)
- [Säkylän kunnankirjasto](#)
- [Uulvilan kaupunginkirjasto](#)

Kuvio 5. Satakirjaston etusivu

Satakirjastossa käyttäjän on teoksia etsiessään lähdettävä liikkeelle hakukyselyn suorittamisella. Hakija voi suorittaa hakukyselyn sanahaun, tarkennetun haun tai selaushaun avulla. Seuraavassa esitellään sanahauulla suoritettu hakukysely hakusanoilla *joel haahtela* (kuviokuva 6). Hakusanojen kirjoittamisen ja kyselyn suorittamisen jälkeen sivulle ilmestyy hakutulossivu. Hakutulossivulla tulokset on ryhmitelty aineistolajeittain (kuviokuva 7). Mikäli hakutulos sisältää yli 1000 nimekettä, hakijaa pyydetään tarkentamaan hakukyselyä.

Web-Origo
Satakirjastot

Etusivu

Tiedonhaku

Sanahaku

Tarkennettu haku

Selaushaku

Kori

Omat tiedot

Poistu

Ohje

På svenska
In English

Sanahaku ?

Hakusanat

Kirjastot ?

Rajaus

- Kaikki
- Tietokirjallisuus
- Kaunokirjallisuus
- Musiikki ?

Näytetään

- 20
- 50
- 100 teosta sivulla ?
- Ryhmittele aineistolajeittain ?
- Vain uutudet
- Näytä sisältö/artikkelit/kappaleet

Kuvio 6. Satakirjaston sanahaku

Haun tulos

Teoksia löytyi yhteensä 16 kappaletta.

[Tarkenna hakua](#)

Aineistolaji	Löytyneitä	
Kirja	15	Näytä Muokkaa
CD-äänikirja	1	Näytä Muokkaa

Kuvio 7. Aineistolajeittain ryhmitelty hakutulostila Satakirjastossa

Hakutulostilasta hakijan tulee klikata Aineistolaji-sarakkeesta linkkiä "Kirja", jotta hän pääsee tarkastelemaan listaa haun tuloksena saaduista teoksista. Tässä varsinaisessa hakutulostilassa on kerrottu tekijä, teoksen nimi, aineistolaji, [julkaisu]vuosi ja [kirjasto]luokka (kuvio 8). Klikkaamalla jonkin teoksen nimeä hakija pääsee tarkastelemaan yksittäisen teoksen tietoja. Yksittäisellä teossivulla on teoksen ja tekijän nimi, teoksen julkaisutiedot, asiasanat ja saatavuustiedot kirjastosta (kuvio 9). Lisäksi teossivulla on Tarkat tiedot -linkki, jota klikkaamalla teossivulle tulee edellisten tietojen lisäksi näkyviin teoksen ulkoasutiedot ja kirjastoluokka. Uusimpien teosten teossivujen oikeassa reunassa on myös teoksen kansikuva ja linkki teoksen esittelytekstiin (Kuvio 10).

Haun tulos

Teoksia löytyi yhteensä 15 kappaletta.
Teokset 1 - 15

[Aineistolajeittain ryhmittely](#) | [Tarkenna hakua](#)

Voit vaihtaa lajittelujärjestystä valitsemalla sarakeotsikon linkin.

	Tekijä	Teoksen nimi	Aineistolaji	Vuosi	Luokka
☐	Haahtela, Joel	Elena : pienoisromaani	Kirja	2003	84.2
☐	Haahtela, Joel	Kaksi kertaa kadonnut : romaani	Kirja	1999	84.2
☐	Haahtela, Joel	Katoamispiste	Kirja	2010	84.2
☐	Haahtela, Joel	Liblikakokuja : romaan	Kirja	2012	
☐	Haahtela, Joel	Lumipäiväkirja : romaani	Kirja	2008	84.2
☐	Haahtela, Joel	Naiset katsovat vastavaloon : romaani	Kirja	2000	84.2
☐	Haahtela, Joel	Naiset katsovat vastavaloon : Romaani	Kirja	2002	
☐	Haahtela, Joel	Perhoskerääjä : romaani	Kirja	2006	84.2
☐	Haahtela, Joel	Der Schmetterlingssammler : Roman	Kirja	2008	84.4
☐	Haahtela, Joel	Sobiratel' baboček : roman	Kirja	2012	84.71
☐	Haahtela, Joel	Traumbach	Kirja	2012	84.2
☐	Haahtela, Joel	Tule risteykseen seitsemältä : romaani	Kirja	2002	84.2

Kuvio 8. Lista haun tuloksena saaduista teoksista Satakirjastossa

Teoksen tiedot

[Edellinen teos](#) | [Selauslistalle](#) | [Seuraava teos](#)

Aineistolaji	Kirja
Tekijä / esittäjä	Haahtela, Joel
Teoksen nimi	Perhoskerääjä : romaani
Julkaisutiedot	Helsingissä : Otava, 2006 (Keuruu : Otavan Kirjapaino)
ISBN	951-1-21152-8 (sid.) : 31,20 EUR 978-951-1-21152-5 (sid.)
Pääkielet	suomi
Asiasanat / Aihe	minä , Ruzicka, Henri , Prinz, Anna , psykologiset romaanit , yksinäisyys , vieraus , muistot : torjunta , katoaminen : äidit , perhokset : keräily , matkat ...

[Tarkat tiedot](#)

Saatavuustiedot

Kokoelma	Niteitä	Lainattavissa	Tilattu	Eräpäivä	
Porin kaupunginkirjasto - Satakunnan maakuntakirjasto	7	7	-	-	Tiedot
Rauman kaupunginkirjasto	6	5	-	-	Tiedot
Euran kunnankirjasto	2	2	-	-	Tiedot
Harjavallan kaupunginkirjasto	1	1	-	-	Tiedot

Kuvio 9. Satakirjaston teossivu

Kirjasammossa käyttäjä voi päätyä teossivulle suorittamatta yhtään hakukyselyä. Satakirjastossa käyttäjän on puolestaan suoritettava vähintään yksi kysely, jotta hän pääsee tarkastelemaan yksittäisen teoksen tietoja. Lisäksi Kirjasammossa teossivuilla on yleisesti ottaen runsaammin tietoja kirjoista kuin Satakirjastossa. (Taulukko 1.)

Taulukko 1. Kirjasammon ja Satakirjaston keskeiset ominaisuudet

		Kirjasampo	Satakirjasto
Haku- vaihtoehdot	Sanahaku	Kyllä	Kyllä
	Tarkennettu haku	Ei	Kyllä
	Kansikuvahaku	Kyllä	Ei
	Selaushaku ^a	Kyllä	Kyllä
Teossivun tiedot	Nimitiedot	Kyllä, aina	Kyllä, aina
	Asiasanat	Kyllä, usein	Kyllä, usein
	Kuvaus	Kyllä, usein	Kyllä, harvoin
	Julkaisutiedot	Kyllä, aina	Kyllä, aina
	Kansikuva	Kyllä, usein	Kyllä, harvoin
Muut ominaisuudet	Teoksen ulkoasutiedot ja kirjastoluokka, Lisää valitut teokset koriin -toiminto.	Kirjallisuus uutiset, Päivän täky, Kirja-arviot, Lukijoiden omat kirjahyllyt, Lukuvinkit, Katso myös -suositukset	

^a Kirjasammossa selaushaulla tarkoitetaan tässä yhteydessä, että hakija voi päätyä teossivulle ilman kyselyn muotoilua esimerkiksi etusivun kirjalinkkien kautta. Satakirjastossa selaushaku muistuttaa sanahakua eli hakijan on aloitettava haku kyselyn muotoilulla ja valittava teos hakutulostalista.

4.2.5 Teossivut ja kuvailutiedot

Pääasiallinen huomio analysoinnissa kiinnitetään niihin yksittäisiin teossivuihin, jotka osallistajat avasivat hakutehtäviä tehdessään. *Teossivulla* tarkoitetaan Kirjasammossa ja Satakirjastossa olevia verkkosivuja, jotka sisältävät jonkin yksittäisen teoksen tiedot. Silmänliikedan analysointia varten jokaiselle teossivulle rajataan viisi mielenkiinnon kohdealuetta. Mielenkiinnon kohdealueiden sijaan näistä alueista käytetään jatkossa nimitystä kuvailutietoalueet tai lyhyemmin kuvailutiedot. Teossivun *kuvailutietoalueet* ovat nimitiedot, asiasanat, kuvaus, julkaisutiedot ja kansikuva. Satakirjaston kuvailutietoalueet näkyvät kuvioissa 10 ja 11. Kirjasammon kuvailutietoalueet ovat kuviossa 12.

Nimitiedot muodostuvat sekä teoksen että tekijän nimestä: esimerkiksi Nicholls, David – Kaikki peliin. Nimitiedot löytyvät teossivun yläosasta keskeltä sekä Kirjasammossa että Satakirjastossa.

Asiasanat ovat yksittäisiä sanoja, joilla kuvaillaan muun muassa teoksen lajityyppiä, aihetta, toimijoita ja tapahtumapaikkaa: esimerkiksi psykologiset romaanit, opiskelijaelämä, opiskelijat, Iso-Britannia. Kirjasammossa asiasanat on listattu allekkain heti nimitietojen perään. Satakirjastossa asiasanat ovat teossivun keskellä jonomuodossa nimi- ja julkaisutietojen alapuolella.

Kuvaus muodostuu yleensä teoksen takakansitekstistä. Kirjasammossa kuvaus on teossivun keskiosassa ja siihen voi kuulua myös tekstinäyte. Satakirjastossa kuvaus ei ole luettavissa suoraan teossivulla muiden kuvailutietojen tapaan, vaan se on avattava sivun oikeassa reunassa olevan Esittelyteksti-linkin kautta.

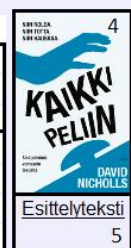
Julkaisutiedot kuvaavat teoksen julkaisuvuotta, kustantajaa, kieltä ja teoksen fyysisiin ominaisuuksiin liittyviä tietoja: esimerkiksi 2012, Otava, suomi, 414 sivua. Kirjasammossa julkaisutiedot löytyvät teossivun alaosasta. Satakirjastossa julkaisutiedot ovat sivun keskellä nimitietojen ja asiasanojen välissä.

Kansikuva on teossivulla oleva kuva teoksen etukannesta. Kirjasammossa kansikuva on teossivun vasemmassa reunassa. Satakirjastossa kansikuva on sijoitettu teossivun oikeaan reunaan.

Teoksen tiedot

[Edellinen teos](#) | [Selauslistalle](#) | [Seuraava teos](#)

Aineistolaji	Kirja	
Tekijä / esittäjä	Nicholls, David	
Teoksen nimi	Kaikki peliin	1
Muut tekijät	Santikko, Sauli	
Julkaisutiedot	Helsingissä : Otava, 2012 (Keuruu : Otavan Kirjapaino)	
Huomautus	Alanimeke kannessa: Niin noloa. Niin totta. Niin hauskaa.	2
ISBN	978-951-1-26200-8 (sid., pehmeäkantinen) : 32,20 EUR	
Pääkielet	suomi	
Asiasanat / Aihe	<u>Jackson, Brian, Harbinson, Alice, psykologiset romaanit, kehitysromaanit, huumori, opiskelijaelämä</u> : Iso-Britannia : 1980-luku, <u>sosiaalinen tausta</u> : työväenluokka, <u>toiveet</u> : tulevaisuus, <u>ihastus</u> : tytöt, <u>opiskelu</u> : <u>laiminlyönti</u> ...	3

[Tarkat tiedot](#)

Kuvio 10. Teossivulla olevat kuvailutietoalueet Satakirjastossa: 1) Nimitiedot 2) Julkaisutiedot 3) Asiasanat 4) Kansikuva 5) Esittelyteksti eli linkki kuvaukseen

Eletään 1980-luvun alkua Pohjois-Englannissa. Työläisäidin poika Brian lähtee suurin odotuksin yliopistoon: hän pääsee vihdoin toteuttamaan intellektuaalisia haaveitaan, joita on yrittänyt huonolla menestyksellä varjella junttikavereidensa pilkalta.

Pääministeri Margaret Thatcherin työvoimapolittiset toimet aiheuttavat kuohuntaa tiedostavissa yliopistonuorissa, mutta Brianin mielenkiinto on kohdistunut yläluokkaisen perheen kauniiseen ja lahjakkaaseen Aliceen. Brian yrittää tehdä vaikutuksen Aliceen menestymällä opinahjonsa joukkueessa television University Challenge -tietokilpailussa - hinnalla millä hyvänsä.

Kuvaus

Kuvio 11. Teoksen kuvaus Satakirjastossa. Kuvauksen pääsee Satakirjastossa lukemaan teossivulla olevaa Esittelyteksti-linkkiä klikkaamalla. Kuvaus avautuu uudelle sivulle.

KAIKKI PELIIN	
	<p>Nimi Kaikki peliin 1</p> <p>Tekijä Nicholls, David</p> <p>Tyyppi romaanit</p> <p>Kirjallisuudenlaji debutverk, huumori, mansperspektiv, psykologiska romaner, utvecklingsromaner</p> <p>Aiheet ja teemat ihastus, kärlek, luokkaerot, sosiaalinen tausta, studentliv, tietokilpailut, tulevaisuudenodotukset, ystävyys</p> <p>Henkilöt, toimijat studerande, työväenluokka</p> <p>Päähenkilöt Harbinson, Alice, Jackson, Brian</p> <p>Tapahtumapaikat yliopistot</p> <p>Tarkka aika 1980-luku, 1985</p> <p>Asiasanayhdistelmät opiskelu : laiminlyönti, vainajat : isät</p> <p>Asiasana tai oma avainsana lad lit</p> <p>Alkukieli englannin kieli</p> <p>Kirjastonhoitaja suosittelee Prep - elämänkoulu</p> <p>Elokuvat Starter for 10 (2006) 2</p>
Niteet kirjastoissa	
[Valitse kirjasto]	
	<p>Kuvaus</p> <p>Työläisperheen eliittiyliopistoon ponnistavan pojan lämminhenkinen kasvutarina osuu suoraan sydämeen</p> <p>Eletään 1980-luvun alkua Pohjois-Englannissa. Työläisäidin poika Brian lähtee suurin odotuksin yliopistoon: hän pääsee vihdoin toteuttamaan intellektuaalisia haaveitaan, joita on yrittänyt huonolla menestyksellä varjella junttikavereidensa pilkalta.</p> <p>Pääministeri Margaret Thatcherin työvoimapolitiiset toimet aiheuttavat kuohuntaa tiedostavissa yliopistonuorissa, mutta Brianin mielenkiinto on kohdistunut yläluokkaisen perheen kauniiseen ja lahjakkaaseen Aliceen. Brian yrittää tehdä vaikutuksen Aliceen menestymällä opinahjonsa joukkueessa television University Challenge -tietokilpailussa – hinnalla millä hyvänsä.</p> <p>Menestysteoksen Sinä päivänä tavoin myös kirjailijan esikoisromaanin hurmaa lämpimällä huumorilla, 80-lukunostalgialla ja osuvilla huomioilla lähihistoriasta.</p> <p>Englantilainen kirjailija, käsikirjoittaja ja näyttelijä David Nicholls (s. 1966) on kirjoittanut kolme romaania ja käsikirjoittanut muun muassa televisiosarjaa Rimakauhua ja rakkautta. Maailmanmenestysromaanin Sinä päivänä tarina tunnetaan myös Hollywood-elokuvana. Myös esikoisromaanista Kaikki peliin on tehty elokuva. 3</p> <p>(Otava)</p>
	<p>Julkaisut</p> <p>Nimi Starter for ten</p> <p>Ensimmäinen julkaisu kyllä</p> <p>Kieli englannin kieli</p> <p>Nimi På vinst och förlust</p> <p>Ilmestymisaika 2006</p> <p>Sivumäärä 384</p> <p>Kustantaja Norstedts</p> <p>Kieli ruotsin kieli</p> <p>Kääntäjä Jansson, Katarina 4</p>

Kuvio 12. Teossivulla olevat kuvailutietoalueet Kirjasammossa: 1) Nimitiedot 2) Asiasanat 3) Kuvaus 4) Julkaisutiedot 5) Kansikuva

4.3 Aineiston analyysi

Jokainen testitilanne tallennettiin Tobii Studio-ohjelmistolla. Testitalenne sisältää kaikki testin aikaiset tietokoneen näytön tapahtumat hiiren klikkauksineen ja silmänliikkeineen. Testitalenteista käytiin läpi hakutehtävien suoritusajat, avatut teossivut, avattujen teossivujen tarkasteluun käytetyt ajat, teosten kiinnostavuusarviot ja tärkeimmät valintapäätökseen vaikuttaneet seikat. Nämä tiedot ja teossivujen kuvailutietoalueisiin kohdistunut silmänliikedata siirrettiin SPSS-tilasto-ohjelmistoon aineiston tilastollista analyysia varten. Aineiston analyysissa päähuomio keskittyy teossivujen tarkasteluun.

Aineistoa analysoidaan ensin yhtenä kokonaisuutena ja sen jälkeen Kirjasammon ja Satakirjaston tuloksia verrataan toisiinsa. Havaintoyksikkönä on teossivu. Tulosten vertailussa käytetään Khiin neliö (χ^2)-testiä ja Studentin t-testiä. χ^2 -testillä mitataan kahden muuttujan välistä riippumattomuutta (Metsämuuronen 2003, 293). *T-testillä* verrataan kahden toisistaan riippumattoman ryhmän keskiarvoja ja selvitetään eroavatko nämä kaksi ryhmää toisistaan (Heikkilä 2010, 230; Metsämuuronen 2003, 326). Tilastollista luotettavuutta kuvataan *riski- eli merkitsevyytason* avulla. Merkitsevyytaso kertoo, kuinka suuri riski on, että saatu ero tai riippuvuus johtuu sattumasta. Merkitsevyytastosta käytetään lyhennettä p (probability of error) tai Sig. Testattu ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä jos $p \leq .001$ (***), merkitsevä jos $p \leq .01$ (**), melkein merkitsevä jos $p \leq .005$ (*) ja oireellinen jos $p \leq .1$. (Heikkilä 2010, 194.)

Tutkimuksessa 15 osallistujaa suoritti hakutehtävät käyttäen Kirjasampoa ja toiset 15 osallistujaa käyttäen Satakirjastoa. Ennen tulosten analyysia selvitettiin, onko ryhmien välillä tilastollisesti merkitseviä eroja tutkimuksen kannalta keskeisissä muuttujissa. T-testin perusteella ryhmät eivät eronneet tilastollisesti merkitsevästi ($p > .05$) sukupuolen, iän, kaikkien viimeksi kuluneen vuoden aikana luettujen kirjojen tai luetun kaunokirjallisuuden määrän, tietoteknisten taitojen tai kirjastojärjestelmän käyttötiheyden perusteella. Ainoastaan lainausaktiivisuus yleisissä kirjastoissa erosi ryhmien välillä tilastollisesti merkitsevästi ($p = .029$): Satakirjastoa käyttäneet osallistujat kävivät useammin yleisessä kirjastossa lainaamassa kaunokirjallisuutta kuin Kirjasammon testaukseen osallistuneet henkilöt. Aiemman tutkimusten perusteella luettujen kaunokirjallisten teosten määrä tai kaunokirjallisuuden etsiminen kirjastojärjestelmän avulla ennustavat kuitenkin vahvemmin sitä, miten kaunokirjallisuutta etsitään kirjastojärjestelmistä kuin lainausaktiivisuus. (Mikkonen & Vakkari 2012.) On siis epätodennäköistä, että kirjojen lainausaktiivisuus fyysisestä kirjastosta vaikuttaisi ryhmien välisiin katseenseurantatuloksiin.

Aineistosta analysoidaan aluksi, kuinka kauan osallistujilta kului aikaa kaikkien hakutehtävien suorittamiseen. *Suoritus aika* lasketaan alkaneeksi, kun osallistuja on lukenut tehtävänannon ja verkkopalvelun etusivu avautuu tietokoneen näytölle. Suoritus aika päättyy, kun osallistuja ilmoittaa vastauksensa hakutehtävään ja sulkee selainikkunan.

Seuraavaksi käydään läpi avattujen teossivujen määrä ja niiden tarkasteluun käytetty aika. *Avattu teossivu* on yksittäisen teoksen tiedot sisältävä verkkosivu, jonka osallistuja avasi hakutehtävää suorittaessaan. Teossivun *tarkastelu aika* alkaa siitä hetkestä, kun tarkastelun kohteena oleva teossivu avautuu selainikkunaan ja päättyy, kun osallistuja siirtyy jollekin toiselle sivulle tai sulkee selainikkunan. Kuvailutietojen *esiintyvyys* kertoo, mitä kuvailutietoja avattu teossivu sisältää.

Katseenseurannalla kerättyjen silmänliikkeiden avulla selvitetään, kuinka monta kertaa kutakin kuvailutietoaluetta katsotaan. *Katsomiskerta* voi paljastaa, mitkä alueet saavat eniten huomiota (Kuisma 2004). Katseet, eli fiksaatioiden sarja tietyn mielenkiinnon kohdealueen sisällä, ovat usein merkityksellisempiä kuin yksittäisten fiksaatioiden määrän laskeminen (Jacob & Karn 2003, 585). Lisäksi tarkastellaan, kuinka kauan osallistuja katsoo tiettyä kuvailutietoaluetta. *Katsomisaika* mittaa, kuinka kauan yhteensä osallistujan katse pysyy kuvailutietoalueen sisällä. Katsomisaika voi olla osoitus kuvailutietoalueiden keskeisyydestä teoksen valinnassa: esimerkiksi Kules ym. (2009) tulkitsevat omassa tutkimuksessaan, että pidempi katsomisaika osoittaa suurempaa kiinnostusta alueen sisältöön.

Valitun teoksen *kiinnostavuusarvio* ja *tärkein valintapäätökseen vaikuttanut seikka* saadaan selville hakutehtävien jälkeisten kysymysten avulla (liite 5). Kyselyvastauksia ja silmänliikkeitä hyödynnetään myös yhdessä selvittämällä, onko kuvailutietojen katsominen yhteydessä arvioon teoksen kiinnostavuudesta. Tätä yhteyttä tarkastellaan lineaarisen regressioanalyysin avulla.

Regressioanalyysillä voidaan selvittää, kuinka paljon kahden muuttujan välillä on yhteyttä. Regressioanalyysissä tarkastellaan, mitkä muuttujat selittävät tietyn selitettävänä olevan muuttujan vaihtelua ja miten ne tätä vaihtelua selittävät. Regressioanalyysissä lähtökohtana on se, että selittävät tekijät korreloivat selitettävän tekijän kanssa, mutta eivät välttämättä toistensa kanssa. (Metsämuuronen 2003, 577–578.) Jos halutaan selvittää, miten juuri tietyt muuttujat selittävät selitettävää muuttujaa, käytetään pakotettua mallia (enter). Tällöin muuttujia ei lisätä tai poisteta. Regressiomalliin otettavat muuttujat voidaan valita myös tilastollisin perustein, jolloin

menetelmänä käytetään poistavaa, lisäävää tai askeltavaa menettelyä. (Metsämuuronen 2003, 585–586.) Tässä tutkimuksessa muuttujien valintamenettelyä käytetään askeltavaa (stepwise) menetelmää, sillä etukäteen ei ollut tiedossa, mitkä muuttujat vaikuttavat katseen ja kiinnostavuuspisteiden väliseen yhteyteen. Malliin valitaan muuttujia, jotka selittävät yhteyttä parhaiten. Muuttujat, jotka eivät lisää selitysasetta olennaisesti, jätetään mallista pois. (Tabachnick & Fidell 2013, 138.)

Regressiomallin hyvyttä mitataan havaittujen ja ennustettujen arvojen välisen korrelaation ilmaisevalla multippelikorrelaatiokertoimella R sekä sen neliöllä R^2 . Mallin selityssaste R^2 kertoo, montako prosenttia selittävä muuttuja kykenee selittämään selitettävän muuttujan vaihtelusta. Lisäksi mallissa testataan F-testin avulla, ovatko kaikki regressiokerroimet nolliä. (Metsämuuronen 2003, 588–589.) Nollahypoteesi hylätään, jos vähintään yksi regressiokerroin poikkeaa nollasta. Regressiomallissa kukin muuttuja saa painokerroimen β (beeta), jonka hyvyttä testataan t-testillä. β -kerroin on luonteva selittäjä, jos sen t-arvo on noin kaksi tai korkeampi ja t-arvoa vastaava p-arvo (Sig.) on pienempi tai yhtä suuri kuin 0.05. (Metsämuuronen 2003, 585.)

Katseenseurannan ja kyselylomakkeiden lisäksi testien aikana kirjataan muistiin osallistujien kommentteja sekä havaintoja heidän toiminnastaan. Tätä laadullista aineistoa sekä käytetään apuna tulosten tulkinnassa kuten siinä, miksi osallistuja teki tietyn ratkaisun. Osallistujien kommenttien avulla teoksen valinnasta ja siihen vaikuttaneista seikoista saadaan monipuolisempi kuva kuin ainoastaan tilastollisia menetelmiä käyttämällä.

5 TULOKSET

Tässä luvussa käydään läpi tutkimuksen tulokset. Tulosten tarkastelu etenee alalukujen sisällä yleisestä yksityiskohtaiseen. Ensin tuloksia tarkastellaan yhtenä kokonaisuutena, jonka jälkeen Kirjasammon ja Satakirjaston tuloksia verrataan toisiinsa.

Aluksi esitellään lyhyesti, kuinka kauan hakutehtävien suorittamiseen kului aikaa. Suoritusaikojen jälkeen tarkastellaan avattujen teossivujen määrää ja niiden tarkasteluun käytettyä aikaa. Tästä siirrytään teossivuilla olevien kuvailutietojen tarkasteluun. Kuvailutiedoista selvitetään ensin niiden esiintymistiheys teossivulla, jonka jälkeen käydään läpi kuinka monta kertaa ja kuinka kauan kuvailutietoja katsottiin. Luvun loppupuolella selviää, kuinka kiinnostaviksi osallistujat arvioivat valitsemaansa teokset ja onko kuvailutietojen katselu yhteydessä kiinnostavan teoksen valintaan. Lopuksi perehdytään siihen, mitä ominaisuuksia osallistujat pitivät tärkeimpinä teoksen valintaan vaikuttaneina seikkoina.

5.1 Hakutehtävien suoritus aika

Tutkimuksessa jokainen osallistuja suoritti yhteensä neljä hakutehtävää. Osallistujilta kului aikaa kaikkien neljän hakutehtävän suorittamiseen keskimäärin 17 minuuttia 29 sekuntia. Lyhyin hakutehtävien suorittamiseen käytetty aika oli 7 minuuttia 57 sekuntia ja pisin aika 35 minuuttia 38 sekuntia. (Taulukko 2.)

Taulukko 2. Hakutehtävän suorittamiseen kulunut aika

	n	ka	min	max
Kirjasampo	60	19 min 42 s	7 min 57 s	35 min 38 s
Satakirjasto	60	15 min 17 s	8 min 13 s	29 min 45 s
Kaikki	120	17 min 29 s	7 min 57 s	35 min 38 s

Kirjasammossa kaikkien hakutehtävien suorittamiseen käytettiin keskimäärin 19 minuuttia 42 sekuntia. Satakirjastossa suoritus aika oli keskimäärin 15 minuuttia 17 sekuntia. Lyhyin suoritus aika Kirjasammossa oli 7 minuuttia 57 sekuntia ja Satakirjastossa 8 minuuttia 13 sekuntia. Pisin suoritus aika Kirjasammossa oli 35 minuuttia 38 sekuntia ja Satakirjastossa 29 minuuttia 45 sekuntia. Kirjasampoa ja Satakirjastoa verrattaessa huomataan, että kaikkien tehtävien

suorittamiseen käytettiin Kirjasammossa yli neljä minuuttia kauemmin kuin Satakirjastossa. (Taulukko 2.) T-testin mukaan ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä ($p=.128$).

5.2 Avatut teossivut ja niiden tarkastelu-aika

Tutkimuksessa hakutehtävien suorittamisen aikana avattiin yhteensä 424 teossivua. Avatuista 424 teossivusta seitsemälle ei tallentunut tietoa osallistujien silmänliikkeistä, joten tässä tarkastellaan niitä 417 teossivua, joille silmänliikkeitä tallentui. Teossivuja avattiin Kirjasammossa yhteensä 213 kappaletta ja Satakirjastossa yhteensä 204 kappaletta. Yksittäisten teossivujen tarkasteluajat vaihtelivat noin sekunnista hieman yli kahteen minuuttiin. Keskimäärin yhtä teossivua tarkasteltiin 18,7 sekuntia. (Taulukko 3.)

Taulukko 3. Avattujen teossivujen tarkasteluun käytetty aika sekunteina

	n	ka	min	max
Kirjasampo	213	23,6	1,1	124,1
Satakirjasto	204	13,5	0,9	54,0
Kaikki	417	18,7	0,9	124,1

Lyhyin teossivun tarkasteluun käytetty aika oli noin yksi sekunti sekä Kirjasammossa että Satakirjastossa. Pisin tarkastelu-aika Kirjasammossa oli noin 124,1 sekuntia ja Satakirjastossa 54 sekuntia. Kirjasammossa yksittäisiä teossivuja tarkasteltiin keskimäärin noin kymmenen sekuntia kauemmin kuin Satakirjastossa: Kirjasammossa teossivun tarkasteluun käytettiin aikaa keskimäärin 23,6 sekuntia ja Satakirjastossa 13,5 sekuntia. (Taulukko 3.) T-testin mukaan ero teossivun tarkasteluun käytetyssä ajassa oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=.000$).

5.3 Kuvailutiedot

Tässä alaluvussa käydään aluksi läpi kuvailutietojen esiintymistiheys avatuilla teossivuilla, ja sen jälkeen perehdytään kuvailutietoihin kohdistuneisiin silmänliikkeisiin. Ensin selvitetään, kuinka monta kertaa teossivulla olevia kuvailutietoalueita katsottiin ja sitten tarkastellaan, kuinka kauan kutakin aluetta katsottiin.

5.3.1 Esiintyvyys

Kuvailutiedot ovat teoksen ja tekijän nimi, asiasanat, kuvaus, julkaisutiedot ja kansikuva. Kaikki tutkimuksen aikana avatut teossivut eivät kuitenkaan sisältäneet näitä tietoja.

Jokaisella tutkimuksen aikana avatulla teossivulla esiintyi teoksen nimi- ja julkaisutiedot. Kirjasammossa kaikkien teosten tiedoista löytyivät myös asiasanat, mutta Satakirjastossa 9 % avatuista teossivuista ei sisältänyt yhtäkään asiasanaa. (Taulukko 4.)

Taulukko 4. Kuvailutietojen esiintyvyys teossivuilla

	Kirjasampo (n=213)		Satakirjasto (n=204)		Kaikki (n=417)	
	n	%	n	%	n	%
Nimitiedot	213	100	204	100	417	100
Asiasanat	213	100	185	91	398	95
Kuvaus	180	85	116	57	296	71
Julkaisutiedot	213	100	204	100	417	100
Kansikuva	174	82	113	55	287	69

Suurimmat erot verkkopalveluiden välillä olivat kuvauksen ja kansikuvien esiintyvyydessä. Kirjasammossa kuvaus oli 85 % avatuista teossivuista, Satakirjastossa 57 % teossivuista. Kansikuva sisältyi Kirjasammossa 82 % teossivuista, mutta Satakirjastossa kansikuva oli vain 55 % teossivuista. (Taulukko 4.)

5.3.2 Katsomiskerrat

Eniten katsomiskertoja kohdistui asiasanoihin ja vähiten kansikuvaan. Asiasanoja katsottiin keskimäärin kolme kertaa, mutta kansikuvaa katsottiin keskimäärin vain kerran. Asiasanojen jälkeen eniten katsottiin julkaisutietoja, joita katsottiin keskimäärin kaksi kertaa. Nimitietoja, kuvausta ja kansikuvaa katsottiin keskimäärin kerran. (Taulukko 5.)

Taulukko 5. Kuvailutietoihin kohdistuneiden katsomiskertojen lukumäärä

	Kirjasampo (n=213)	Satakirjasto (n=204)	Kaikki (n=417)
Nimitiedot	1,07	1,47	1,26
Asiasanat	2,71	2,46	2,59
Kuvaus	1,54	0,09	0,83
Julkaisutiedot	0,98	2,25	1,60
Kansikuva	1,2	0,23	0,72
Yhteensä	1,5	1,30	1,40

Kirjasammossa eniten katsomiskertoja kohdistui asiasanoihin, joita katsottiin keskimäärin kolme kertaa. Kuvaukseen kohdistui keskimäärin kaksi katsomiskertaa. Nimi- ja julkaisutietoja sekä kansikuvaa katsottiin keskimäärin vain kerran. Satakirjastossa katsottiin eniten asiasanoja ja julkaisutietoja: molempia katsottiin keskimäärin kaksi kertaa. Nimitietoihin kohdistui keskimäärin yksi katsomiskerta. Satakirjastossa kuvausta ja kansikuvaa ei katsottu monilla teossivuilla lainkaan. (Taulukko 5.)

Satakirjastossa nimi- ja julkaisutietoihin kohdistui enemmän katsomiskertoja kuin Kirjasammossa. Ero oli tilastollisesti merkitsevä nimitiedoissa ($p=.017$) ja erittäin merkitsevä julkaisutiedoissa ($p=.000$). Kuvaukseen ja kansikuvaan kohdistui puolestaan enemmän katsomiskertoja Kirjasammossa kuin Satakirjastossa. Ero oli molemmissa tapauksissa tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=.000$). Kirjasammossa asiasanoihin kohdistui enemmän katsomiskertoja kuin Kirjasammossa. Ero ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä ($p=.272$).

5.3.3 Katsomisajat

Kuvailutiedoista eniten aikaa käytettiin kuvauksen ja asiasanojen katsomiseen. Kuvausta katsottiin keskimäärin 5,34 sekuntia ja asiasanoja 4,96 sekuntia. Julkaisutietoja katsottiin keskimäärin 2,24 sekuntia. Lyhyimmät katseen kestot kohdistuivat nimitietoihin (ka 1,33 sekuntia) ja kansikuvaan (ka 1,00 sekuntia). (Taulukko 6.)

Taulukko 6. Kuvailutietojen katsomiseen käytetty aika sekunteina

	Kirjasampo (n=213)	Satakirjasto (n=204)	Kaikki (n=417)
Nimitiedot	1,14	1,53	1,33
Asiasanat	5,32	4,59	4,96
Kuvaus	10,29	0,18	5,34
Julkaisutiedot	2,04	2,46	2,24
Kansikuva	1,60	0,31	1,00
Yhteensä	4,49	1,81	2,97

Kirjasammossa kuvausta (ka 10,29 sekuntia) katsottiin muita alueita pidempään. Seuraavaksi pisimpään Kirjasammossa katsottiin asiasanoja (ka 5,32 sekuntia) ja julkaisutietoja (ka 2,04 sekuntia). Vähiten aikaa Kirjasammossa käytettiin nimitietojen katsomiseen (ka 1,14 sekuntia). Satakirjastossa pisimpään katsottiin asiasanoja (ka 4,59 sekuntia) ja julkaisutietoja (ka 2,46

sekuntia). Kirjasammosta poiketen Satakirjastossa nimitietoja (ka 1,53 sekuntia) katsottiin kauemmin kuin kansikuvaa (ka 0,31 sekuntia). Vähiten aikaa Satakirjastossa käytettiin kuvauksen katsomiseen. (Taulukko 6.) Tässä yhteydessä täytyy muistaa se, että Satakirjastossa kuvaus ei ole näkyvissä suoraan teossivulla kuten Kirjasammossa. Satakirjastossa teossivulla on Esittelyteksti-linkki, jota klikkaamalla kuvaus avautuu uudelle sivulle. Satakirjastossa kuvauksia avattiin kaiken kaikkiaan vain 19 kappaletta. Jos kuvauksen katsomisajan keskiarvon laskemiseen otetaan Satakirjaston osalta huomioon vain nämä katsotut kuvaukset (n=19), käytettiin kuvauksen katsomiseen keskimäärin 13,1 sekuntia.

Kirjasammon ja Satakirjaston kuvailutietojen katsomisaikojen välisiä eroja testattiin t-testillä. Tulosten perusteella nimi- ja julkaisutietoja katsottiin hieman pidempään Satakirjastossa kuin Kirjasammossa. Erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä (nimitiedot $p=.108$ ja julkaisutiedot $p=.224$). Kirjasammossa asiasanoja, kuvausta ja kansikuvaa katsottiin kauemmin kuin Satakirjastossa. Ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä asiasanoissa ($p=.603$), mutta sekä kuvauksessa että kansikuvassa ero oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=.000$).

5.4 Kiinnostavuusarviot

Kaikki osallistujat valitsivat jokaisessa hakutehtävässä jonkin teoksen (tuntemattomat-hakutehtävässä teoksia valittiin kaksi). Hakutehtävien suorittamisen aikana avatuista 424 teossivusta 140 valittiin kiinnostaviksi, mikä on noin 33 % kaikista avatuista teossivuista. Kymmenen teosta valittiin suoraan hakutulostalista ilman teossivun avaamista. Kaiken kaikkiaan valittuja teoksia oli siis yhteensä 150 kappaletta. (Taulukko 7.)

Taulukko 7. Valitun teoksen kiinnostavuus (%)

	Kirjasampo (n=75)	Satakirjasto (n=75)	Kaikki (n=150)
Erittäin kiinnostava	49	40	45
Melko kiinnostava	48	56	52
Ei kovin kiinnostava	3	4	3
Yhteensä	100	100	100

Suurin osa valituista teoksista arvioitiin erittäin tai melko kiinnostaviksi. Erittäin kiinnostaviksi arvioitujen teosten osuus valituista teoksista oli 45 % ja melko kiinnostavien osuus 52 %. Kaikista valituista teoksista vain kolme prosenttia sai arvion "Ei kovin kiinnostava". (Taulukko 7). Kukaan

osallistujista ei valinnut yhdenkään hakutehtävän jälkeen vaihtoehtoa ”En löytänyt kiinnostavaa teosta” eikä vaihtoehtoa ”En osaa sanoa”.

Kirjasammossa valituista teoksista suunnilleen yhtä suuri määrä teoksista arvioitiin erittäin tai melko kiinnostaviksi. Erittäin kiinnostaviksi Kirjasammossa arvioitiin 49 % valituista teoksista ja melko kiinnostavia 48 % valituista teoksista. Satakirjastossa melko kiinnostaviksi arvioitujen teosten osuus (56 %) oli suurempi kuin erittäin kiinnostavaksi arvioitujen teosten osuus (40 %). Kirjasampo käyttäneistä osallistujista useampi arvioi valitsemansa teokset erittäin kiinnostavaksi kuin Satakirjaston avulla luettavaa valinneet osallistujat. χ^2 -testin perusteella ero ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä ($p=.50$).

5.5 Katse ja kiinnostavuus

Tutkimuksessa selvitettiin lineaarisen regressioanalyysin avulla, onko kuvailutietojen katselu yhteydessä kiinnostavan teoksen valintaan. Regressiomalliin otettiin mukaan kuvailutietojen katsomiseen käytetty aika sekunneissa sekä kuvailutietoalueisiin kohdistuneiden katsomiskertojen lukumäärä. Lisäksi laskettiin kunkin kuvailutietoalueen katsomisajan prosenttiosuus kaikkien kuvailutietojen katsomiseen käytetystä ajasta. Analyysia varten teokset pisteytettiin nolasta (ei-kiinnostava) neljään (erittäin kiinnostava). Noin kaksi kolmasosaa teoksista osoittautui ei-kiinnostaviksi. (Taulukko 8.) Ei-kiinnostavia teoksia olivat kaikki ne hakutehtävien aikana avatut teossivut, joita ei valittu vastaukseksi hakutehtävään.

Taulukko 8. Teosten kiinnostavuuspisteet (%)

	Kirjasampo (n=221)	Satakirjasto (n=213)	Kaikki (n=434)
Erittäin kiinnostava	17	14	16
Melko kiinnostava	16	20	18
Ei kovin kiinnostava	1	1	1
Ei kiinnostava	66	65	65
Yhteensä	100	100	100

Kirjasammossa neljä muuttujaa osoittautui keskeisiksi teoksen kiinnostavuutta ennustaviksi muuttujiksi. Vahvin kiinnostavuutta ennustava muuttuja oli kansikuvien katsomiskerrat: mitä useammin kansikuvaa katsottiin, sitä kiinnostavammaksi teos arvioitiin ($\beta=0.31$). Seuraavaksi

vahvimmat kiinnostavuutta ennustavat muuttujat olivat nimitietojen katsomisajan prosenttiosuus kaikkien kuvailutietojen katsomisajasta ($\beta=0.18$) ja nimitietojen katsomiskerrat ($\beta=0.19$). Asiasanojen katsomisajan osuus kaikesta katsomisajasta oli negatiivisesti yhteydessä teosten valintaan ($\beta=-0.16$). Mitä suurempi osa kaikesta ajasta käytettiin asiasanojen katsomiseen, sitä heikommin löytyi kiinnostava teos. (Taulukko 9.)

Taulukko 9. Kuvailutietojen katsomisen yhteys teoksen kiinnostavuuteen Kirjasammossa (n=221)

Askel	Selittävä muuttuja	β	β	β	β
1	Kansikuvan katsomiskerrat #	0.45***	0.41***	0.41***	0.31***
2	Nimitietojen katsomisaika %		0.26***	0.24***	0.18**
3	Asiasanojen katsomisaika %			-0.15*	-0.16*
4	Nimitietojen katsomiskerrat #				0.19*
R		0.453	0.518	0.540	0.558
R ²		0.205	0.268	0.291	0.311
Selitysaste		0.200	0.259	0.278	0.293
F		40.771	28.803	21.378	17.478

*= $p \leq .05$ **= $p \leq .01$ *** = $p \leq .001$

Kirjasammon tapauksessa vaikuttaa siis siltä, että mitä useammin kansikuvia katsottiin, mitä suurempi osuus katsomisajasta käytettiin nimitietojen katsomiseen ja mitä useammin nimitietoja katsottiin sekä mitä lyhyempi aika kokonaiskatsomisajasta käytettiin asiasanoihin, sitä kiinnostavampi teos löytyi. Malli selittää noin 30 % kiinnostavuuspisteiden vaihtelusta Kirjasammossa.

Satakirjastossa viisi muuttujaa oli yhteydessä kiinnostavan teoksen valintaan. Nimitietojen katsomisajan osuus ($\beta=0.41$) oli vahvin kiinnostavuutta ennustava tekijä: mitä suurempi osuus kaikkien kuvailutietojen katsomiseen käytetystä ajasta kohdistui nimitietoihin, sitä kiinnostavammaksi teos arvioitiin. Toiseksi vahvin selittävä muuttuja oli julkaisutietojen katsomiskertojen lukumäärä ($\beta=0.37$) eli mitä useammin julkaisutietoja katsottiin, sitä kiinnostavammaksi teos arvioitiin. Myös julkaisutietojen ($\beta=0.25$) ja kansikuvan ($\beta=0.17$) katsomisajalla oli yhteys kiinnostavuusarvioon. Nimitietojen katsomiskerrat olivat negatiivisesti yhteydessä teoksen valintaan ($\beta=-0.24$). Mitä useammin nimitietoja katsottiin, sitä heikommin löytyi kiinnostava teos. (Taulukko 10.)

Taulukko 10. Kuvailutietojen katsomisen yhteys teoksen kiinnostavuuteen Satakirjastossa (n=213)

Askel	Selittävä muuttuja	β	β	β	β	β
1	Julkaisutietojen katsomiskerrat	0.42***	0.37***	0.23*	0.22*	0.37**
2	Nimitietojen katsomisaika %		0.29***	0.31***	0.32***	0.41***
3	Julkaisutietojen katsomisaika			0.24*	0.25*	0.25*
4	Kansikuvan katsomisaika				0.17*	0.17*
5	Nimitietojen katsomiskerrat #					-0.24*
R		0.418	0.507	0.544	0.569	0.591
R ²		0.175	0.257	0.296	0.324	0.349
Selitysaste		0.167	0.243	0.276	0.298	0.318
F		22.626	18.373	14.726	12.459	11.065

*= $p \leq .05$ **= $p \leq .01$ *** = $p \leq .001$

Tulosten perusteella näyttää siltä, että Satakirjastossa etenkin nimi- ja julkaisutietojen katsomisella on keskeinen rooli kiinnostavan teoksen valinnassa. Malliin ei voitu ottaa mukaan kuvausta, koska Satakirjastossa kuvauksia katsottiin kaiken kaikkiaan vain 19 kertaa. Malli selittää noin 32 % kiinnostavuuspisteiden vaihtelusta Satakirjastossa.

Mallien selitysaste oli lähes yhtä suuri sekä Kirjasammossa (30 %) että Satakirjastossa (33 %). Molemmissa verkkopalveluissa keskeinen kiinnostavuutta ennustava tekijä oli nimitietojen katsomisajan prosenttiosuus kaikkien kuvailutietojen katsomiseen käytetystä ajasta. Muissa selittävässä muuttujissa oli verkkopalvelukohtaisia eroja: Kirjasammossa kansikuvan rooli oli keskeinen, Satakirjastossa korostui puolestaan julkaisutietojen rooli.

5.6 Valintaperusteet

Jokaisen teoksen valinnan yhteydessä osallistujaa pyydettiin arvioimaan tärkein juuri kyseisen teoksen valintaan vaikuttanut seikka. Tärkeimmät kyselyvastausten perusteella valintapäätökseen vaikuttaneet seikat on kuvattu taulukossa 11.

Tarkasteltaessa teoksen valintaa kaikkien valittujen teosten osalta sai nimi (34 %) eniten mainintoja tärkeimpänä valintapäätökseen vaikuttaneena seikkana. Nimellä tarkoitetaan tässä yhteydessä sekä

tekijän että teoksen nimeä. Nimen tärkeys valintaa tehtäessä saa tukea myös osallistujien kommentteista. Moni osallistuja kertoi lainaavansa kirjastossa usein teoksia, joiden nimi on jollakin tapaa tuttu entuudestaan. Kuvaus (28 %) oli toiseksi yleisin tärkein valintapäätökseen vaikuttanut seikka. Kuvauksen ja nimen ohella asiasanat (25 %) olivat tärkeitä valintakriteereitä. Julkaisutiedot (2 %) ja kansikuva (1 %) olivat puolestaan tärkeimpiä valintakriteereitä vain muutamissa tapauksissa. Vaihtoehto ”Jokin muu” (10 %) tarkoitti monen osallistujan kohdalla sitä, että osallistuja oli jo tutustunut kyseiseen teokseen, lukenut arvostelun teoksesta esimerkiksi sanomalehdestä tai kuullut ystävänsä suosittelevan teosta. (Taulukko 11.)

Taulukko 11. Tärkein teoksen valintaan vaikuttanut seikka (%)

	Kirjasampo (n=75)	Satakirjasto (n=75)	Kaikki (n=150)
Nimi	25	42	34
Asiasanat	16	35	25
Julkaisutiedot	0	4	2
Kuvaus	49	8	28
Kansikuva	1	0	1
Jokin muu	9	11	10
Yhteensä	100	100	100

Kirjasammossa tärkein valintaperuste oli ylivoimaisesti kuvaus (49 %). Toiseksi eniten mainintoja tärkeimpänä valintaperusteena Kirjasammossa sai nimi (25 %) ja kolmanneksi eniten asiasanat (16 %). Satakirjastossa nimi (42 %) ja asiasanat (35 %) olivat useimmin mainitut tärkeimmät valintapäätökseen vaikuttaneet seikat. Nimi ja asiasanat saivat huomattavasti vähemmän mainintoja Kirjasammossa kuin Satakirjastossa. Kuvauksen osuus tärkeimpänä valintakriteerinä oli Satakirjastossa vain kahdeksan prosenttia ja julkaisutietojen neljä prosenttia. Kirjasammossa julkaisutiedot eivät olleet tärkein valintaan vaikuttanut seikka yhdessäkään valinnassa. Satakirjastossa kansikuva ei saanut yhtään mainintaa tärkeimpänä valintakriteerinä, ja Kirjasammossakin kansikuvan (1 %) osuus oli hyvin pieni. (Taulukko 11.) Ero tärkeimmässä valintapäätökseen vaikuttaneessa seikassa Kirjasammon ja Satakirjaston välillä oli χ^2 -testin perusteella tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=.000$).

5.7 Yhteenveto

Tutkimuksessa jokainen osallistuja suoritti neljä hakutehtävää, joiden suorittamiseen käytettiin yhteensä keskimäärin 17 ja puoli minuuttia. Kirjasammossa ja Satakirjastossa hakutehtävien suorittamiseen käytettiin suunnilleen yhtä paljon aikaa, mutta yksittäisiä teossivuja tarkasteltiin Kirjasammossa tilastollisesti merkitsevästi kauemmin kuin Satakirjastossa. Jokainen osallistuja löysi kaikissa hakutehtävissä jonkin itselleen sopivan teoksen. Seuraavaksi käydään lyhyesti läpi teossivujen kuvailutietoalueiden roolit teoksen valinnassa.

Nimitiedot eli teoksen ja tekijän nimi esiintyivät kaikilla hakutehtävien suorittamisen aikana avatuilla teossivuilla. Nimitietojen katsomiseen käytettiin kaikista kuvailutiedoista vähiten aikaa. Nimi oli kuitenkin keskeinen teoksen kiinnostavuutta ennustava tekijä: mitä kauemmin nimitietoja katsottiin, sitä kiinnostavampi teos löydettiin sekä Kirjasammossa että Satakirjastossa. Osallistujien kyselyvastauksissa nimi sai eniten mainintoja tärkeimpänä valintapäätökseen vaikuttaneena seikkana. Moni osallistuja kertoi valitsevansa mielellään sellaisia teoksia, joiden nimen hän on kuullut aiemmin. Toisaalta entuudestaan tuntemattomia teoksia valittaessa jo pelkkä teoksen nimi saattoi herättää osallistujan kiinnostuksen ja riittää valintapäätöksen tekoon.

Asiasanat sisältyivät suurimpaan osaan teossivuista Kirjasammossa, mutta Satakirjastossa asiasanojen kohdalla oli enemmän puutteita. Asiasanoja katsottiin kuvailutiedoista toiseksi pisimpään ja niihin kohdistui eniten katsomiskertoja. Kirjasammossa asiasanojen katsomiseen käytetyllä ajalla oli kuitenkin negatiivinen yhteys kiinnostavan teoksen valintaan. Kyselyssä asiasanat saivat kolmanneksi eniten mainintoja tärkeimpänä valintapäätökseen vaikuttaneena seikkana. Kommenttien perusteella osallistujat eivät pitäneet pelkkiä asiasanoja riittävinä, vaan he kaipaivat enemmän tietoa teoksista valintapäätöksen tekemiseksi.

Kuvaus esiintyi suurimmassa osassa Kirjasammossa hakutehtävien suorittamisen aikana avatuista teossivuista. Satakirjastossa kuvaus sen sijaan puuttui lähes joka toiselta avatulta teossivulta. Kuvausta katsottiin teossivuilla olevista kuvailutiedoista pisimpään, mutta kuvauksen katselu ei ennustanut kiinnostavan teoksen valintaa. Kyselyvastausten perusteella kuvaus oli kuitenkin monen osallistujan mielestä tärkein teoksen valintaan vaikuttanut Kirjasammossa. Satakirjastossa kuvauksella ei ollut yhtä keskeistä roolia valinnan teossa.

Julkaisutiedot esiintyivät kaikilla avatuilla teossivuilla sekä Kirjasammossa että Satakirjastossa. Julkaisutietoja katsottiin usein, mutta vain lyhyen aikaa. Satakirjastossa julkaisutietoihin kohdistui

merkitsevästi enemmän katsomiskertoja kuin Kirjasammossa, ja Satakirjastossa julkaisutietojen katsominen oli yhteydessä kiinnostavan teoksen valintaan.

Kansikuva puuttui Kirjasammossa noin viidesosasta teossivuista, Satakirjastossa vastaava osuus oli lähes puolet. Kansikuvan katsomiseen käytettiin kuvailutiedoista vähiten aikaa ja sitä katsottiin keskimäärin vain kerran. Kirjasammossa kansikuvaa katsottiin merkitsevästi kauemmin kuin Satakirjastossa. Kansikuvan katsominen osoittautuikin keskeiseksi kiinnostavan teoksen valintaa ennustavaksi seikaksi Kirjasammossa. Myös Satakirjastossa kansikuvan katsominen ennusti jossain määrin teoksen valintaa. Osallistujien mielipiteet kansikuvien merkityksestä teoksen valinnassa vaihtelivat suuresti. Joillekin osallistujille kansikuvalla oli enemmän merkitystä sopivan teoksen valinnassa kuin toisille. Osa osallistujista totesi kansikuvien vaikuttaneen valintaan melko paljon, osalle kansikuvalla ei ollut lainkaan merkitystä. Kansikuvaa ei kommenttien ja kyselyvastausten pidetty ratkaisevana tekijänä valintapäätöksen teossa: kansikuva arvioitiin tärkeimmäksi valintakriteeriksi vain yhdessä tapauksessa Kirjasammossa, Satakirjastossa ei ainoassakaan.

Osallistujien aiempi tietämys kaunokirjallisista teoksista vaikutti joissakin tapauksissa ratkaisevasti teoksen valintaan. Kirjasammossa 9 % ja Satakirjastossa 11 % tärkeimmistä valintaperusteista oli jokin muu kuin teosivulla olevat kuvailutiedot. Näissä tapauksissa tärkein teoksen valintakriteeri oli usein se, että teos oli jollakin tapaa tuttu osallistujalle. Osallistuja oli jo lukenut tai aikonut lukea teoksen, kuullut ystävänsä suosittelevan kyseistä teosta tai kiinnostunut teoksesta nähtyään siitä teosarvostelun esimerkiksi sanomalehdessä.

6 TULOSTEN TARKASTELO

Tässä luvussa nostetaan esiin tutkimuksen keskeisimmät tulokset, vertaillaan niitä aiempiin tutkimustuloksiin ja käydään läpi tähän tutkimukseen liittyvät rajoitukset.

6.1 Teoksen valinta

Luettavan etsiminen kirjastojärjestelmän avulla ei vielä tällä hetkellä ole kovin suosittu tapa etsiä kaunokirjallisuutta (Mikkonen & Vakkari 2012, 221). Tässä tutkimuksessa puolet osallistujista ilmoitti etsivänsä kaunokirjallisuutta verkkokirjastosta vähintään kerran kuukaudessa, loput harvemmin. Sen sijaan vain muutama osallistuja oli käyttänyt tutkimuksen kohteena olleita verkkopalveluita aiemmin. Satakirjaston kohdalla tämä on ymmärrettävää, sillä Satakirjasto on Satakunnan alueen kirjastojärjestelmä, ja tutkimus järjestettiin Pirkanmaalla. Perinteistä paikallista kirjastojärjestelmää käytetään todennäköisesti lähinnä teosten saatavuuden ja sijaintietojen tarkistamiseen paikallisesta kirjastosta. Kirjasampo on sen sijaan valtakunnallinen palvelu, mutta osallistujista vain kaksi oli käyttänyt tätä palvelua aiemmin.

Teossivujen tarkasteluun käytettiin enemmän aikaa Kirjasammossa kuin Satakirjastossa. Kirjasammossa teossivuja tarkasteltiin kauemmin todennäköisesti siksi, että Kirjasammon teossivut sisälsivät runsaammin tietoa teoksista kuin Satakirjaston teossivut. Kirjasammossa useimmilla teossivuilla esiintyi niin teoksen nimi- ja julkaisutiedot, asiasanat, kuvaus kuin kansikuvakin. Satakirjastossa teossivuilla etenkin kuvauksia ja kansikuvia ei ollut kaikilla teossivuilla, mikä hämmensi osallistujia. Nämä havainnot tukevat aiempia tutkimustuloksia. Tutkimusten perusteella lukijat tarvitsevat enemmän vaihtoehtoja ja vihjeitä, joiden avulla he voivat päätellä teoksen kiinnostavuuden (Oksanen & Vakkari 2012). Mitä enemmän tietoa teoksista on tarjolla, sitä tarkemmin teoksen kiinnostavuutta on mahdollista arvioida. Adkinsin ja Bossallerin (2007) mukaan lähde, joka tarjoaa enemmän tietoa ja kattaa useampia tekijöitä voi olla hyödyllisempi kuin lähde, joka tarjoaa vähemmän tietoa. Lisäksi lähde, joka tarjoaa yhtäläiset tiedot eri teoksista voi olla hyödyllisempi kuin lähde, joka tarjoaa vaihtelevan määrän tietoa. (Adkins & Bossaller 2007, 356.) Verkkopalvelun tulisi siis tarjota kattavat ja yhtäläiset tiedot teoksista kaikilla teossivuilla.

Tulosten perusteella keskeisin teoksen valintaan vaikuttanut seikka oli teoksen ja tekijän nimi. Katseenseuranta osoitti, että nimitietojen katsominen oli yhteydessä kiinnostavan teoksen valintaan, ja kyselyvastauksissa nimi sai eniten mainintoja tärkeimpänä valintaan vaikuttaneena seikkana. Kommenttien perusteella osallistujat valitsivat mielellään teoksia, jotka olivat heille jollakin tapaa entuudestaan tuttuja. Tulokset vahvistavat aiemman tutkimuksen havaintoja siitä, että lukijoiden

tärkein kaunokirjallisuuden valintastrategia on tunnetun ja luotetun kirjailijan teoksen valitseminen. Tuntemattomien teosten kohdalla puolestaan epätavallinen ja tarttuva nimi saattaa saada lukijan valitsemaan teoksen. (Ross 2000.) Tässä tutkimuksessa ei analysoitu hakutehtävätyypin vaikutusta teoksen valintaan, mutta havaintojen perusteella nimitiedoilla vaikutti olevan tärkeä rooli osallistujan kiinnostuksen herättämisessä myös entuudestaan tuntemattomien teosten valinnassa.

Teoksen takakansiteksti ja tekstisisällön silmäily ovat usein keskeisiä seikkoja teoksen valinnassa (Spiller 1980; Goodall 1989; Ross 2000; Saarinen & Vakkari 2013). Verkkopalvelua käyttäessään lukijoilla ei ole mahdollisuutta selailla fyysistä teosta, joten heidän on turvauduttava teossivulla oleviin kuvailutietoihin. Tutkimustulokset osoittivat, että teossivulla olevaa kuvausta katsottiin kaikista kuvailutietoalueista pisimpään. Tämä on luonnollista, sillä kuvaus sisältää kuvailutietoalueista yleensä eniten tekstiä.

Kuvauksen roolissa oli kuitenkin selkeä ero Kirjasammon ja Satakirjaston välillä. Satakirjastossa kuvaus ei ole näkyvässä suoraan teossivulla kuten Kirjasammossa, vaan Satakirjastossa kuvaus on avattava teossivun oikeassa reunassa olevan Esittelyteksti-linkin kautta. Kommenttien perusteella tämä linkki jäi kuitenkin monilta osallistujilta huomaamatta. Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että verkkosivujen oikea kolmannes jää usein lähes kokonaan huomiotta. Tämä voi olla osoitus siitä, että osallistujilla ei ole korkeita odotuksia sivujen oikean puolen informaation sisällöstä tai relevanssista. Lisäksi monilla sivustoilla mainokset on sijoitettu oikeaan reunaan, mikä voi osaltaan selittää ihmisten taipumusta välttää katsomasta sinne. (Buscher, Cutrell & Morris 2009, 27.)

Niissä muutamissa tapauksissa, joissa kuvaus Satakirjastossa avattiin, luettiin kuvaus rivi riviltä alusta loppuun saakka. Tämän jälkeen kuvaukseen ei enää palattu. Kirjasammossa kuvausta sen sijaan silmäiltiin sieltä täältä tarkan lukemisen sijaan ja siihen kohdistui useita katsomiskertoja. Kirjasammossa kuvaus sai eniten mainintoja tärkeimpänä valintapäätökseen vaikuttaneena seikkana, mutta sen katsominen ei kuitenkaan näyttänyt olevan yhteydessä teoksen kiinnostavuusarvioon. Satakirjastossa kuvaus sai vain vähän mainintoja tärkeimpänä valintapäätökseen vaikuttaneena seikkana, mihin voi sijoittelun lisäksi vaikuttaa se, että kuvaus esiintyi ainoastaan uusimpien teosten tiedoista. Koska kuvausta ei Satakirjastossa löytynyt kaikilta teossivuilta, jäi se monilta osallistujilta hyödyntämättä niiltäkin sivuilta, joilla linkki kuvaukseen olisi ollut tarjolla.

Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että verkkosivun vasen puoli, erityisesti vasen yläkulma ja vasen keskiosa, sekä sivujen keskusta ovat tärkeitä tietoja haettaessa (Buscher, Cutrell & Morris

2009, 27). Kirjasammossa ja Satakirjastossa asiasanat on sijoitettu sivun keskiosaan ja niitä katsottiin kuvailutiedoista toiseksi pisimpään. Asiasanoihin kohdistui myös useita katsomiskertoja. Tulosten perusteella vaikutti siltä, että asiasanoja käytettiin yleissilmäyksen saamiseen teoksesta. Joissakin tapauksissa jo jokin yksittäinen asiasana aiheutti sen, että osallistuja totesi teoksen epäkiinnostavaksi ja poistui teossivulta. Toisaalta asiasanat herättivät monissa tapauksissa osallistujan kiinnostuksen, mutta kattavan näkemyksen saamiseksi osallistujat kaipasivat selkeästi muutakin tietoa teoksesta. Tämä tuli esiin etenkin Satakirjastossa, jossa teoksesta ei useinkaan ollut saatavilla nimi- ja julkaisutietojen lisäksi kuin muutamia asiasanoja. Kirjasammossa osallistujat puolestaan katsoivat usein vuorotellen asiasanoja ja kuvausta tai asiasanoja tarkastellessaan vilkaisivat välillä niiden vieressä olevaa kansikuvaa.

Kuvailutietoalueiden sijoittelu saattoi vaikuttaa myös siihen, että julkaisutietojen rooli oli suurempi Satakirjastossa kuin Kirjasammossa. Satakirjastossa julkaisutiedot on sijoitettu teossivun keskiosaan nimitietojen ja asiasanojen väliin. Kirjasammossa julkaisutiedot sijaitsevat sivun alaosassa ja niitä tarkastellakseen käyttäjän on usein vieritettävä sivua alaspäin. Satakirjastossa julkaisutietojen katsomiseen käytetty aika oli yhteydessä kiinnostavan teoksen valintaan. Julkaisutietojen rooli korostui Satakirjastossa tietojen sijoittelun lisäksi todennäköisesti myös siksi, että Kirjasampoon verrattuna Satakirjastossa muita kuvailutietoja oli tarjolla suhteellisen vähän.

Kansikuvan esiintymisessä oli puutteita sekä Kirjasammossa että Satakirjastossa. Kansikuvan katsomiseen käytettiin kuvailutiedoista vähiten aikaa, sitä katsottiin keskimäärin vain kerran eikä sitä pidetty tärkeimpänä valintaan vaikuttaneena seikkana kuin yhdessä tapauksessa. Katseenseurannan perusteella kansikuvan katsominen ennusti kuitenkin kiinnostavan teoksen valintaa, ja osallistujien kommenttien perusteella kansikuva oli kiinnostusta herättävä tekijä. Tämä vastaa Goodallin (1989, 83) havaintoa siitä, että teoksen ulkoiset ominaisuudet, kuten kansikuva, ovat usein vastuussa lukijan houkuttelemisesta teokseen tarttumiseksi. Ne eivät kuitenkaan yksinään määritä, päättääkö lukija valita teoksen vai ei. Valintaan vaikuttavat myös henkilökohtaiset ja jopa osittain tiedostamattomat seikat. (Goodall 1989, 83.)

Rossin (2000) mukaan lukijan sitoutuminen tiettyyn teokseen onkin yhteydessä lukijan henkilökohtaiseen taustaan. Aiempi kokemus kirjoista ja muistissa olevat teosarvostelut tai suositukset auttavat lukijaa hänen selaillessaan teoksia kirjastossa tai kirjakaupassa. (Ross 2000.) Nämä seikat tulivat esille myös verkkopalvelun kautta tapahtuvassa kaunokirjallisuuden valinnassa. Kuvailutietojen sijaan aiemmin luettu teosarvostelu tai ystävän suositus oli muutamissa tapauksissa tärkein teoksen valintakriteeri sekä Kirjasammossa että Satakirjastossa.

Kiinnostavan teoksen löytymisessä ei ollut eroa Kirjasammon ja Satakirjaston välillä. Kirjasammon teossivuilla esiintyi runsaammin kuvailutietoja ja teossivujen tarkasteluun käytettiin enemmän aikaa kuin Satakirjastossa, mutta verkkopalvelusta riippumatta lähes kaikki valitut teokset arvioitiin erittäin tai melko kiinnostaviksi. On toki mahdollista, että osallistujat valitsivat tarkkailun alaisena ollessaan teoksia, joita he eivät todellisuudessa valitsisi tai että he arvioivat teoksen kiinnostavuuden toisin kuin aidossa käyttötilanteessa. Moni osallistuja vaikutti kuitenkin tutkimuksen aikana innostuneen teosten etsimisestä ja olleen aidosti kiinnostunut valitsemistaan teoksista. Toisaalta teossivujen kuvailutiedot eivät kaikissa tapauksissa jättäneet osallistujia täysin tyytyväisiksi. Jotkut osallistujat totesivat, että etsisivät teoksista todennäköisesti vielä lisää tietoa muualta ennen teoksen hankkimista luettavakseen.

6.2 Tutkimuksen rajoitukset

Tämän tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon tiettyjä rajoituksia. Rajoituksia aiheuttavat osallistujien lukumäärä ja tausta, käytetty tutkimusmenetelmä, testeissä ilmenneet tekniset ongelmat ja silmänliikkeiden tulkintaan liittyvät seikat.

Tutkimukseen osallistuneiden määrä oli suhteellisen pieni. Tutkimusaineisto kerättiin 30 osallistujan avulla, joista 15 osallistujaa käytti Kirjasampoa ja 15 osallistujaa Satakirjastoa. Suurin osa osallistujista oli yliopistossa opiskelevia tai korkeakoulututkinnon suorittaneita alle 30-vuotiaita naisia. Osallistujien määrä, sukupuoli- ja ikäjakauma tai koulutustausta ei kuitenkaan välttämättä heikennä tulosten luotettavuutta. Tutkimuksella ei pyritty tuottamaan tuloksia, jotka olisivat suoraan yleistettävissä koskemaan laajaa joukkoa Kirjasammon tai Satakirjaston käyttäjiä. Tutkimukseen pyrittiin kuitenkin kokoamaan uskottava kaunokirjallisuudesta kiinnostunut käyttäjäryhmä. Rossin (2000) mukaan kaunokirjallisuutta lukevat ovat tyypillisemmin naisia kuin miehiä, nuoria kuin vanhoja ja korkeammin koulutettuja kuin väestö keskimäärin (Ross 2000). Kirjastonkäyttötutkimusten mukaan nuoret ovat aktiivisimpia kirjaston käyttäjiä ja lukijoita. Naiset ja vähintään alemman korkeakoulututkinnon suorittaneet käyttävät kirjastoa ja lukevat aktiivisemmin kuin miehet ja alemman koulutusasteen suorittaneet. (Serola & Vakkari 2011, 17.)

Tutkimusasetelma loi omalta osaltaan tiettyjä rajoituksia. Testit järjestettiin laboratorio-olosuhteissa, joten tilanne oli keinotekoinen. Tutkimustilanteen keinotekoisuus ja tarkkailun alaisena oleminen saattoi vaikuttaa osallistujien käyttäytymiseen. Osa osallistujista teki hakutehtävät todennäköisesti hätäisemmin ja osa huolellisemmin kuin he todellisessa käyttötilanteessa olisivat tehneet. Tarkkailun alaisena ollessaan osallistujat saattoivat valita teoksia, joita he eivät olisi oikeasti

valinneet tai arvioivat teosten kiinnostavuuden eri tavalla kuin he aidossa tilanteessa olisivat tehneet. Laboratorio-olosuhteiden etuna on kuitenkin se, että tilanne oli lähtökohtaisesti sama kaikille osallistujille. Laboratoriossa osallistujien suorittamia tehtäviä voidaan kontrolloida ja eliminoida tekijät, jotka voisivat mahdollisesti häiritä tehtävien suorittamista (Balatsoukas, Morris & O'Brien 2009, 333).

Tutkimustilanteen mahdollisesti aiheuttamaa jännitystä pyrittiin lieventämään selittämällä testin alussa huolellisesti kullekin osallistujalle testin eteneminen ja tarkoitus sekä painottamalla, että tehtäviin ei ole olemassa oikeita tai vääriä vastauksia. Osallistujille korostettiin myös osallistumisen vapaaehtoisuutta ja muistutettiin, että heillä on oikeus keskeyttää testi missä vaiheessa tahansa.

Hakutehtävät laadittiin siten, että ne vastaisivat mahdollisimman hyvin tyypillisimpiä kaunokirjallisuuden hakutilanteita. Kaikille osallistujille täydellisesti sopivien hakutehtävien laatiminen on kuitenkin liki mahdoton tehtävä, sillä hakutavat ja käsitykset hyvästä luettavasta vaihtelevat lukijoittain. Etenkin entuudestaan tuntemattomien teosten etsimisen tuntui olevan joillekin osallistujille epäluontevaa. Suurin osa osallistujista vaikutti kuitenkin eläytyvän hakutilanteisiin hyvin ja olleen aidosti kiinnostuneita valitsemistaan teoksista. Eräs osallistuja kommentoi tutkimusta seuraavasti: ”Sain tutkimustehtävien avulla itselleni lukuvinkkejä, ts. löysin uusia kiinnostavia teoksia!” Tapahtuipa niinkin, että muutama osallistuja halusi kirjoittaa testin aikana valitsemiensa teosten nimet paperilapulle, jotta voisi hankkia ne luettavakseen. Eräs osallistuja sanoi jopa lähtevänsä heti testin jälkeen lähikirjastoonsa tai poikkeavansa kirjakauppaan katsomaan olisiko hänen testissä löytämiään teoksia saatavilla.

Tekniset seikat aiheuttivat joitakin ongelmia testien suorittamisen aikana. Eniten ongelmia aiheutti se, että Kirjasammon hakutoiminto oli ajoittain erittäin hidas. Pahimmillaan viive haun käynnistämisestä hakutuloksen ilmestymiseen oli kymmeniä sekunteja. Osallistujia varoitettiin hitaudesta etukäteen ja he odottivat kärsivällisesti sivujen latautumista. Hitauden vaikutusta tuloksiin ei kuitenkaan voitu välttää. Hitaus vaikutti paitsi hakutehtävien suoritusaikaan myös avattujen teossivujen määrään. Eräs osallistuja kommentoikin, että: ”Mä olisin voinu vielä selata, mutta kun tää on näin hidas, ni valitsen nyt tän [teoksen]”. Yksittäisten teossivujen latautumiseen hitaudella ei kuitenkaan ollut suoraa vaikutusta, sillä teossivut avautuivat pääosin nopeasti.

Kirjasampoa ei ollut aiemmin testattu käyttäjien avulla, joten palvelussa ilmeni joitakin käytettävyyso ongelmia. Käytettävyyso ngelmat eivät estäneet palvelun käyttöä, mutta ne

hämmensivät ja turhauttivat osallistujia. Eräs osallistuja kommentoikin, että Kirjasammossa voisi olla potentiaalia, mutta tällaisenaan Kirjasampo "ei vielä tunnu aivan loogiselta, siistiltä ja... valmiilta". Kommenteissa Kirjasampo sai osallistujilta moitteita etenkin hitaudesta, sekavasta ulkoasusta ja hakutulosten esittämistavasta. Kiitosta Kirjasampo sai esimerkiksi lukijoiden kirjahyllyistä ja teossivuilla olevista kattavista kuvailutiedoista. Osallistujat toivoivat Kirjasampoon muun muassa tarkennettua hakua, hakutulosten tarkempaa jäsentelyä, luetteloa uutuskirjoista ja selkeitä ohjeita palvelun käyttöön. Koska tämän tutkimuksen päähuomio on teossivujen tarkastelussa, ei Kirjasammon käytettävyyteen liittyviä ongelmia ja osallistujien antamaa palautetta käydä tarkemmin läpi. Testien aikana havaitut käytettävyysongelmat ja osallistujien kommentit on raportoitu Kirjasammon kehittäjille ja ylläpitäjille palvelun jatkokehittämistä varten.

Satakirjastossa suurimmat ongelmat koskivat tarkennettua hakua. Ongelmia tarkennetun haun käytössä aiheutti se, että kaikki osallistujat eivät heti osanneet yhdistää hakusanoja Boolean operaattoreilla (eli hakusanojen yhdistäminen ja-, tai- ja ei-sanoilla). Tarvittaessa osallistujaa kehoitettiin katsomaan apua Satakirjaston ohjesivulta tai annettiin vihje siitä, miten hakusanoja voi yhdistää, jos osallistuja oli jo lukenut ohjeet.

Kommenttien perusteella Satakirjaston käyttö luettavan etsimiseen tuntui joidenkin osallistujien mielestä epäluontevalta. Tämä näkyi etenkin entuudestaan tuntemattomia teoksia etsittäessä. Perinteistä kirjastojärjestelmää käytetään luultavasti lähinnä teoksen saatavuuden tai sijainnin tarkastamiseen pikemminkin kuin ennalta tuntemattomien teosten etsimiseen. Satakirjaston ongelma ennalta tuntemattomien teosten etsimisessä kiteytyy hyvin erään osallistujan kommentissa: ”Joskus hakukoneet ovat hankalia käyttää, jos ei tiedä mitä on etsimässä”. Toinen osallistuja puolestaan totesi, että: ”En yleensä valitse lukemistani netin perusteella, vaan hyllyjen välissä sompailen ja tuttujen suositusten mukaan.” Osallistujat pitivät kuitenkin Satakirjastoa hyvänä ”perushakujärjestelmänä”. Adkins ja Bossaller (2007, 366) ovatkin todenneet, että kirjastojärjestelmät voivat olla suhteellisen tehokkaita ennalta tiedetyn tekijän tai teoksen etsimisessä. Satakirjastoa kiiteltiin selkeästä ulkoasusta, joskin kuvauksen huomaamattomuus ja vähäisyys saivat moitteita. Satakirjastoon toivottiin satunnaista selailua helpottavaa suositteluominaisuutta ja enemmän kuvailutietoja teoksista valinnan tueksi.

Kuvailutietojen esiintyvyys teossivuilla voidaan nähdä menetelmällisenä haasteena. Teossivulla esiintyvien kuvailutietojen määrä vaihteli sekä Kirjasammon ja Satakirjaston sisällä että näiden välillä. Tämä teki tulosten vertailutilanteesta kompleksisen ja toi haasteen tulosten tarkasteluun.

Toisaalta vaihtelevuuden ansiosta havaittiin, että kuvailutietojen tasainen esiintyvyys teossivuilla on tärkeää valittaessa kaunokirjallisuutta verkkopalvelun avulla.

Katseenseurantamenetelmällä kerätyn aineiston tulkintaan liittyy joitakin rajoitteita. Silmänliikkeet ovat yhteydessä kognitiivisiin prosesseihin, mutta vielä on epäselvää, millainen suhde tarkkaavaisuuden suuntautumisen ja silmänliikkeiden välillä on (esim. Laarni 2004). Katseen kohdistuminen ei välttämättä kerro suoraan, mihin tarkkaavaisuus on suuntautunut. Tarkkaavaisuus voi kohdistua suurelle tai pienelle alueelle ilman silmien liikkumista. Huomio voi myös kohdistua sivuun siitä kohdasta, johon katse on suuntautunut. (Laarni 2004.) Lisäksi silmänliikkeet ovat usein tiedostamattomia ja niihin vaikuttaa suuri joukko tuntemattomia tekijöitä (Buscher, Cutrell & Morris 2009). Buscherin ym. (2012) mukaan katseenseuranta sopii kuitenkin hyvin tarjoamaan tietoa, siitä mitkä dokumentit tai dokumenttien osat ovat olleet kiinnostavia tai relevantteja käyttäjälle. Silmänliikkeitä seuraamalla saadaan arvokasta tietoa esimerkiksi siitä, kuinka kauan sivun eri osia katsotaan ja mihin katse siirtyy. Tällaista tietoa ei ole saatavissa muilla menetelmillä (Laarni 2004). Tässä tutkimuksessa silmänliikkeiden analysoinnissa käytettiin apuna kyselyiden ja havainnoinnin avulla kerättyä tietoa.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitkä kuvailutiedot yksittäisellä teossivulla ovat keskeisiä kaunokirjallisuuden lukijoiden valitessa luettavaa verkkopalvelun avulla. Tutkimuksessa vertailtiin perinteisen kirjastojärjestelmän ja rikastetun kaunokirjallisuusaiheisen verkkopalvelun käyttöä. Tutkimusmenetelmänä käytettiin koeasetelmaa, jossa osallistujat suorittivat etukäteen laadittuja hakutehtäviä. Tutkimusaineisto kerättiin katseenseurannan, kyselyiden ja havainnoinnin avulla.

Tutkimuksessa käytiin läpi, kuinka kauan teosten valintaan käytettiin aikaa, kuinka monta teossivua hakutehtävien suorittamisen aikana avattiin ja kuinka kauan teossivuja tarkasteltiin. Päähuomio tutkimuksessa kiinnitettiin siihen, millainen rooli teossivuilla olevilla kuvailutiedoilla on luettavan valinnassa. Tämän selvittämiseksi tarkasteltiin, esiintyikö kaikilla avatuilla teossivuilla sama määrä kuvailutietoja, kuinka monta kertaa ja kuinka kauan kuvailutietoja katsottiin sekä onko kuvailutietojen katsomisaika yhteydessä kiinnostavan teoksen valintaan. Lisäksi selvitettiin, mitä osallistujat pitivät tärkeimpinä teoksen valintaan vaikuttaneina seikkoina.

Tulosten perusteella teoksen ja tekijän nimellä on keskeinen rooli valittaessa kaunokirjallisuutta verkkopalvelun avulla. Nimitietojen lisäksi keskeisiä valintaan vaikuttavia kuvailutietoja ovat kuvaus ja asiasanat. Tulokset ovat yhdenmukaisia kaunokirjallisuuden valintaa fyysisessä kirjastoympäristössä selvittäneiden tutkimusten tulosten kanssa (Spiller 1980; Goodall 1989; Ross 2000; Saarinen & Vakkari 2013). Katseenseurannan perusteella myös kansikuvien ja julkaisutietojen katsomisella on yhteys kiinnostavan teoksen valintaan. Regressiomalleissa selitysteet jäivät kuitenkin suhteellisen mataliksi, joten paljon on vielä selvittämättä siitä, mikä kiinnostavien teosten valintaan vaikuttaa. Näyttää siltä, että teoksen valintaan vaikuttavat monet eri tekijät, joista osa voi olla tiedostamattomia. Aiemmassa tutkimuksessa on todettu, että esimerkiksi mielialalla voi olla suuri rooli teoksen valinnassa (Ross 2000; Ooi & Liew 2011). Tällaisia tekijöitä on vaikea saada näkyviin tilastollisissa malleissa.

Kirjastojen verkkopalvelut tulisi suunnitella vastaamaan paremmin lukijoiden yksilöllisiä tarpeita (Mikkonen & Vakkari 2012, 222). Kaunokirjallisuuden lukijoilla voi olla vain vähän aikaa selailuun fyysisessä kirjastoympäristössä, joten ajan säästämiseksi luettava halutaan valita etukäteen (Ooi & Liew 2011, 758). Lisäksi liikkuminen kirjastoon saattaa olla hankalaa esimerkiksi ikääntymisen tai vamman aiheuttamien rajoitusten vuoksi. Monet lukijat pystyvät kuitenkin käyttämään verkkopalveluita. Verkossa teosvalikoima on usein kattavampi kuin fyysisessä

kirjastoympäristössä, jossa valintatilanne rajoittuu vain paikalla oleviin teoksiin. E-kirjoja valitessaan lukijalla ei edes ole muuta vaihtoehtoa kuin turvautua verkossa oleviin tietoihin.

Tämän tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää suunniteltaessa ja kehitettäessä kaunokirjallisuuden esittämistapoja verkossa. Tutkimus osoitti, että teossivulla olevien tietojen määrä ja sijoittelu vaikuttavat siihen, mitä kuvailutietoja kaunokirjallisuuden valinnassa hyödynnetään. Teosten esittelyssä tulisi kiinnittää huomiota siihen, että kaikista teoksista tarjotaan yhtäläiset ja riittävän monipuoliset tiedot valinnan tueksi. Lisäksi olennaisimmat tiedot kannattaa sijoittaa sivun vasemmalle puolelle ja keskiosaan, sillä käyttäjillä voi olla taipumus välttää katsomasta sivun oikeaan reunaan.

Kirjastojärjestelmät ja kirjallisuusaiheiset verkkopalvelut kilpailevat monien muiden verkossa olevien palveluiden kanssa käyttäjien ajasta. Jos jokin tietty palvelu ei vastaa käyttäjän tarpeisiin, hän voi etsiä tarvitsemansa tiedon muualta. Jotta kaunokirjallisuuteen liittyviä verkkopalveluita käytettäisiin, tulisi niiden palvella paremmin erilaisten käyttäjien tarpeita. Lisäksi käyttäjien tulisi olla tietoisia näistä palveluista. Verkkopalveluita täytyisi markkinoida paremmin, jotta esimerkiksi kiireiset lukijat omaksuisivat niiden käytön avuksi hyvän luettavan etsimiseen ennen kirjastovierailujaan (Ooi & Liew 2011, 766). Perinteistä kirjastojärjestelmää käytetään todennäköisesti lähinnä teosten saatavuuden ja sijaintitietojen tarkistamiseen. Rikastetulla kaunokirjallisuusaiheisella verkkopalvelulla on sen sijaan potentiaalisia käyttäjiä koko maan laajuisesti.

Tässä yhteydessä oli mahdollista hyödyntää vain osaa kerätystä tutkimusaineistosta. Jatkossa aineistosta on tarkoitus selvittää, millä tavoin hakutehtävätyyppi vaikuttaa teoksen valintaan, sillä aiemmissa tutkimuksissa on arveltu, että kulloinenkin tehtävä ja tiedontarve vaikuttavat katseen sijoittumiseen verkkosivulla (Buscher, Cutrell & Morris 2009; Clark ym. 2012). Lisäksi analysoidaan, eroaako kuvailutietojen tarkastelu valittujen ja hylätyksi tulleiden teossivujen välillä. Aineiston avulla voidaan tutkia myös hakutulostilan tarkastelua tai koko hakuprosessia aina hakutehtävän aloittamisesta teoksen valintaan saakka. Hakuprosessin analysoinnissa voidaan kiinnittää huomiota esimerkiksi lukijoiden käyttämiin hakutaktiikoihin hakutehtävätyypeittäin sekä siihen, eroavatko käytetyt hakutaktiikat verkkopalveluiden välillä. Kaunokirjallisuuden hakua ja valintaa verkkopalvelun avulla olisi hyvä tutkia myös suuremmalla osallistujamäärällä. Tällaisen tutkimuksen suunnittelussa ja toteutuksessa voidaan hyödyntää tässä tutkimuksessa saatuja kokemuksia ja tuloksia.

LÄHTEET

Adkins, D. & Bossaller, J. E. 2007. Fiction access points across computer-mediated book information sources: a comparison of online bookstores, reader advisory databases, and public library catalogs. *Library & Information Science Research* 29 (3), 354–368.

ATK-sanakirja. 2008. Tietotekniikan monikielinen hakuteos. 1, Termit, määritelmät ja vastineet eri kielillä. 14. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Aula, A., Majaranta P. & Rähkä K.-J. 2005. Eye-tracking reveals the personal styles for search result evaluation. Teoksessa Costabile, M. F. & Paterno, F. (toim.) *INTERACT 2005, International Conference on Human Computer Interaction*. Berlin: Springer-Verlag, 1058–1061.

Balatsoukas, P., Morris, A. & O'Brien, A. 2009. An evaluation framework of user interaction with metadata surrogates. *Journal of Information Science* 35 (3), 321–339.

Balatsoukas, P., Morris, A. & O'Brien, A. 2010. Design factors affecting relevance judgment behaviour in the context of metadata surrogates. *Journal of Information Science* 36 (6), 780–797.

Balatsoukas, P. & Ruthven, I. 2012. An eye-tracking approach to the analysis of relevance judgments on the web. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 63(9), 1728–1746.

Borlund, P. & Ingwersen, P. 1997. The development of a method for the evaluation of interactive information retrieval systems. *Journal of Documentation* 53 (3), 225–250.

Borlund, P. & Schneider, J. W. 2010. Reconsideration of the simulated work task situation: A context instrument for evaluation of information retrieval interaction. Teoksessa *IIX'10: Proceedings of the 3rd Information Interaction in Context Symposium*. New York: ACM Press, 155–164.

Buchanan, G. & McKay, D. 2011. In the bookshop: Examining popular search strategies. Teoksessa *JCDL'11: Proceedings of the 11th Joint Conference on Digital Libraries*. New York: ACM Press, 269–278.

Buscher, G., Cutrell, E. & Morris, M. R. 2009. What do you see when you're surfing? Using eye tracking to predict salient regions of web pages. Teoksessa *CHI'09: Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems*. New York: ACM Press, 21–30.

Buscher, G., White, R. W., Dumais, S. T. & Huang, J. 2012. Large-scale analysis of individual and task differences in search result page examination strategies. Teoksessa *WSDM '12: Proceedings of the 5th ACM International Conference on Web Search and Data Mining*. New York: ACM Press, 373–382.

Clark, M., Ruthven, I., Holt, P. & Song, D. 2012. Looking for genre: The use of structural features during search tasks with Wikipedia. Teoksessa *IIX '12: Proceedings of the 4th Information Interaction in Context Symposium*. New York: ACM Press, 145–154.

Cutrell, E., & Guan, Z. 2007. What are you looking for? An eye-tracking study of information usage in web search. Teoksessa *CHI '07: Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems*. New York: ACM Press, 407–416.

- Goodall, D. 1989. Browsing in the public libraries. LISU Occasional paper No 1. Loughborough: Library and Information Statistics Unit.
- Granka, L., Joachims, T. & Gay, G. 2004. Eye-tracking analysis of user behavior in WWW search. Teoksessa SIGIR '04: Proceedings of the 27th Annual International ACM SIGIR Conference on Research and Development in Information Retrieval. New York: ACM Press, 478–479.
- Haavisto, T., Jokinen, M.-R. & Ojala, M. 2009. Kirjastojärjestelmät nyt! -ad hoc-raportti. <http://www.kirjastot.fi/File/7f804838-b565-4407-9f1f-49f596106e66/kirjastojarjestelmat_nyt.pdf> (käytetty 18.1.2013)
- Heikkilä, T. 2010. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita.
- Hosiaislouma, Y. 2003. Kirjallisuuden sanakirja. Helsinki: WSOY.
- Hypén, K. 2009. Kaunokirjallisuuden sisällöt ja kontekstit: Kaunokirjallisuuden verkkopalvelu semanttisen webin sovelluksena. Informaatiotutkimus 28 (1), 2–13.
- Hypén, K. & Impivaara, A. 2011. Read, describe and share! Building an interactive literary web service: An article about Kirjasampo. Collection Building 30 (1), 61–67.
- Hyrskykari, A., Ovaska, S., Majaranta, P., Räihä, K.-J. & Lehtinen, M. 2008. Gaze path stimulation in retrospective think aloud. Journal of Eye Movement Research 2 (4), 1–18.
- Jacob, R. J. K. & Karn, K.S. 2003. Eye tracking in human-computer interaction and usability research: Ready to deliver promises. Teoksessa Hyönä, J., Radach, R. & Deubel, H. (toim.) The Mind's Eye: Cognitive and Applied Aspects of Eye Movement Research. Amsterdam: Elsevier Science, 573–605.
- Kules, B., Capra, R., Banta, M. & Sierra, T. 2009. What do exploratory searchers look at in a faceted search interface? Teoksessa JCDL '09: Proceedings of the 9th ACM/IEEE-CS joint conference on Digital libraries. New York: ACM Press, 313–322.
- Laarni, J. 2004. Silmänliikkeiden rekisteröinti käyttöliittymien tutkimuksessa. Psykologia 39 (2), 134–142.
- Lorigo, L., Pan, B., Hembrooke, H., Joachims, T., Granka, L. & Gay, G. 2006. The influence of task and gender on search and evaluation behavior using Google. Information Processing & Management 42 (4), 1123–1131.
- Lukin, P. 1994. Mistä niitä hyviä kirjoja löytyy? Tapaustutkimus kaunokirjallisuuden lainaajien relevanssikäsityksestä ja relevanssin tunnistuskeinoista kirjastoympäristössä. Tampere: Kirjastotieteen ja informatiikan pro gradu -tutkielma.
- Metsämuuronen, J. 2001. Metodologian perusteet ihmistieteissä. 2. uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Mikkonen, A. & Vakkari, P. 2012. Readers' search strategies for accessing books in public libraries. Teoksessa IIX '12: Proceedings of the 4th Information Interaction in Context Symposium. New York: ACM Press, 214–223.

- Mäkelä, E., Hypén, K. & Hyvönen, E. 2011. Booksampo – Lessons learned in creating a semantic portal for fiction literature. Teoksessa Aroyo, L. ym. (toim.): ISWC 2011: Proceedings of the 10th International Semantic Web Conference, Part II, LNCS 7032. Berlin: Springer-Verlag, 173–188.
- Nielsen, J. 1993. Usability Engineering. Boston: Academic Press.
- Oksanen, S. & Vakkari, P. 2012. In search of a good novel, neither reading activity nor querying matter, but examining search results does. Teoksessa IIX '12: Proceedings of the 4th Information Interaction in Context Symposium. New York: ACM Press, 12–20.
- Ooi, K. & Liew, C. L. 2011. Selecting fiction as part of everyday life information seeking. *Journal of Documentation* 67 (5), 748–772.
- Pejtersen, A. M. 1989. The Bookhouse: Modelling user's needs and search strategies as a basis for system design. Risø report M-2794. Roskilde: Risø National Laboratory.
- Pejtersen, A. M. & Austin, J. 1984. Fiction retrieval: Experimental design and evaluation of a search system based on users' value criteria (Part 2). *Journal of Documentation* 40 (1), 25–35.
- Rayner, K. 1998. Eye movements in reading and information processing: 20 years of research. *Psychological Bulletin* 124 (3), 372–422.
- Rele, R. S. & Duchowski, A. T. 2005. Using eye tracking to evaluate alternative search results interfaces. Teoksessa Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society Annual Meeting, 49 (15), 1459–1463.
- Ross, C. S. 2000. Making choices: What readers say about choosing books to read for pleasure. *The Acquisition Librarian* 13 (25), 5–21.
- Saarinen, K. & Vakkari, P. 2013. A sign of a good book: Readers' means of accessing fiction in the public library. *Journal of Documentation*, 69 (5), painossa.
- Saarti, J. 2012. Kirjaston tietojärjestelmät ja niiden projektointi: Kirjaston johtamisen ja palvelutuotannon työkalut. Teoksessa Saarti, J. & Tuomi, P. (toim.) Kirjastojärjestelmät vai kirjastot ilman järjestelmää. Helsinki: Avain, 9–34.
- Sanastokeskus TSK ry. 2012. Tietotekniikan termitalkoot. <<http://www.tsk.fi/tsk/termitalkoot/>> (käytetty 7.1.2013)
- Serola, S. & Vakkari, P. 2011. Yleinen kirjasto kuntalaisten toimissa: Tutkimus kirjastojen hyödyistä kuntalaisten arkielämässä. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Spiller, D. 1980. The provision of fiction for public libraries. *Journal of Librarianship* 12 (4), 238–266.
- Suomen virallinen tilasto (SVT). 2009. Ajankäyttötutkimus. Kulttuuri- ja liikuntaharrastukset 1981–2009, 4. Lukeminen. Helsinki: Tilastokeskus.
<http://www.stat.fi/til/akay/2009/03/akay_2009_03_2011-05-17_kat_004_fi.html> (käytetty 14.1.2013)

- Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2012. Perustilastot. Kirjat: Kokoelmat, hankinnat, lainaus. <<http://tilastot.kirjastot.fi/fi-fi/perustilastot.aspx?AreaKey=Y2012T1N1> > (käytetty 5.4.2013)
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. 2013. Using multivariate statistics. 6 painos. Boston: Pearson Education.
- Thudt, A., Hinrichs, U. & Carpendale, S. 2012. The bohemian bookshelf: Supporting serendipitous book discoveries through information visualization. Teoksessa CHI '12: Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems. New York: ACM Press, 1461–1470.
- Tobii Studio User Manual 2010.
<http://www.tobii.com/Global/Analysis/Downloads/User_Manuals_and_Guides/Tobii_Studio2.2_UserManual.pdf> (käytetty 10.2.2013)
- Tseng, Y.-C. & Howes, A. 2008. The adaptation of visual search strategy to expected information gain. Teoksessa CHI'08: Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems. New York: ACM Press, 1075–1084.
- Yu, L. & O'Brien, A. 1996. Domain of adult librarianship. *Advances in Librarianship* 20, 151–190.
- Zeng, M. L. & Qin, J. 2008. *Metadata*. London: Facet.

LIITTEET

Liite 1. Alkukysely

Taustatiedot

Sukupuoli

nainen

mies

Syntymävuosi _____

Korkein suorittamasi koulutus

peruskoulu

ammattikoulututkinto

ylioppilastutkinto

ammattikorkeakoulututkinto

yliopistotutkinto

muu, mikä? _____

Jos olet tällä hetkellä opiskelija, mikä on pääaineesi?

Kirjallisuuden lukeminen

Kuinka monta kirjaa arvioit lukeneesi vapaa-ajallasi viimeisen 12 kuukauden aikana?

0

1-5

6-10

11-20

21-30

31 tai enemmän

en osaa sanoa

Arvioi kuinka monta näistä lukemistasi kirjoista oli kaunokirjallisuutta (esim. romaaneja, runoja, novelleja ja näytelmiä): yhteensä noin _____ kpl

Kuinka usein käyt yleisessä kirjastossa lainaamassa kaunokirjallisuutta?

vähintään kerran viikossa

vähintään kerran kuukaudessa

muutaman kerran puolessa vuodessa

kerran tai kaksi vuodessa

en lainkaan

en osaa sanoa

Kuvaile kolmella sanalla millainen on mielestäsi hyvä romaani:

KÄÄNNÄ!

Tietokoneen ja internetin käyttö

Millaiseksi arvioit tietokoneen käyttötaitosi?

- välttävä
- tyydyttävä
- hyvä
- kiitettävä
- erinomainen

Kuinka usein etsit kaunokirjallisuutta verkkokirjastosta?

- vähintään kerran viikossa
- vähintään kerran kuukaudessa
- muutaman kerran puolessa vuodessa
- kerran tai kaksi vuodessa
- en lainkaan
- en osaa sanoa

Oletko [käynyt Kirjasampo.fi -sivustolla? / Oletko käyttänyt Satakirjastot-kirjastojärjestelmää]?

- kyllä
- en
- en osaa sanoa

Liite 2. Loppukysely: Kirjasampo

Kirjasammon käyttö

Kuinka paljon seuraavat ominaisuudet auttoivat sinua etsiessäsi ja valitessasi itseäsi kiinnostavia teoksia Kirjasampo.fi -sivustolla? Ympyröi sopivin vaihtoehto.

	Erittäin paljon	Melko paljon	Ei kovin paljon	Ei lainkaan	En käyttänyt	En osaa sanoa
Sanahaku	1	2	3	4	5	E
Kansikuvahaku	1	2	3	4	5	E
Lukijoiden omat kirjahyllyt	1	2	3	4	5	E
Toimitukselta-sivu	1	2	3	4	5	E
Kirja-arviot	1	2	3	4	5	E
<i>Etusivulla:</i>						
Päivän täky -kirjaesittely	1	2	3	4	5	E
Ajankohtaista-osio	1	2	3	4	5	E
Lukuvinkit (=valikoima kansikuvia)	1	2	3	4	5	E
Kirjallisuuden aiheet	1	2	3	4	5	E
Tunnistatko tekstin? -arvoitus	1	2	3	4	5	E
<i>Yksittäisen teoksen tiedoissa:</i>						
Kansikuva	1	2	3	4	5	E
Asiasanat (lajityyppi, aihe...)	1	2	3	4	5	E
Kuvaus/takakansiteksti	1	2	3	4	5	E
Julkaisutiedot (sivumäärä, kieli...)	1	2	3	4	5	E
Katso myös -suositukset	1	2	3	4	5	E

Mitä mieltä olet seuraavista Kirjasampoon liittyvistä väittämistä?	Vahvasti eri mieltä					Vahvasti samaa mieltä				
Sivuston ulkoasu oli miellyttävän näköinen	1	2	3	4	5					
Löysin helposti kiinnostavia teoksia sivuston avulla	1	2	3	4	5					
Sivuston rakennetta oli vaikea hahmottaa	1	2	3	4	5					
Annettujen tehtävien suorittaminen oli helppoa	1	2	3	4	5					
Sivuston käyttö oli turhauttavaa	1	2	3	4	5					
Kaipasin sivustolle lisää opastusta ja ohjeistusta	1	2	3	4	5					
Sivuston aihe oli minulle tärkeä	1	2	3	4	5					
Aion käyttää sivustoa jatkossa	1	2	3	4	5					

Kommentit ja kehitysehdotukset

Tähän voit kirjoittaa vapaasti ajatuksiasi ja kokemuksiasi kaunokirjallisuuden etsimisestä ja valitsemisesta, Kirjasampo.fi -sivustosta ja tästä tutkimuksesta. Kaikki mielipiteet ovat tervetulleita ja arvokkaita.

Kiitos osallistumisestasi! Antamiasi tietoja käsitellään luottamuksellisesti.

Liite 3. Loppukysely: Satakirjasto

Satakirjastot-järjestelmän käyttö

Kuinka paljon seuraavat ominaisuudet auttoivat sinua etsiessäsi ja valitessasi itseäsi kiinnostavia teoksia Satakirjastot-järjestelmällä? Ympyröi sopivin vaihtoehto.

	Erittäin paljon	Melko paljon	Ei kovin paljon	Ei lainkaan	En käyttänyt	En osaa sanoa
Sanahaku	1	2	3	4	5	E
Tarkennettu haku	1	2	3	4	5	E
Selaushaku	1	2	3	4	5	E
Kori (jonne voi tallentaa teostietoja)	1	2	3	4	5	E
Ohje	1	2	3	4	5	E

Hakutuloksissa:

Tekijä	1	2	3	4	5	E
Teoksen nimi	1	2	3	4	5	E
Aineistolaji	1	2	3	4	5	E
Vuosi	1	2	3	4	5	E
Lisää valitut teokset koriin -toiminto	1	2	3	4	5	E

Yksittäisen teoksen tiedoissa:

Julkaisutiedot	1	2	3	4	5	E
Asiasanat	1	2	3	4	5	E
Kansikuva	1	2	3	4	5	E
Esittelyteksti	1	2	3	4	5	E
Tarkat tiedot	1	2	3	4	5	E

KÄÄNNÄ!

Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä, jotka liittyvät Satakirjastot-järjestelmään?	Vahvasti eri mieltä					Vahvasti samaa mieltä				
Järjestelmän ulkoasu oli miellyttävän näköinen	1	2	3	4	5					
Löysin helposti kiinnostavia teoksia järjestelmän avulla	1	2	3	4	5					
Järjestelmän rakennetta oli vaikea hahmottaa	1	2	3	4	5					
Annettujen tehtävien suorittaminen oli helppoa	1	2	3	4	5					
Järjestelmän käyttö oli turhauttavaa	1	2	3	4	5					
Kaipasin järjestelmään lisää opastusta ja ohjeistusta	1	2	3	4	5					
Järjestelmän aihe oli minulle tärkeä	1	2	3	4	5					
Aion käyttää järjestelmää jatkossa	1	2	3	4	5					

Kommentit ja kehitysehdotukset

Tähän voit kirjoittaa vapaasti ajatuksiasi ja kokemuksiasi kaunokirjallisuuden etsimisestä ja valitsemisesta, Satakirjastot-järjestelmästä ja tästä tutkimuksesta. Kaikki mielipiteet ovat tervetulleita ja arvokkaita.

Kiitos osallistumisestasi! Antamiasi tietoja käsitellään luottamuksellisesti.

Liite 4. Hakutehtävät

1. Lukemista harrastava ystäväsi kehottaa sinua tutustumaan Joel Haahtelan tuotantoon. Valitse yksi itseäsi miellyttävä Haahtelan teos.
2. Etsi sellainen ystävyteen liittyvä teos, jonka haluaisit lukea.
3. Haluat tutustua kirjailijoihin ja teoksiin, joita et vielä tunne. Valitse kaksi sinulle ennestään tuntemattoman kirjailijan teosta, jotka herättävät kiinnostuksesi.
4. Olet lähdössä matkalle. Etsi jokin hyvä romaani matkalukemiseksi.

Liite 5. Hakutehtävien jälkeiset kysymykset

Kirjasampo/Satakirjastot

1) Kuinka kiinnostavalta äsken valitsemasi teos mielestäsi vaikutti?
erittäin kiinnostavalta
melko kiinnostavalta
ei kovin kiinnostavalta
en löytänyt kiinnostavaa teosta
en osaa sanoa

Kirjasampo

2) Mikä sai sinut valitsemaan juuri kyseisen teoksen?
teoksen tai tekijän nimi
asiasanat (esim. aihe, lajityyppi, tapahtumapaikka)
julkaisutiedot (esim. sivumäärä, kieli, kustantaja)
kuvaus/takakansiteksti
kirja-arvio/suositus
kansikuva
jokin muu
en osaa sanoa
en löytänyt kiinnostavaa teosta

Satakirjastot

2) Mikä sai sinut valitsemaan juuri kyseisen teoksen?
teoksen tai tekijän nimi
asiasanat (esim. aihe, lajityyppi, tapahtumapaikka)
julkaisutiedot (esim. sivumäärä, kieli, kustantaja)
esittelyteksti
kansikuva
jokin muu
en osaa sanoa
en löytänyt kiinnostavaa teosta